

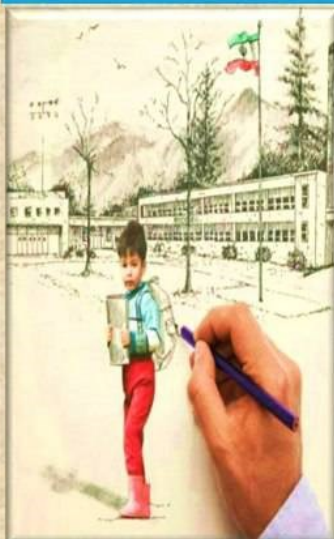
خداآفرین

تورکجه - فارسی
فرهنگی - اجتماعی - علمی

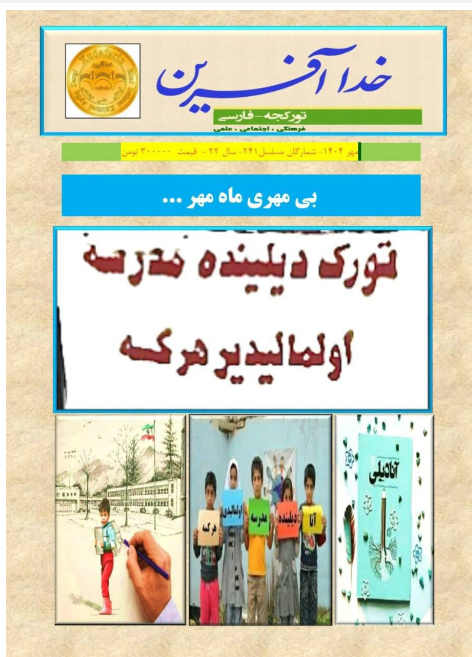
مهر ۱۴۰۴ - شماره‌گان مسلسل ۲۴۱ - سال ۲۲ - قیمت ۳۰۰۰۰۰۰ تومن

بی مهری ماه مهر ...

تورک دیلینده مدرسه اولمالیدی مرکه

خداآفرین 241

ایچینده کیلر:

- گننه یئنی درس ایلی باشلادی آنجاق بیزیم دیلیمیز ائوده قالدی!-----۲
- اوشاقلاری قورخودماغین پسیکولوژی تحلیلی-----۳
- بیر بؤیوک تورپاغین ایکی اوغلو یوق اوردا شهریارام، بوردا بختیار-----۵
- نمادشناسی در آثار صمدبهرنگی-----۹
- “Yapılış”-----۱۳
- آنا دیلیم-----۱۴
- چرا زبان مادری؟؟؟-----۱۶
- شاهنامه آری، دده قورقود خیر-----۱۸
- قاجار شاهلیغی و شیعه فقه عالیمیری-----۲۰
- قارانیغین سوکوتو: سیموول، میف، ائل بیلگی سی و چاغداش تفککور ایشیغیندا-----۲۴
- بختیار واهیزاده و صمد وورغون-----۳۱
- سلطان محمود معین الدین شاهرخ-----۳۷
- آیا زبان فقط وسیله تفهیم و تفاهم است؟-----۳۸
- زومار آیی نین ۲۷ جی گونو، استاد شهریارین وفات گونونون ایل دؤنومو-----۳۹
- نظرات تخصصی... (ترک خودآذری پندار)-----۴۱
- دلیل پدر و مادران تورک آسمیله در مورد علت فارسی صحبت کردن با فرزندان-----۴۳
- روز ملی شعر و ادب ایران | شهریار-----۴۶
- زبان مادری-----۵۰
- چرا استعمارگران و عوامل منطقه ای ایشان دشمن ترک هستند؟-----۵۲
- فضولی مکتبینه (۳)-----۵۴
- حکایه - اویکولر-----۵۹
- شعیریمیز - شاعیریمیز-----۷۳

الله

شماره مسلسل ۲۴۱ - سال ۱۴۰۴ مهر ماه - ۹۲ صفحه

مدیر مسئول سردبیر و صاحب امتیاز:

دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

خبرنگاران: فرید ستاری فر

علی محمد نیا

تانای شرقی دره جک

زمینه مجله:

فرهنگی؛ مسایل اجتماعی؛ معلومات عمومی و طنز و سرگرمی سالم

روش مجله:

آموزشی؛ تحقیقی؛ خبری؛ اطلاع رسانی؛ پژوهشی

گستره توزیع: آذربایجانهای شرقی غربی؛ اردبیل؛ تهران

آدرس چاپخانه: تهران چهار راه خانقاه پاساژ گوهری نسب چاپ ارسباران/پ ۳

نشانی مجله تهران خیابان وصال شیرازی پلاک ۷ طبقه سوم واحد ۵

تلفن: ۰۹۱۹۲۲۸۱۹۱۶

نحوه ارسال مقاله:

تایپ شده بصورت word به ایمیل یا آدرس ماهنامه به زبانهای ترکی و فارسی

جهت معرفی آثار دو نسخه همراه با توضیح مناسب ارسال نمایید.

اشتراک ماهنامه: شش ماه ۱۰۰۰۰۰۰ تومان به شماره کارت بانک شهر

۷۰۰۷۸۶۴۷۹۳۸۹ به نام حسین شرقی دره جک واریز نمایید.

KHUDAFARIN

Cultural and scial mnthly magazin managing Directr

cncessiner and chief Editr: Dr. HOSSEIN

SHARGHIDAREHJAK (SOYTÜRK)

XUDAFƏRİN

Aylıq Elmi, İctimai, mədəni Dərgi

Təsisçi və Baş Redaktor: Dr. HÜSEYN

ŞƏRQİDƏRƏCƏK (SOYTÜRK)

Say 241 – il 22 – OKTYABR 2025, Tehran

tiraj: 1000

www.khudafarin.ir

Telegram: <https://t.me/xudaferindergisi>

khudafarin@yahoo.com

گننه یئنی درس ایلی باشلادی آنجاق بیزیم دیلیمیز ائوده قالدی!

Yenə dərs ili başladı ancaq bizim dilimiz evdə qaldı!

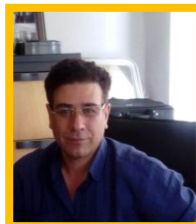
نهایت ده سیاسی موشکوللره ده سبب اولاییلر. هویتی و تربیتی مشکوللرین آنا سببیین بیر ایسه میلی کولتور و فرهنگ دن یوخسون اولماقدیر. بیز دیلیمیزی تحصیل ائتمه دیکجه شیفاهی خالق ادبیاتیمیزدان اوزاقلایریق. باشق مدینتین عاریه سینه چئوریلرک ایچی بوش مظرورف چئوریلیرک.

آنا دیلی هم ده ژنتیک باغلیلیق دئمک دیر. هیچکسین حق یوخدور الله ین وئردیینی زورلا بنده سیندن آلیب و اونو آلی قویسون. دیل بیز اولوشدوران ژنلرین محصولو اولاراق بیزی باشقالاریندن فرقلندیرن اساس عامل دیر. بو بیزیم دیلیمیزه اوگئی مناسبتین اوزاق گله جک ده درین فسادلارین توره دیلمه سینه گتیریب چیخاراجاق. هر آخاق اوز کوکو اوسته بیتر. اوز شاعیرلرینی ع یازیچیلارینی و مدینت خادیملرین تانیمایان خالق باشقالارینین اویونجاغی اولار. میلی حاقمیز اولان آنا دیلین ده تحصیل چورک , سو و هاوا کیمی ضروری دیر. نئجه کی اولکه میزی قوروماق بیزیم هامیمیزین بورجودور. اولکه نین ده بورجودور کی آنا وطنلیق حقینی یئرینه یئتیرسین و قوملر آراسیندا فرق قویمادان هامیمیزا برابر و عدالتلی یاناشسین. سئوگیدن سئوگی دوغار نیفرت دن ایسه دوشمنچیلیک. کیمسه بو تورچاقلاردان حق اولاراق کیمسه دن داها حقلی دئییل. رئال دونیانین طلبلری آچیق آشکاردیر. فارسین دیلی و شاعیری منیم دیلیم و شاعیریم دن اوستون توتولمامالی دیر. منیم ده آنام منه عزیزدی و اونون دیلین هر شئی دن عزیزدیر. قارداشلیغین یولو عدالت دیر. یوخسا امتیازلارین سونو عداوت اولماسین . بیزه دوشن یازیب آیدینلاتماقدیر. بیز ده دیلیمیزده تحصیل اولسون ایسته بیریک بو نعمتین لذتین بیزیم ده بالالاریمیزین یاشاماسینی ایسته بیریک.

مدیر مسئول و سر دبیر : دکتر حسین شرقی دره جک

SORUMLU MÜDÜR VƏ BAŞYAZAR :
Dr.HÜSEYN ŞƏRQİDƏRƏCƏK SOYTÜRK

دئمک اولار کی دونیادا هر یئرین ده اینسانلار دوغما دیللرین ده یازیب اوخوما حاققینا صاحب دیرلر. آنجاق بعضی اولکه لرده آرنیقلارین دیلی چوخونلوقلارین

دیلینه اوستون امتیازلارلا سیاسی آماجلا دا اولسا بیرینجی درجه لی امتیازلار ساغلانماقدادیر. بیزیم اولکه میز ده ده مختلف میللت و قوم لرین یاشاماسینا باخمایاراق بیر نئجه قوم و میلترلرین دیلینده او جومله دن فارس , عرب و ارمنی دیللرین ده تحصیل واردیر. باخمایاراق کی تورکلر اولکه نین اساس ائنتیک توپلومونو تشکیل ائتمک ده دیر و عالی مسئول مقاملاردا دا تمثیل اولونماقدادیرلار لاکن سیاسی آماج سببیدن بیز تورکلرین دیلین ده درس و تحصیل سیستمی یوخدور.

تحصیل سیستمینه داخل اولمویان هر هانکی بیر دیل واحدی ایسه زامانلا رسمی اولان دیلین تاثیر آلتینا دوشمکه اوزله شه بیلر. دیل یالنیز بیر میلتن دانیشماق احتیاجینی تامین ائتمکدن عبارت دئییل. بیلیر کی , دیل دینامیک و جانلی مدینت قورویوجوسو و داشیجیسیدیر. تحصیله داخل اولمایان دیل زامانلا اولوب یوخ اولاییلر. بیر دیلین محو اولماسی ایله یاناشی او دیل واسیطه سیله یارانان مدینت و یا دا مدینت المنتلری ده یوخ اولوب تاریخدن سیلینیر.

یعنی موضوع تکجه تورک دیلینین درس وئریلمه مه سی دئییل, بلکه دیلیمیزین اونودولماسی ایله یاناشی دده – بابا قایدالاریمیزی دا اونودوموش اولوروق. بو فاکت ایندی اجتماعی و پسیخولوژی حتی شخصی و

اوشاقلاری قورخودماغین پسیکولوژی تحلیلی (سون)

UŞAQLARI QORXUDMAĞIN PSİXOLOJİ TƏHLİLİ (SON)

يئنی يئتمه لر اوچون عمومی قورخولار

تخمیناً ایکی-اوچ یاشیندا اوشاقلار غضب کیمی گوجلو دویغولارینین عهدده سیندن گلمی یئنیجه اؤیره نمیه باشلا ییرلار. یئنی یئتمه لر اوچون عمومی قورخو گوجلو دویغولارلا بوغولماق دیر .

بیر کۆرپه یه کۆمک ائتمک اوچون بعضی تکلیفلر بونلاردیر :

اوشاغینیزی قورخولاری و ناراحتلیقلاری حاقیندا دانیشماغا تشویق ائدین .

اوشاغی قورخو اوبیئکتی ایله اوزلشمه یه مجبور ائتمین، چونکی بو، وضعیت یی داها دا پیسلشدیره بیلر.

اونلار یاواش-یاواش اؤیرشمه یه کۆمک ائدین .

قبول ائدین کی، اوشاغینیزین بیر مدت قورخولو اوبیئکتدن اوزاق اولماسینا کۆمک ائتمه لی اولما بیلر سینیز .

اییتیدای مکتب یاشلی اوشاقلار اوچون عمومی قورخولار

اوشاق دونیا حاقیندا داها چوخ اؤیرندیکجه قورخدوغو شئیلرین سیاهی سی آرتیر. قورخولارین بعضیلری رئال، بعضیلری ایسه خیالیدیر. عمومی قورخولار قارانیق قورخوسو، اوغورلوق، محاربه، اولوم، والیدینین آیریلما سی و یا بوشانما سی و قووق الطبعی وارلیقلار (خیاللار و جانوارلار کیمی) داخیلیدیر .

اوشاغینیزا کۆمک ائتمک اوچون بعضی تکلیفلر بونلاردیر :

Dr. HÜSEYN ŞƏRQİDƏRƏCƏK (Soytürk)

دکتر حسین شرقی دره جک

کۆرپه لر اوچون عمومی قورخولار

اوشاق آلتی و یا یئددی آیلیق اولاندا والیدینلریندن و یا باخیجیلاریندن گوجلو آسیلیق یارادیر. قیسا مدته ده اولسا، "خصوصی آدمالارینیزدان" آیریلماق چوخ ناراحتلیغا و آغلاما سبب اولما بیلر. عینیه، بیر چوخ کۆرپه لر بیر مدت یاد اینسانلاردان قورخورلار. کۆرپه لر زامانلا بو مرحله دن چیخیرلار .

چوگونوزون آیریلیق ناراحتلیغی و یاد اینسانلاردان قورخماسی ایله موباریزه آپارماغا کۆمک ائدجک توصیه لره آشاغیداکیلار داخیلیدر :

اگر ائوده مومکونسه، سیز گئندنه اوشاغینیز عصبلیشیرسه، اونو اوتاقدان چیخارین و اونو باشقا اوتاغا آپارین و یا گۆزونوزدن اوزاق اولاندا اونونلا دانیشین .

اوتاقدان چیخاندا (و یا باییرا چیخاندا) اوشاغینیزا دئیین و قایداندا اؤزونوزو اعلان ائدین. بو، اونلارین سیزه گووه نمه سینه کۆمک ائدجک .

کۆرپه نیزی قوجاغینیزدان یئنی اینسانلارلا تانیش اولماسینا ایجازه وئین. قوی یئنی اینسانین یاخشی اولدوغونو بیلدیینیزی گۆرسونلر .

اگر اوشاغینیز ناراحتدیرسا، اونو ساکیت و ایناملی بیر یفاده ایله امین ائدین .

کۆرپه نی "آغلاماق" اوچون بوراخماق یالنیز اونون ناراحتلیغینی آرتیراجاق .

تەلۈكەسىزلىك تەبىرلىرىنى گۇسترمىيىز كۆمك
ئىدجىك دىر .

اوشاغىنىزدان اونو داھا تەلۈكەسىز حىسسى ئىدىن شىلر
بارەدە تەكلىفلر سوروشون. اۆز تەكلىفلرىنىزى وئرىن. ياتاغا
خىسسى اويونچاق و يا يورغان گۇتورسەرلر، اۆزلىرىنى داھا
ياخشى حىسسى ئىدە بىلرلر .

اونلارلىق قارائلىق قورخوسونون باشقا ناراحتلىقلاردان
قايناقلايدىغىنىنى اۆپرەنن.

مىثلاً، بعضى اوشاقلار والىدىنلرىنىن آيرىلماسىندىن و يا
اۆلوموندن قورخا بىلرلر و بو ناراحتلىق قارائلىقدا تەك
قالدىقدا داھا دا پىسلىشىر. اوشاغىنىزلا بو جور مۇوضولاردا
سىمىنى دانىشىن .

اوشاقلارلىق بىردىن قورخوماغىن نىجەلرلى

اوشاقلاردا قورخو و ناراحتلىق اوچون پىشكار ياردىم
بعضا اوشاق او قدر قورخور كى، بو اونون گۈندەلىك حياتىنا
و اويونونا مانع اولور. اگر اوشاغىنىزىن خىسسى بىر
قورخوسو و يا فوبىياسى اولدوغونو دوشونورسونوزسە،
پىشكار ياردىم آختارىن. اوشاقلار ناراحتلىقلىرىنى نىجە
ايدارە ائتمەلرلى اۆپرەدەلە بىلر و والىدىنلر فايدالى
اىستراتىگىيىلارلى اۆپرەنە بىلرلر .

اوشاقلارلىق قورخولارلىنى باشا دوشمك

اوشاغىنىز بۇيۇدۇكجە، دىيىدىكجە و دونيا حاقىندا
اۆپرەدىكجە، بىر چوخ تجربوۋە اونون چاشقىنلىغىنا و
ناراحتلىغىنا سبب اولاجاق. قورخو بۇيۇمە پروسىسىنىن
طبيعى بىر خىسەسىدىر. تام باشا دوشمەسەنيز بىلە،
دونيانىن اونا نە قدر بۇيۇك و قورخولو گۇرۇندويونو باشا
دوشدويونوزو گۇسترىن .

اونا حۇرمەت، دستك و راحتلىق وئرىن و اونون آرتان
قابىلىتلىرىنە امىن اولون. ئىدە بىلىمىجى شىلرە معروض
قويماق عوضىنە، ئىدە بىلە جە يى ايشلرلە مشغول ائىدىن.

بىر اوشاغىن قورخو ايلە باغلى خىسسى پىروبلەملرلى اول
بىلجىنىنى گۇسترن بىر نىچە علامەت وار: اونون يوخو و يا
يىمك رىئىمى نظرچارپاجاق درجەدە دىيىشىر. او، دىگر
اوشاقلارلا موناسىبەت قورماقدا پىروبلەملر ياشاماغا باشلاير و
مكتەبدر فعالىتلردە و يا اويونلاردا ايشتىراك ائتمز.

جەد ائىدىن اوشاغىنىزدان قورخو خىسسىلرىنىن ھارادان
گلدىنىنى سوروشون كى، اونلارلىق نە ياشايدىغىنى باشا
دوشسىنىز .

اوشاغىنىزلا اونلارلىق قورخولارلىنى جەدى قبول
ائىدىنىزى بىلدىرىن .

اوشاغىنىزلا اۆلوم و يا محاربە كىمى مۇوضولار حاقىندا
دوزگون معلومات وئرىن و اونا اىستەنىلن سوالا جاواب
وئرمەيە حاضر اولدوغونوزو بىلدىرىن .

اوشاغىنىزلا بىر آز نظارت ائىدىن. مىثلاً، اىچرى
گىرەنلردن قورخورلارسا، ياتاق اوتاغىنىزىن
پىنجەرسىنى باغلايىپ كىلىدىلمى ھەر گىجە وظيفەسى
ائىدىن .

روتىنلر و رىتواللار اوشاغا ثابتلىك و تەلۈكەسىزلىك
خىسسى وئرىر و عمومى ناراحتلىغى آزالدا بىلر .

قارائلىق قورخوسو

قارائلىق قورخوسو اوشاقلار آراسىندا دا يايغىندىر و
معالجه ائىدىلمىدە پانىك آتاك كىمى بىر پوزغونلۇغا
چئورىلە بىلر. آشاغىدا بو اوشاقلارلا كۆمك ائىمىن
اصوللارلىنى آراشدىراجاغىق .

دىگر قورخولاردا اولدوغو كىمى، اوشاغىن قارائلىق
قورخوسونو دا شفىقت و آنالايشلا ايدارە ائتمك واجىبادىر.
اوشاغىنىزىن خىسسىلرىنى الە سالمايىن و يا گۇرمەزلىكدن
گلمىن، عصبىلىشمىن و يا غضبلىشمىن. اوشاغىنىزلا
ايرراسيونال قورخوسونون عھدەسىندىن گلمەيە كۆمك
ائتمك اوچون ايلك آددىم اونون خىسسىلرىنى گىرچك
كىمى قبول ائتمك و اونلارلا خىسسىلىقلا جاواب
وئرمك دىر .

تەكلىفلرە آشاغىداكىلار داخىلدىر :

اونلاردان قورخولارلى و اونلارلىق نىين قورخوتدوغو
بارەدە سىزە معلومات وئرمەلرىنى خواھىش ائىدىن .
اوشاغىنىزلا اونلارلىق قورخولارلىنى باشا دوشدويونوزو
گۇسترىن، لاكىن اونلارلىق موطلق اونلارلا پايلاشمايىن .
تەلۈكەسىز اولدوقلارلىنا امىن اولون. جاناوار دئىە بىر
شئى اولمادىغىنىنى اىضاح ائىدىن .

ايشكافدا و يا چاربايىنىن آلتىنا باخاراق اوشاغىنىزلى
ساكىتلىشىدىرمەيە چالىشمايىن، چونكى بو، اوشاغا اورادا
جاناوارلارلىق اولدوغونو دوشوندويونوزو گۇسترن بىلر.
اوشاغىنىز اىچرى گىرمە ائىتمالى سببىلە قارائلىق دان
قورخورسا، اونا ائوين اطرافىندا كىلىدلر كىمى

بیر بؤیوک تورپاغین ایکی اوغلویوق اوردا شهریارام، بوردا بختیار

BİR BÖYÜK TORPAĞIN İKİ OĞLUYUQ ORADA ŞƏHRİYARAM BURADA BƏXTİYAR

Lətifə Mirzəyeva

لطیفه میرزه یئو

برگردان : علی محمدنیا

ننچین گۆز یاشلارین دؤنوب تیکانا

دل میر آیاغینی موفتخورلارین؟!

شاعرین بو حاقلی غضبینی «شاه ائولنیر» (۱۹۶۰) شعیرینده ده دیووروق .

ب . واهابزاده نین آذربایجانین بیرلیگی و ایستقلالیتی اوغروندا موباریزه آپاران ستارخان، شیخ محمد خیابانی و سید جعفر پیشورینین عزیز خاطره‌سینه اتحاف ائتدی مشهور «گولوستان» (۱۹۵۹) پوئماسینین اولینده آذربایجانین سینه‌سینه یارا ووران، بیر خالق ایکی یئره بؤلن «گولوستان» موقاويله‌سینه ایمضا آتیلماسی صحنه‌سی تصویر ائدیله. بو معاهده‌یه ایمضا آتان هر ایکی طرف – چار روسیاسی و شاهنشاه آذربایجان خالقینا تامامیله یاددیر. وطنین اؤز صاحبندن سوروشولمادان، اونون فیکرینی اؤیره‌نمهدن و نظره آلمادان موقاويله‌یه ایمضا آتیلیر :

طرفلر ساکیت‌دیر، غضبلی دئیل

محو اولان قوی اولسون، اونلار نه وار .

ایمضالار آتیلیر بیر-بیر ائله بیل،

سئوگی مکتوبونا قول چکیر اونلار .

هر کس موقاويله‌یه ایمضا آتدیقدان سونرا عینکلی ضابطله تسبیح‌لی آغا بیر-بیرلرینه ال وئیرلر. «اونلارین بیرلشن بو اللریله»؛ «آیریلیر بیر ائل، بیر وطن»:

آغلاییب داغلاردان اسن کولکلر،

بو عصوم خبری عالمه یایدی .

سانکی دیله گلدی گوللر، چیچکلر .

«بو ایشه قول قویان قوللار سینایدی .»

اثری اوخویان هر بیر کسین قلبینده واحد بیر وطنی پارچالایان، آیریلیغا قول قویان ایکی یادا بؤیوک نفرت و غضب حیسسی کوکرییر .

AMEA-نین موخبیر عضوو، پروف. یاشار قارایئو یازیردی: «وطنین ایکی یئره بؤلونمه‌سی «گولوستان» موقاويله‌سی ایله باشلادیغی کیمی، اونون – اورپی پارچالانان شاعرینین ده آغریسی و هایقیرتیسسی... «گولوستان» پوئماسی ایله باشلاییب (ع.عسگرلی. بختیار واهابزاده: حیاتی، موحیطی و یارادیجی لیغی. باکی، «علم و تحصیل»، ۲۰۲۲، ص. ۳۸۹).

خالق شاعری، آکادئمیک بختیار واهابزاده نین (۱۹۲۵-۲۰۰۹) مؤوضو دایره‌سی گئنیش و زنگین اولان یارادیجیلیغیندا گ . آذربایجان خصوصی یئر توتور. بو مؤوضودا یازدیغی اثرلرینین هامیسیندا شاعرین وطنسئورلیگی، سويداشلاریمیزین طالعیینه بؤیوک قلب یانغیسی، اونلارین یانیندا و دایاق اولماق آرزولاری، آنا دیلینه، وطنین بیرلیینه بیر اؤولاد موناسیبتی اؤز عکسینی تاپمیشدیر .

ب . واهابزاده نین جنوب مؤوضولو ایلک اثری ۱۹۵۱- جی ایلهده قلمه آلدیغی «جنوبلو باجیما» شعیریدیر. شعیرده بوتون گونونو ساپلارین چورومه‌مه‌سی اوچون قارانلیق و روطوبت‌لی وضعیتده ساخلانیلان کارخانادا خالی توخوماقلا کئچیردینه گۆره گونو-گوندن سارالیب-سولان، دردلرینی گۆز یاشی ایچریسینده اوخودوغو نغمه‌لره کۆچوره‌ن جنوبلو قیزین آجیناجاق‌لی حیاتیندان سؤز آچان شاعری توخوجولارین بئله بیر شرایطده چورومه‌سینین اربابی ناراحات ائتمه‌مه‌سی، اینسانین قیمتینین ساپدان اوجوز توتولماسی قضايلندیریر :

ایچیر سویونو دا گۆز یاشلاریندان

توخودوغون گوللر هئی نارین-نارین .

اوستوندن كئچە بيلمىدويمىز اوچون قهرىمىزدن خدافرىن كۆرپوسونون اوستونو اوت باسدى .

چايىن آلتىنداكى تورپاق بىر اولدوغو اوچون او تايى بو تايىدان آيىرماق اولماز. ائله اونا گۆرهدير كى، ۱۹۸۹-جو ايلىن دىكابر آيىندا قوزئى توركلرى تىكانلى سرحد مفتىللىرىنى قىرىپ گونئى طرفه كئچىرلر. او تايلا بو تايىن بىر گونلوك قووشماق سئوينجىندىن بۆيوك چاش-باشلىق يارانير. شاعر بو گونو گۆردويو اوچون شوکور ائدير .

بو حادثهدين بىر نئچه ايل اول اوستاد شهربار شاعر بختيارلا تئلفون دانىشىغى زامانى ((«عبنى ياشدايىق» (۱۹۸۱)) اونون ياشدا اۆزوندن جاوان اولدوغو اوچون اۆزونون گۆره بيلمىدى ووصال گونونو قوزئى لى شاعرىن گۆرمهسىنى آرزولامىشدى .

ب .واهابزاده «اىستىقلال» پوئماسىنى گلهجهيه بۆيوك ايناملا تاماملانير. او، آذربايجانى ايكى يئره آيىران سرحد چىرلىرىنى قىرا بىلن خالقىمىزىن گنج-تئز اونو يئنه قوراجاغىنا اينانير. سو گلن آرخا بىر ده سو گلجىينه اوميد بىلىير :

پوئمانىن هر ايكى حيصهسىنده تاريخى حادثهله موناىسبىت بىلدىرلىير، حسرتدن نىسكىلدىن، عدالتسىزلىكدن يارانان غضب دويولور .

ب .واهابزاده نىن قاراباغلى دوستو خودو ممدوون خاطرهسىنه حصر ائتدى «گولوستان-قاراباغ» شعيرى ده اۆز دۆورونون رئاللىغى ايله سىلسشير. قاراباغىن ايشغاللىندان كئچن ۲۰ ايلدهن چوخ بىر واختدا اونون آزاد ائدىلمهسى شاعرىن قلىبىنى چوخ اينجىدىردى

بو يئره «گولوستان» دوشدو يادىما

آغير داش باغلاندى قول-قانادىما .

گولوستان سازىشى بىر قانداك كىمى

كئچدى قولوموزا، بىز محكوم اولدوق .

«ب .واهابزاده هنى آزادلىق يولوندا دۆنمز مجاهيده چئويره ده اينام ايدى. «من اينامىن اؤولادىيام. يارادىبديير اينام منى» - دئىن اۆلمز صنعتكار قلمىنى بو يولدا سونگويه چئويرمكدن چكىنمىز، ايچىندهكى آزادلىق اودو اونو يئنى يارادىجىلىق اوفوقلىرىنه سىلىيردى) ق. سلام اوغلو. «دۆيوشن قوهلرلىن بختيارى، ياخود مىللى اىستىقلال تاريخىنىن پوئتيك سالنامهسى». «كرئدو»، ۲۰۱۵، ۱۵ دىكابر، ص. ۴).

«گولوستان» پوئماسىنىن يازىلدىغى بىر دۆورده سياسى جهتدن بئله كسكىن كاراكتئرلى اثرى ميدانا چىخارماق هئچ ده آسان دئيىلدى. بو، مۇلفدن بۆيوك بىر جسارت طلب ائدىردى. رافىق يوسف اوغلونون «آذربايجان پوئماسى: آختارىشلار و پئرسپئكتيولر» (باكى، «علم»، ۱۹۹۸، ص. ۸۶) كىتابىندا اوخويوروق :

ب .واهابزاده نىن «گولوستان» (۱۹۵۹) پوئماسى اۆز آچىق-ساقىقلىغى، بارىشماز مۇوقعىي ايله سئجىلدىي اوچون اونون مۇلفى داها چوخ سىخما-بوغمايا سالىندى. پوئمانىن چاپ ائدىلدى «شكى فهلهسى» قزئتىنىن نۇمرهلى ياندىرىلسا دا، اثر اليازماسى شكلىنده ال-ال گزير، اوخونوردو .

شاعرىن تاريخى بىر فاجعهنى عكس ائتديرهن «گولوستان» و اونون ايكىنجى حيصهسى «اىستىقلال» (۱۹۹۹) پوئمالارى اوخوجوسونو آذربايجان ايدئياسىنا سىلىير :

آغالار بىلمهدى بىردىر بو تورپاق

تبرىز ده، باكى دا آذربايجاندىر .

بىر ائلىن روحونو، دىلىنى آنجاق

كاغىدلار اوستونده بۆلمك آساندىر .

بىرىنجى اثرىن يازىلماسىندان كئچىن ۴۰ ايل سونرا ب .واهابزاده نى اونون داوامىنى يازماغا وادار ائدن نه ايدى؟ بو سوالا شاعر بئله جاواب وئير :

«گولوستان» عادىجه هارايدى، هايدى

قولقلار كار اولور بىز قىشقيراندا .

من اونو يازاندا شاه زامانىيدى،

باشقا بىر زاماندى ايندى ايراندا .

پوئمادا آذربايجانين خالقىن اۆز حاق-حقوقلارىنىن طلبى ايله آياغا قالخماسى و قارشىسىندا «داغ» گۆرمهسى حادثهلى ده ايشىقلاندىرىلمىشدير. مۇلف يازىردى كى، خالقىن قلىبىنده بوى آتان نىفرت اۆز كۆكسونون حملة سىله او داغى دلدى. بو نىفرتدن آجىقلانان حاكميت ۱۹۹۰-جى ايلىن ۲۰ يانوارىندا خالقى تانكىن آلتىندا ازدى .

شاعر ۱۹۹۰-جى ايلىن ۲۰ يانوار قىرغىنىنىن تىلمىنىن «گولوستان»دان قويولدوغو قناعتىنده ايدى. آزادلىغىن وئرىلمىدى، يالنىز آلىندىغى باشا دوشولديو حالدا «گولوستان»دان «شهيدلر» قدر كئچن اوزون بىر مدت عرضىنده خدافرىن كۆرپوسوندىن بىر كىمسە كئچمهدى.

م. اوسکوی قیسا عمرونون نئچه-نئچه عزیز، معنالی، خالقینا لازیملی گونلرینی دوشمین پنجه سینده، یاغیلارین اسارتینده، وطندن اوزاقلاردا، قوش کیمی دمیر قفسده کئچیرمیشدیر .

ب . واهابزاده نین «آذر اوغلونا» (۱۹۶۱)، «وطندن-وطنه» (۱۹۶۲)، «شهریارا» (۱۹۶۵)، «کۆرپولر وار» (۱۹۶۷)، «سهنده مکتوب» (۱۹۶۸)، «باکیلا تبریز آراسیندا یام» (۱۹۶۹)، «اولدو» (۱۹۷۱)، «ساحیره جاواب» (۱۹۷۱)، «لال-کار» (۱۹۷۸)، «تاریخین قانونو» (۱۹۷۹)، «اوستاد شهریارین سلیمان روسته مه گؤندردی مکتوبا جاواب» (۱۹۸۰)، «بیزلری حسرت» (۱۹۸۱)، «آشیق علی» (۱۹۸۲)، «جاواب» (۱۹۸۴)، «یاسمن اوچون» (۱۹۸۹) شعرلری ده گ . آذربایجان مؤصولو اثرلریندندیر .

ب . واهابزاده ه «اوستاد شهریارین سلیمان روسته مه گؤندردی مکتوبونا جاواب» مکتوب - شعرینده اونون اؤزونو تک حساب ائتمه سیندن قهرلنیر، بیر عصرده نئچه دفعه حاق یولوندا موباریزه قالدخان او تای آذربایجان خالقینین وطنینی آزاد گؤرجه یی گونون گلجینه ایناندیغینی سؤیلیلیر. او تایلی قارداشلارینا هر وخت آرخا، دایاق اولدوقلارینی یادا سالیر :

قوربان اولوم، قارداش - دئین

حیدر بابا دیلینه من .

آغساقالسان ائلینه سن :

دئه ستارام، دئه بابکم،

دئمه تکم، دئمه تکم .

شیمالدان دانیشان اثرلرینده ده جنوب دیلکلی دیله گلن ب . واهابزاده ه بؤیوک عملپور، بؤیوک وطنداش جلیل ممدقولوزاده نین عزیز خاطره سینده حصر ائتدی «آنامین کیتابی» شعرینده ایسه اونون شهریاردان اینجیک اولدوغو دیویولور :

منی باغیشلا سین شهریاریم دا،

اوتوز ایل اؤز گه یه «برادر» دئدی .

اؤز دوغما یوردوندا، اؤز دیاریندا

دوغما آناسینا او، «مادر» دئدی .

ائله کی، یومروغو یئره دیره ندی،

درحال یادا دوشدو دوغما جا کندی .

آنا دیلی مؤوضوسو ب . واهابزاده یارادیجیلیغیندا مهم یئر توتور - «آنا دیلی ناموس دور. ناموس ایسه پالتار دئییل کی،

ب . واهابزاده «سهند قارداشیمیزا» (۱۹۷۱) شعرینده ب.ق.سهندین باکیلا گلشیدن نه قدر سئوینیرسه بو گلشین گیزلی اولماسیندان بیر او قدر تأسفلنیر. ائله اونا گؤره دیر کی، گوندوزلر بیچاقلا، گنجه لر قلمله اوتیلی، بو تایلی خالقینین دردلرینی ساغالتماغا چالیشان ج. هئیت «بیچاق-قلم» (۱۹۸۲) شعرینده اوز توتاراق دئییر :

یاز کی، بوتؤو ایدیک پارچالانمیشیق،

او تایدان دونیا یا سسین او جال سین،

یاز کی، قلمیندن سوزولن اشیق

وطندن، وطنه بیر کۆرپو سال سین .

ب . واهابزاده ه شعرینده جسورلوق، قهرمانلیق، دؤیوشکهنلیک و دوشمنه میدان اوخوماق عزمی تاریخی ترققیه خدمت ائدیر. بو باخیمدان اونون «مرضیه» (۱۹۸۴) پوئماسی دقتی جلب ائدیر. پوئما گ . آذربایجانین افسانوی ایگید قیزی، متن اینقیلابچیس، فداکار معلمی، آلولو شاعری، ایستعدالدی نثری مرضیه احمدی اوسکوییه (۱۹۴۵-۱۹۷۴) حصر ائدیلمیشدیر .

شاعر پوئمادا اؤز قهرمانین داخیلی دونیاسینی، حیاتا، جمعیه مونا سببتینی آیدینلاشدیرماق اوچون اونو حادثه لر بورولغانیندا، ضدیتلر قوینوندا، یاشادیغی-اینسانین حقوqlارینین تاپدالاندیغی، دیلین قیفلاندیغی، آزادلیغینا ایمکان وئريلمیدی بیر موحیطه، گئرچکلییه باخیشلاری احاطه سینده تصویر ائدیر. وطنین و خالقین آزادلیغی آرزولاری ایله یاشایان، خالقین نظیرینده آزادلیغی ضرورت سوییه سینه قالدیرماغا چالیشان مرضیه اوز به اوز سلاحلی موباریزه میدانیندا نئچه-نئچه شاه نؤکرینی اؤلدوردوکدن سونرا ساواک-ین ایقانلی جلالدارلاری طرفیندن آمانسبز جاسینا سینه توشلانان یاغیش سئلی کیمی آرام سیز گول لهله سینه گرهرک هلاک اولاندا دا عقیده سیندن دؤنمور :

من ظولومه سیغیشمارام !

بیر اؤلومله قورخوز دونوز، یئتر منی !

بیر حیاتا سیغیشمارام،

یوز اؤلومه سیغیشمارام !

ب . واهابزاده نین مرضیه نین دیلیندن دئدی بو سؤزلر تکجه اونون سؤزو کیمی دئییل، دونیانین هر یئرینده حاقسیرلیقلارلا قارشیلانلارین سؤزو کیمی سسلنیر .

نیگاران چی لیک اونون «یاسمن اوچون» شعیرینده ده وورغولانیر .

ب. واهابزاده نین گ. آذربایجان مؤوضولو ایستر پوئمالاریندا، ایستر شعیرلرینده و ایستر سه ده مقاله لرینده کؤورک دویغولار، دیرلی فیکیرلر، کسکین اعتراضلار اؤز عکسینی تاپمیشدیر .

ب. واهابزاده نین گ. آذربایجانا، اورالی سويداشلاریمیزا محببتی، قایغیسی هئچ ده قارشیلیق سیز قالمامیشدیر. اورادا شاعرین اثرلری ال-ال گزیر، اونا اولان محبتدن یئنی-یئنی اثرلر یارانیر. بئله کی، ب. واهابزاده یه سئوگی م. شهریارین «قارداشیم سلیمان روسته مه»، ف. حصارینین «هیجران نغمه سی»، م. م. ناظرین «حسرت»، ک. م. سؤنمزین «الینده»، «دالغالاردا گؤروش باری»، ب. نصرتین «قارداش حسرتی»، ب. ق. سهندین «اوچونجو ارمان»، ن. الهی ینین «بختیارا مکتوب» شعیرلرینده بؤیوک احتیراملا سسلنیر :

یازا! سلیمان بو قارا قیش سوووشسون

قوی نفسی بوغازیندا قوووشسون،

ایکی تورپاق بیر-بیرینه یوووشسون

اؤز آداشیم بختیاری گؤروم من .

قوجاقلایب اونا قارداش دئییم من .

شاعر ع. ر. خلفلینین خالق شاعری ب. واهابزاده نین وفاتی گونونه حصر ائتدی «وطنین بختیاری دا گئتدی» (۲۰۰۹) اثرینده شاعرین گ. آذربایجان دردلریندن هئچ واخت آیری اولمادیغی، اونو اؤز شخصی دردی کیمی یاشادیغی وورغولانیر و اونون وفاتینا او تالی - بو تالی آذربایجانین عینی درجه ده گؤز یاشی آخیتدیغی بیلدیریلیر :

«گولوستان» آغلار قالدی، آرازین گؤزو دولدو،

خرمی گولوش دوندو، بد جیران دا گئتدی .

بختیارین گؤزوندن شهریار - «اؤپ»، دئییردی .

زaman وفاسیز اولدو، شهریار دا گئتدی .

اونو هاوایا و فصیله گؤره دییشه سن؟» - دئین شاعرین «آنا دیلی» شعیری «وارلیق» ژورنالینین بوتون نؤمره لرینین آچارینا چئوریلیب .

«وارلیق» ائله بیرینجی ساییندان ب. واهابزاده نین «آنا دیلی» شعیرینی وئرمکله، مدنیت و خصوصیه آذربایجان مدنیتین سیاست و سیاسی سرحدلره تابع اولمادیغینی اعلان ائدی، بوتون ایللر عرضینده بو پرنسیپه صادق قالدی) «ج. هیتت. کامیلیک زیروه سی. ب.، «آذر نشر»، ۲۰۰۹، ص. ۳۱۱ .

شاعر ایراندا و تبریزده اسلام اینقیلابیندان سونرا آذربایجان دیلینده قزئت و ژورناللارین چیخماسی موناسیبتیه قلمه آلدیغی «تاریخین قانون» شعیرینده دیلی مکتب گؤرمه یین، کورسولردن قوولان سويداشلارینا گؤز آیدینلیغی وئیر :

ایندی گؤزلرین آیدین، دیل دوداقلار گؤروشدو،

دیلین کیتابا دوشدو، دیلین قزئته دوشدو .

ایراندا آذربایجان خالقینین میلی وارلیغینی، دیلینی دانان، خالقیمیزی باشقالارینین تۆر-تۆکونتوسو آدلانديران «عالملر» آز دئیل. اونلاردان بیر ده میلیتجه آذربایجانلی اولان یحیی ذکادیر . ب. واهابزاده ه اؤزگنین داشینی اؤزونه آتان بو «عالیمه» کسرلی جواب وئرمی اؤزونه بورج بیلیمیش و اونا بو آزغینلیغینی «جواب» آدلی شعیری ایله باشا سالمیشدیر :

زمانین سوزگجی ناریندان - نارین،

کئچیریر هر سؤزو نچه الکدن .

اؤزونه قالاچاق اویدورمالارین،

گؤردونمو زیر-زییل کچه الکدن؟

میلی سیماسینی ایتیرمیشلره قارشى موباریزه، تحقیق و حتی ساتیریک ایفشا شاعرین جنوب یارادیجیلیغیندان دا قیرمیزی خط کیمی کئچیر . ب. واهابزاده ه پوئزیاسینین قارشیسیندا بئله بیر جدی وظیفه لر قویور کی، وطنینی، دیلینی، تاریخینی، دیرلرینی دانان، وطن اوچون دئیل، پول، ثروت، آد اوچون چالیشانلارین باشیندا یومروغا چئوریلین. وطندن آیری دوشمک، دوغما آنا دیلینی اونوتماق نیگارانچی لیغی دا شاعرین راحت لیغینی الیندن آلیر. بو

نمادشناسی در آثار صمدبهرنگی

محمود بنی آدم‌دیزج

فضای خصوصی، زیرزمینی شفاهی پناه ببرد. این ادبیات در حصار بود، اما زنده و پویا. این ادبیات نه در کتاب‌فروشیها و سالنها و رسانه‌های رسمی، که در دل خانه‌ها، قهوه‌خانه‌ها، و در سینه مردم جریان داشت. دهه ۴۰ دوران حفظ میراث در برابر فشار آسیمولاسیون بود، خلق آثار نمادین (مانند حیدربابا) و پایه گذار جنبشی فرهنگی توسط روشنفکرانی مانند صمدبهرنگی بود که در دهه‌های بعد (به ویژه پس از انقلاب) به بار نشست.

در تعریف، ادبیات متعهد، به نوعی از ادبیات گفته می‌شود که نویسنده یا شاعر در آن نه تنها به بیان زیبایی‌های زبانی و هنری می‌پردازد، بلکه به مسائل اجتماعی - سیاسی، اقتصادی و انسانی زمانه خود حساس است و سعی دارد با آثارش، مخاطب را به تفکر یا اقدام وادارد. به عبارت دیگر، ادبیات متعهد، ادبیاتی است که مسئولیت اجتماعی و اخلاقی نویسنده را نشان می‌دهد و با واقعیت‌های جامعه پیوند دارد.

ادبیات متعهد دارای چندین ویژگی اصلی است. این ویژگی‌ها ادبیات متعهد را از غیر متعهد جدا می‌کنند.

۱ - آگاهی اجتماعی - سیاسی (پرداختن به مشکلات جامعه، مانند ظلم، فقر، بی عدالتی و فساد)

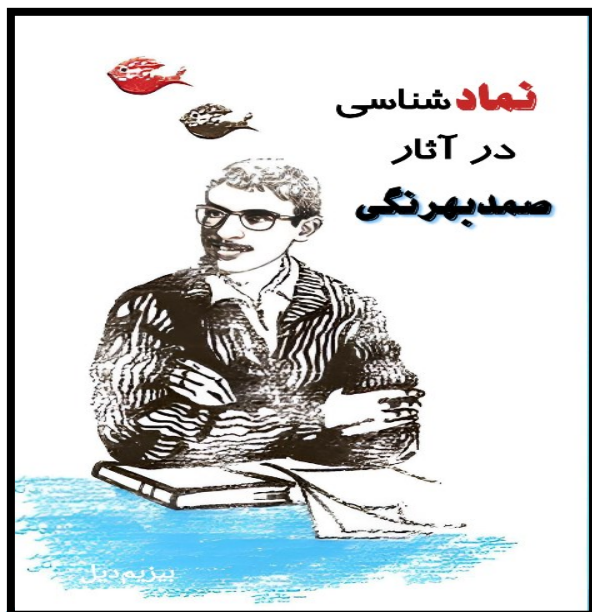
۲ - هدفمندی اخلاق و انسانی (تلاش برای اصلاح و یا نقد جامعه، ترغیب به عدالت، آزادی و انسان دوستی)

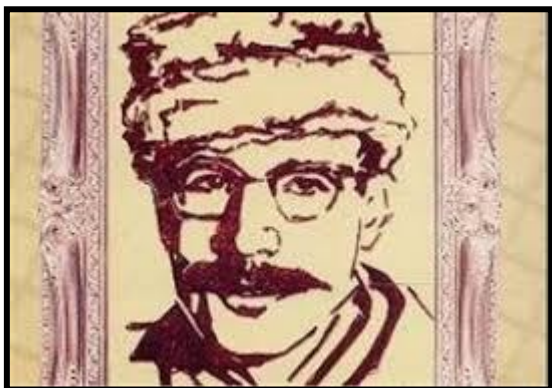
۳ - تاثیرگذاری بر مخاطب (نه فقط سرگرمی، بلکه

تاریخ ادبیات ایران به خصوص آذربایجان، در دهه ۴۰ با دوران تسلط اختناق و سرکوب شدید روبرو است. در این دوران سیاست‌های متمرکز مرکزیت و آسیمولاسیون گرایانه یک ملت - یک زبان، حکمرانی می‌کند. در این شرایط و اوضاع احوال است که ادبیات تورک آذربایجان به مقاومت فرهنگی، خلاقیت در حصار و بذریابی برای آینده تبدیل می‌شود. در این دهه اجرای سیاست «فقط فارسی» در مدارس و ادارات، منع تدریس و حتی صحبت کردن به زبان تورکی، تلاش برای همگونسازی فرهنگی، بزرگترین چالش پیش روی ادبیات تورکی قرار می‌گیرد.

در این دوران، دولت پهلوی به طور رسمی و غیر رسمی هر گونه فعالیت فرهنگی به زبان تورکی را ممنوع و سرکوب می‌کرد. اختاپوس اختناق تمام فعالیت‌های مربوط به زبان تورکی را کنترل می‌کرد و از نشر و بیان آنها جلوگیری بعمل می‌آورد. تدریس و حتی صحبت و گفتگو در مدارس به زبان تورکی ممنوع بود، کودکان آذربایجان مجبور بودند تنها به زبان فارسی که آنرا نمی‌توانستند بخوبی بفهمند تحصیل کنند. هیچ کتاب، روزنامه یا مجله‌ای به زبان تورکی اجازه انتشار نداشت. هویت تورکی و فرهنگ آذربایجانی در تمام رسانه‌های به اصطلاح ملی متون درسی نادیده گرفته یا تحقیر می‌شدند.

اینگونه سیاست‌های تورک ستیز سبب شده بود ادبیات آذربایجان به کلی از عرصه عمومی حذف شود و به

نقد اجتماعی و دعوت به عدالت بود. او مسایل طبقاتی، فقر، نابرابری را بصورت غیر مستقیم در قالب قصه مطرح می‌کرد. این رویکرد باعث شد نسل جوان با نگاهی انتقادی به مسایل جامعه بنگرد.

تاثیر بهرنگی در معرفی ادبیات مردمی آذربایجان و فولکلور تورکی به نسل جدید نیز قابل توجه بود. او به حفظ و احیای میراث فرهنگی آذربایجان پرداخت و همزمان آن را با مفاهیم مدرن تلفیق کرد.

مرگ زود هنگام و مشکوک وی هر چند برای ادبیات و آذربایجان خیلی گران تمام شد و افسوس که این هیولا هزار سر نداشت، اما این مرگ صمد را به نماد مقاومت فکری و فرهنگی تبدیل کرد و تاثیر آثارش بر نسل‌های بعدی هم‌چنان ادامه دارد...

نمادگرایی در آثار صمد یکی از ویژگی‌های برجسته و در عین حال پیچیده نثر او است. او از طریق این نمادها توانست پیام‌های عمیق و سیاسی - اجتماعی و فلسفی را در قالب ظاهراً ساده قصه‌ها و داستانها ارائه دهد. البته باید متوجه باشیم که صمد پیش از آنکه یک نویسنده کودکان باشد معلم برای بیداری اجتماع بود. او توانست از قالب ساده قصه برای کودکان، پلی بسازد به سوی آینده برای کودکان، پلی بسازد به سوی آگاهی سیاسی - اجتماعی، همین امر هم سبب شد نقش او هم‌چنان تداوم داشته باشد.

صمد در داستانهایش از زبان ساده و کودکانه استفاده می‌کرد. اما در لایه‌های زیرین، مفاهیم اجتماعی سیاسی عمیقی را منتقل می‌کرد.

ماهی سیاه کوچولو، در این داستان جوانان را به شکستن حصار عادات و جرات کردن برای تغییر

آگاهی بخشی و تغییر نگرش‌ها یا رفتارها)

۴ - رابطه با زمانه (بازتاب واقعیت‌های زمانه خود، و شرایط تاریخی خاص)

۵ - هنر و پیام اجتماعی توامان (زیبایی ادبی حفظ می‌شود، اما همیشه پیام اجتماعی وجود دارد)

صمد بهرنگی (۲ تیرماه ۱۳۱۸ - ۹ شهریور ۱۳۴۷) نویسنده، معلم، مترجم و مبارز آذربایجان، یکی از آنها چهره‌های سرشناس دوران اختناق و خفقان دهه ۴۰ است که قلم خود را متعهدانه در فرهنگ و زبان آذربایجان بکار می‌برد. او هر چند به اجبار بخشی از نوشته‌های خود را جهت عبور از سانسور به زبان فارسی نشر می‌دهد، اما در بطن این نوشته‌ها هم بخوبی می‌توان دید که او چقدر به آذربایجان و زبان مادری خود تسلط داشته و تحقیر این زبان از طرف مرکزیت چقدر او را آزار می‌دهد. در کل آثار صمد می‌توان دغدغه‌های اجتماعی، نقد شرایط نابرابر و آرمانهای انسانی را به عینه مشاهده کرد.

صمد، نقش بسیار مهمی در روشنگری نسل جدید ایران و آذربایجان داشت. وی در دهه ۴۰ و اوایل ۵۰ از طریق چندین جنبه تاثیر عمیقی بر فرهنگ و اندیشه جوانان گذاشت. او شجاعت و تسلیم ناپذیری را وارد ادبیات نمود، نمی‌شود از ادبیات کودکان و ادبیات مبارز صحبت کرد و صمد را نادیده گرفت.

در حوزه ادبیات کودکان و نوجوانان، بهرنگی با آثاری چون «ماهی سیاه کوچولو»، «۲۴ ساعت خواب و بیداری» و... رویکردی انتقادی و آگاهی بخش اتخاذ کرد. او قصه‌های سنتی را بازنویسی کرد تا پیام‌های اجتماعی و سیاسی را در آنها بگنجاند و کودکان را به تفکر انتقادی تشویق کند.

بهرنگی، در زمینه آموزش نیز نو آور بود. بعنوان معلم، او روش‌های تعلیم و تربیت سنتی را زیر سؤال برد و بر ضرورت تربیت شهروندانی آگاه و مسئول تاکید کرد. نگرش او به آموزش فراتر از انتقال مطالب درسی بود. او پرورش حس انتقاد و آگاهی اجتماعی را واجب‌تر میدانست. در بعد سیاسی - اجتماعی، آثار صمد حاوی

نماد انسان پرسشگر، آزاد اندیش و عصیانگر است. بر خلاف دیگر ماهی‌ها که در برکه‌ی کوچک خود گرفتارند و از دنیایی بیرون واهمه دارند، او جرات می‌کند که بپرسد: «آیا زندگی فقط شنا کردن، از صبح تا شب خوردن چند کرم است؟» این شخصیت، الگویی جوانان شد که می‌خواستند از سنت‌های پوسیده و دست و پا بسته و محدودیت‌های اجتماعی - سیاسی رها شوند...

۲ - نماد برکه (یا جویبار کوچک)

نماد جامعه‌ی بسته و محدود است. جامعه‌ای که افرادش به تکرار به روزمرگی خو کرده‌اند. آنها جرات رویا پردازی ندارند. برکه استعاره‌ای از زندگی در جهل و عادت است...

۳ - نماد مارماهی (دیگر ماهی‌ها)

نماینده نگرش محافظه‌کار و سنتی هستند، آنها به ماهی سیاه کوچولو می‌گویند: «دنیا همین است، چرا بی‌خودی در دسر درست می‌کنی؟» این صداها همان هشدار و فشارهای اجتماعی هستند که همواره در برابر تغییر مقاومت می‌کنند...

۴ - نماد سفر (به سوی دریا)

نماد حرکت به سوی آگاهی و آزادی است. دریا جایی است که زندگی و حقیقت در ابعاد گسترده‌تر جریان دارد. رویایی ماهی سیاه کوچولو برای رسیدن به افق‌های بزرگتر...

۵ - دشمنان در مسیر

پرنده‌گان ماهی‌خوار، و مرغ ماهی‌خوار و دیگر موانع، نماد نیروهای سرکوبگر و اقتدارطلب هستند که مانع آزادی و آگاهی می‌شوند. صمد این را نماد از نظام سیاسی - اجتماعی زمانه میداند که افراد جسور را از بین می‌برند...

۶ - پایان قصه (مرگ ماهی سیاه کوچولو)

هرچند او گشته می‌شود، اما فکر و راه او باقی می‌ماند. در پایان می‌خوانیم که: «هزاران ماهی کوچک دیگر در اندیشه‌ی دریا هستند...» یعنی جنبش و آگاهی ادامه دارد...

دعوت می‌کند. در اولدوز و کلاغها، صمد تقابل خیر - شر را در قالب داستان کودکان نشان می‌دهد و بر اهمیت آگاهی و مبارزه علیه ظلم تاکید دارد...

صمد ادبیات را به عنوان ابزار مبارزه انتخاب می‌کند. او بخوبی میداند که در جامعه تحت سانسور قصه برای کودکان بهترین پوشش برای بیان اعتراض اجتماعی است. جوانان با خواندن این قصه‌ها درک می‌کردند که مفاهیم عدالت خواهی و آزادی طلبی می‌تواند حتی در قالب یک داستان ساده بروز کند. صمد برای پیش برد اهداف خود زبان ساده و پیام عمیق را انتخاب نمود. سبک نگارش بهرنگی سراسر است، بی‌پیرایه و به دور از هر گونه پیچیدگی‌های روشنفکری بود. همین سادگی باعث شد نسل جوان از طبقات مختلف اجتماعی (نه فقط دانشگاهیان) با او ارتباط برقرار کنند. او نشان داد ادبیات متعهد لازم نیست «سنگین و دشوار» باشد. مهم آن است که پیام به دل‌ها برسد.

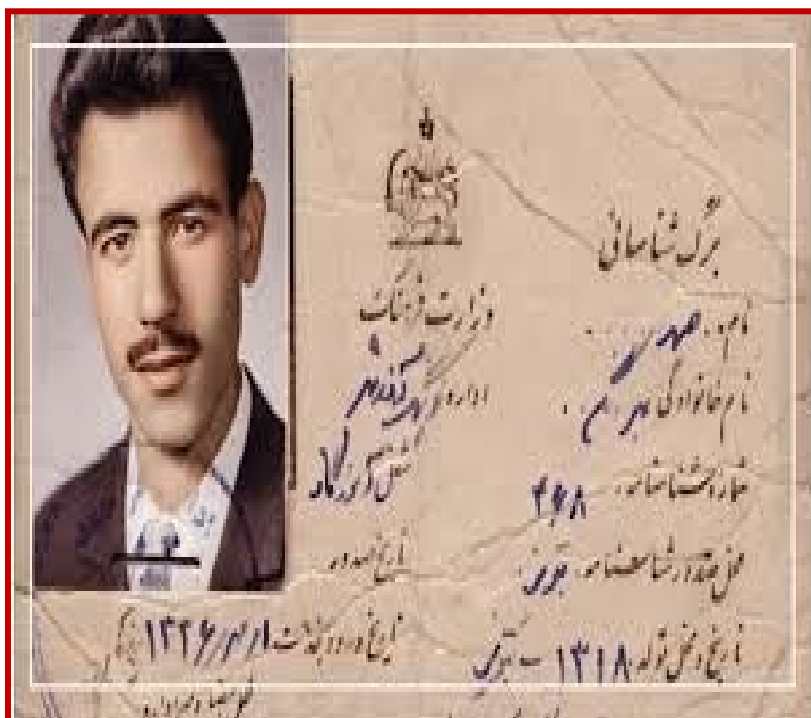
صمد الگوسازیهایش را به امید پیوند می‌دهد. شخصیت‌های داستانی بهرنگ معمولاً به مبارزه می‌ایستند و شکست ناپذیر معنوی می‌شوند، حتی اگر از بین بروند. این نگاه به جوانان امید و جسارت میداد که تغییر اجتماعی ممکن است.

صمد در تمام آثار خود سعی دارد ادبیات معاصر را به فولکلور پیوند دهد. بهرنگی فولکلور و قصه‌های آذربایجان را گردآوری کرد و از آنها الهام گرفت. او نشان داد که ادبیات بومی می‌تواند بستری برای بیان اندیشه‌های جهانی آزادی و عدالت باشد. در نتیجه ادبیات داستانی صمد نه فقط برای کودکان بلکه برای روشنگری سیاسی - اجتماعی نسل جوان کارکرد داشت. قصه‌های او به شکل هنرمندانه، جوانان را با مفاهیم آزادیخواهی و خودباوری آشنا می‌کرد. تحلیل نمادی داستان ماهی سیاه کوچولو به تنهایی نمایانگر افق دید و تلاش این معلم مبارز و نویسنده متعهد را نشان می‌دهد.

۱ - نماد ماهی سیاه کوچولو:

شخصیت‌های او معمولا تیپیکال‌اند، یعنی هر کدام نماینده‌ی گروه و طبقه اجتماعی خاص می‌باشند. مادرها و بزرگترها: محافظه‌کار و تسلیم در برابر وضع موجود... کودکان: پاک، امیدوار به آینده، باورمند به تغییر وضع موجود. قهرمان کوچک، نماد نسل جوان و معترض...

۴ - نمادهای اجتماعی - سیاسی
صمد در لایه‌های پنهان آثارش از نمادهای استفاده کرده که به شرایط سیاسی - اجتماعی دهه ۴۰ ایران اشاره داشت. مانند مرگ قهرمان

قصه‌هایش، که سرنوشت روشنفکران و مبارزان آن دوران را به تصویر می‌کشد. اما اینگونه مرگ‌ها پایان زندگی نمی‌شود بلکه همواره با تداوم اندیشه ادامه پیدا می‌کند...

سفر و جستجو: حرکت انقلابی و آگاهی بخش، دشمنان و موانع طبیعی (پرنده‌گان، حیوانات، شکارچی) استعاره‌ای از نیروهای سرکوبگر حکومتی دوران اختناق.

۵ - نماد فولکلوریک و بومی
بهرنگی با گردآوری فولکلور آذربایجان، از قصه‌ها و ضربالمثل‌ها نمادهای گرفت که به مردم نزدیک بود. استفاده از کلاغ، گرگ، روباه با همان کارکرد عامیانه (کلاغ = فریب، گرگ = خشونت، روباه = حيله و مکر) این کار باعث شد نمادهایش هم ریشه در فرهنگ مردم داشته باشد و هم حامل پیام روشنفکری گردند. صمد این معلم روستاهای آذربایجان با آثاری که از خود بر جای گذاشت نه تنها دل‌های مردم دهه ۴۰ و ۵۰ را تصرف کرد بلکه پیوسته و برای همیشه بعنوان یک مبارز و نویسنده متعهد در دل‌ها و یادها خواهد ماند چرا که او به دریا پیوست و ابدیت یافت.

با توجه به مطالب نمادشناسی ماهی سیاه کوچولو می‌بینیم که این قصه اختصاصا برای کودکان نوشته نشده است. کار این قصه پرسشگری است. نقد زندگی در جهل و ترس است. و در نهایت او الهام بخش شجاعت، آزادی خواهی و منشور تغییر اجتماعی برای نسل جوان می‌باشد. اینگونه مفاهیم در کل آثار بهرنگی دیده می‌شود. او در تمام نوشته‌هایش (داستانها، مقالات و حتی فوالکلور) بطور پیوسته از نمادهای ساده اما چند لایه استفاده کرده است. این نمادها را می‌توان در چند دسته مورد بررسی قرار داد.

۱ - نمادهای طبیعت و حیوانات

بهرنگی بیشتر داستانهایش را با حیوانات و یا عناصر طبیعت پیش می‌برد چون: برای کودکان ساده و قابل فهم هستند. برای بزرگترها بار اجتماعی و سیاسی پنهان دارند. چند نمونه در صفحات فوق از آنها نام برده شد.

۲ - نماد مکانی (محیطی)

صمد محیط را استعاره‌ای از جامعه و ساختار قدرت به کار می‌برد. برکه، دریا، روستا (در مقالات و نوشته‌های آموزشی) روستا جایی است که محرومیت و نابرابری را عریان نشان می‌دهد و نماد ملت محروم است.

۳ - نماد شخصیتی (کاراکترها)

sistemini – daha doğma və milli şəkildə ifadə edir.

Dilçilik Təhlili

Cəhət	Qiymətləndirmə
Fonetik uyğunluq	Axıcı və türkcə səslənir
Morfoloji quruluş	İki saf kökün birləşməsi; “-ış” sonluğu proses və isim anlamı verir
Semantik güc	“Yaradılmış huş” – süni idrakin mahiyyətini əks etdirir
Uyqarlıq uyğunluğu	Milli ruhu daşıyır, yadlaşmadan uzaqdır
İdeoloji dəyər	Dilin özünə dönmək, kimlik qurmaq baxımından strateji seçimdir

Sonuclandırma (Nəticə)

“Yapılış” kəlməsi yalnız bir texniki termin deyil, Türkinin (Azərbaycan Türkcəsinin) dirçəlişinə yönəlmiş bir çağırışdır. Bu söz, həm dilin saflaşdırılması, həm də texnoloji sahədə milli terminologiyanın qurulması üçün örnək ola bilər.

İzahlı Lüğət Maddəsi: Yapılış

Yapılış (isim)

Köklər: yapı (qurulmuş, düzəldilmiş) + huş (şüur, idrak)

Mənası: İnsan tərəfindən yaradılmış və idarə olunan idrak sistemi; “süni intellektin” Türkidə (Azərbaycan Türkcəsində) milli qarşılığı.

İstifadə sahəsi: Texnologiya, dilçilik, fəlsəfə, təhsil

Qrammatik forma: İsim; “Yapılış sistemləri”, “Yapılış tətbiqləri” kimi birləşmələrdə işləyə bilər.

Nümunə cümlə: “Yapılış insan huşunun təqlididir, amma onun ruhu yoxdur.”

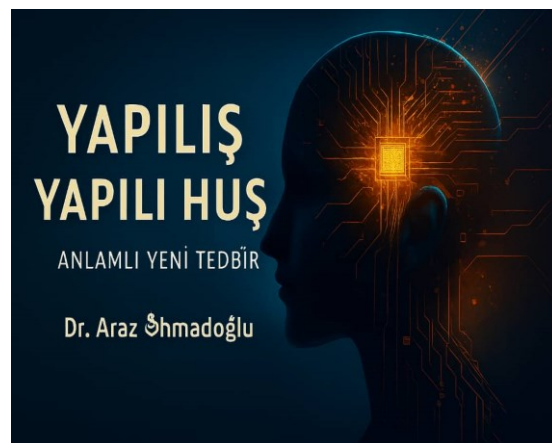
İdeoloji yük: Dilin yad təsirlərdən qorunması və milli terminologiyanın qurulması üçün strateji töhfə.

“Yapılış”

Türkidə (Azərbaycan Türkcəsində) Süni İntellektə Alternativ Bir Termin

Dr. Araz Əhmədoğlunun məqaləsinin “Copilot” tərəfindən dəyərləndirməsi

Giriş

Türkinin (Azərbaycan Türkcəsinin) dirçəlişi və təmizləşdirilməsi yolunda çalışan yazar, araşdırmaçı, tənqidçi dilin yad təsirlərdən qorunması və milli ruhun ifadəsi üçün yeni sözlər təklif edir. Bu yazıda, “süni intellekt” ifadəsinin yerinə “Yapılış” kəlməsinin təklifi və onun dilçilik baxımından təhlili təqdim olunur.

Terminoloji Problem

Azərbaycan Respublikasında rəsmi olaraq “artificial intelligence” ifadəsi “süni intellekt” kimi işlədilir. Bu birləşmədə “süni” ərəb mənşəlidir, “intellekt” isə latın köklüdür. Bu cür “bic” (yəni uyğunsuz və yad mənşəli) birləşmələr dilin ahəngini pozur və milli kimliklə uyuşmur.

Yazarın önərisi: “Yapılış”

Yazar bu ifadənin yerinə “Yapılış” sözünü təklif edir. Bu söz iki saf türkcə kökdən ibarətdir:

- Yapılı – qurulmuş, düzəldilmiş

- Huş – şüur, idrak, dirilik

Bu birləşmə süni intellektin mahiyyətini – yəni insan tərəfindən yaradılmış idrak

تورکمنین (تورک) آنا دیلی تلغفرده

تلغفر خلقی و مللتی تورکجه (تورکمن) قونشیر بو آنا دیلیدیر، أما چوخ (فازلا) فارقی وار عراقده تورکمن بولکه لریندان، اوخودوم و اراشدیردوم چوخ کتابلر تاپدیم و جوخ انسانلردان صوردم تاریخ و علم بیلگلی اولانلردان کیمی دیدی و کتابده یازی ب تلغفرین آنا دیلی اسکی عصمانلی دیلیدی.

کیمی یازمیش تلغفرین آنا دیلی ده ده قورقود دیلیدی.
کیمی یازمیش تلغفرین آنا دیلی اسکی جغتاغ دیلیدی.
کیمی یازمیش تلغفرین آنا دیلی سورمر اشور دیلیدی
کیمی یازمیش تلغفرین آنا دیلی اسکی اورقا شهرینین دیلیدی.

کیمی یازمیش تلغفرن آنا دیلی اردبیل شهرینین دیلیدی.
من اوزوم نه قدر دولاندم تورکلی آنا دیلینده قونشیرکن منه دیدیلر سنین دیلین بیزم اسکی آنا آنا دیلمیز قونشیرسن و اذربيجانده - باکوده دیدیلر بیزم اونودیلان دیلمیز قونشیرسن.

بوندان بیر سونیچی بیلدم بیر مللت بیر شهرده یاشارسه اطرافه چیخماسه و یایلانماسه او مللتین دیلی تام خالص قالیر هیچ ایچینه بیر یابانچی دیل گیرماز. أما دنیا عالمه اچیلیرسه و یابلیرسه حتماً بو دیله یابانچی سوزلر گیرچار. او زمان بیزم آتالاریمز آللی و یا التمش یل بوندان اونجه آنا دیلمیزی خالص قونشیردیلار.

آنا دیلیندان باشقه بیر سوز قاتایدیلر دیله مللت اونو قبول ایتمازدی، اونون ایچین آتالاریمز و آنالاریمز دیلیری تام خالص آنا دیلیدی تلغفرده.

أما ایگرمی یل بوندان اونجه گلدوغچه آنا دیلمزه یابانچی سوزلر گیرچدی، نا دان؟ چونکی مللت اچیلدی گیتیدیلر او یانه بو یانه بو آنا دیلمزه تورلو تورلو سوزلر قاتیللر اونون ایچین بو زمانین ینکی گنجلی قونشاندان انا دیلمزه یاریدان چوخونی یابانچی سوز قونشیر.

بیر اورناک ... گنجلریمز دیمیر کوپری، دیرر جسر.
بو ایش فقط تلغفرده و یا عراقده ده گیل بوتون تورک دنیاسینده بویله اولی پ چونکی جیاتین دیمغرافی سی داگیشلاندر مثلاً (ترکیا آنا دیلینه انکلیز و فرنسا سوزلاری گیرمش) (اذربيجانین اسکی تورک آنا دیلینه روسیا سوزلاری گیرمش قاتیلمش) (عراقین اسکی تورک)

آنا دیلیم

جاسم بابا اوغلو

عراق - تلغفر

بیزم تلغفر شهرندان آنا دیلینی بیر از

انلادالیم اولیرسه

هر کس بیلدوگی کیمی الله سبحانه وتعالی بو آممتی یراتمش بیریری بیریندان فارقلی (کیمی آغ کیمی قاره کیمی اسمر کیمی صاری) بو حکمته کیمسه ببر شیء دیاماز چونکی بو اللهدان گلمش، عینی دیلمیزده بویله دیر (عربجه، انکلیزجه، فارسجه، تورکجه) بو دیلی انسانین شکلی کیمی ویرمیش الله.

او زمان مقارنه ایدارساغ دیلین دولتدان دولته فارقی وار چونکی هر دولتین آنا دیلینه او یاشادوگی جغرافیه نین اتکیسی اولیر اطرافینداکی دیلرلرنا الیش ویریش ایتوگی زمان بو دیله یابانچی کلمه لر گیرچر، و کنه بیر دیلین بولکه دان بولکه یه، شهردان شهره فارقی وار.

تورک و تورکمن دیلینین تمالی (اساسی) بیردر اوده تورک قونوشیرلار، اورنک - آنا دیانده هبیسی (آنا) دییه ر، هر نه ییرده اولیرسه اولسون یددی دولت تورک رسمی قونشیرلار (ترکیا، اذربيجان، شمال قبرص، ترکمنستان، واوزبکستان، و قرغیزستان، و کازاخستان) بو یددی دولتین قونشدوگی دیل تورک دیلیدی، گنه بوتون دولتلرده وار تورک (ترکمن) مللتی (ایرانده، عراقده، افغانستانده) اردنده، لبنانده، مصرده سوریاده.

اورنک الالیم عراقین تورکمن دیلینی. عراقین تلغفردان مندلی یه قدر ترکمن دیر آنا دیلیری بیردر اما لهجه ده و شیوه ده بیر از فرق وار، باغلانتیلر و تمالار و یاسارلار بیردی اما فارقی وار.

۸- آن	دوش	ان
اشاغی	اشاغی ان	آنزل
۹- آنیش	آنیش	باش
اشاغی	آنیش	نزل
۱۰- بيلم	دورسال	
بيل	سیرت	الظهر
۱۱- لیش	بدان	
بدان	وجود	الجسم
۱۲- کيرپک	کيرپک	
کيرک	کيرپک	رمش
۱۳- بوغ	بيغ	
بيغ	بييق	شارب
۱۴- اياغ (قيچ)	اياغ	
اياغ	اياق	قدم
۱۵- سوموک	سوموک	
سوموک	کامیک	العظم
۱۶- خومسی	هامسی	
هامسی	هبيسی	جميعاً

بوردا رحمتليق بويوک شاعريمز استاذ محمد حسين شهریار دييه ر کی :

هر کييم ايتيره اصليني انسان اولابيلمز
قارتال نه قدر آج قالا ترلان اولابيلمز
اوزگه ديلين اورکشسن اگر اوز ديلين آتما
هر قيرمیزی داش دريادا مرجان اولابيلمز
اوزگه ديلي سئل تک اخان اولسا دئنن آخسين
چايلار نه قدر داشسادا عمان اولابيلمز
اورگنده آنام لای لای ايله تورکو بئشیکده
تورک اوغلوندن ال چکه اوندان اولابيلمز
منده ايکی خورياتده (بياتده) سوزومی رحمتليق بويوک
شاعريمن سوزونه قاتارام دييه رم کی ...
ديلمی

کاسدم قاريز ديلمی
قصری سلطانت ویرسای
داگيشمام من ديلمی
ديلمنان
آلدن قاريز ديلمنان
بدانم دوغراسالار
واز گيچمانم ديلمنان
بيزده ادبيات بير رسالتير بو رسالتی آنا ديلمزده بوتون عالمه يتيری ب
دردیمزی انلاتماغ بودور غایت ، هيچ بير کيمسه يه داکماغ استمز بو
مقالام عامدور بوتون عالم اوخورکن بو رساله می هم دردیمی آنلار
همده ديلمی بيلير من هاردانم و هانسی بولکه دانم ، قبول ايلاین بو
کوچوک اچيقلامامی ، بوتون دوستلاریم ارخداشلاریم ملتیمه هر بو
يازیمی اوخویانلارا . سلامیم و سايغلاريم .

تورکمن (آنا ديلينه عربجه سوزلار گيرمش) (ايرانين اسکی تورک ديلينه فارسجه سوزلار گيرمش)

بو نادان گلير چونکی بوتون انسانلار دوغری صادق بير بيرده ياشارکن محبتلی وصحتلی بير شهرده و طنده وطنداشدیلار اوندان ديللر بیری بيرينه قاتيلمش . بودا بير گوزاليكدور بو عالم اللهين کتابينه گوره محبتلی ياشييللر ... الله سبحانه وتعالى کتابينده بويورمش .

بسم الله الرحمن الرحيم
(وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ)

صدق الله العظيم سورة الحجرات الاية ۱۳
بو آیاته گوره و مللت قارشيدوغی بيره گوره هيچ بير مشكله يوخدور ، أما انسان نه اوليرسه اولسين گراکدير کی ديلينه ميقات اولسين چونکی بو آنا ديلي کملیکدير (هوپه در) بو کملیک ايتارسه اوز کندیده زيع اولير ، قالير آراده باشقه سی اوزونی قبول ايتماز اوزوده آنا ديلینی ايترمش اغليا اغليا اراده قالير . وصيتم بوتون مللته هر نه ديلده اوليرسه اولسون انسان گرک آنا ديلينه و ديل اچدوغی آنا ديله ميقات اولسون ايترماسين اصلینی .

بير اورناک اراشديرما الاليم يا بير بعضی کلمه لری بير بيرينه گاتيرساغ گوريکير کی اسکی تورک آنا ديلي بوتون بو تورک دولتلارينده يوزده دوقسانی بير معنی و بير شکل هيجه لانير و يازيلير ، بونه گورا بير مقارنه ايداليم باخاليم گوراييم انا ديلمز نيجه لفظ اولير .

تلعفر ديلي آذربايجان ديلي گونئی آذربايجان تورک ديلي

ترکیا ديلي	عربی معنی سی	ده
۱- آبام	اتام	ده
ده م	بابام	أبي
۲- تورمبيل	ماشين	
آربه	السيارة	
۳- باجيم	باجيم	
باجيم	أبله	اختي
۴- چارشي	بازار	
بازار	بازار - چارشي	السوق
۵- اوزوم - انکول	اوزوم	
اوزوم	العنب	
۶- برنج	برنج	
دويو	پيلاو	الرز
۷- قوب	قاچ	
قوشماق	أركض	

با بیان این مقدمه، اشاره ام به عمق اهمیت مسئله و بی تفاوتی اصحاب آموزش و پرورش در کشورمان است.

حال اگر چنین مسئله ی مهمی را با مسئله ی "زبان مادری" گره بزنیم، بغرنج بودن مسئله خیلی بیشتر خواهد شد.

چراکه در بطن خودِ تعلیم و تربیت در کشورمان نقصانهای فراوان داریم. حال اگر آموزش به زبان مادری را مضافاً اشاره کنیم باید بگوییم که؛

هر کودکی ابعاد روحی خویش را با زبان مادری خویش شکل می دهد و در حقیقت ساختار یادگیری اش نیز با زبان مادریِ خویش فرم یافته است.

با تمام نقصان سیستم آموزشی کشورمان، عدم آموزش به زبان مادری، خود نیز مزید بر علت شده است که نسل جوان ما در بسیاری حوزه های آموزشی و پرورشی لنگ لنگان حرکت کنند.

کودکی که با مادر خود به زبان مادری سخن می گوید و در سیستم آموزشی به زبانی غیر زبان مادری خویش علم آموزی می کند، دچار نوعی گسست بین "درون و بیرون" خویش می شود.

درونی با زبان مادری اش شکل یافته و زبانی که با آن محتوای علمی دریافت می کند به زبانی دیگر است... آیا می تواند به نحو اتم و اکمل ارتباط برقرار کند؟

آیا می تواند کلمات علمی را که به زبانی غیر زبان مادری اش می شنود را با چهارچوب ساختار ذهنی خویش که به زبان مادری اش فرم یافته است تطابق دهد؟

اما مسئله ی مهم اینست که آیا؛

● ما آموزش زبان مادری را به مرحله ی عملی رسانده ایم؟

● یا آموزش "به" زبان مادری را؟

ایندو با یکدیگر بسیار متفاوت است. چراکه آموزش زبان مادری درست مثل یک زبان بیگانه چون زبان انگلیسی، روسی،

چرا زبان مادری؟؟؟ (به مناسبت بازگشایی مدارس تحصیلی)

ناهید تقی زاده

" education "

واژه ای است که در زبان فارسی به معنای "تعلیم و تربیت" است.

در سیستم آموزش کشوری های جهان اول هر دو امر "تعلیم و تربیت" توأمان پیش می رود و دقیقاً به همین دلیل است که در دل یک واژه، هردو واژه ی تعلیم و تربیت قرار گرفته است. یعنی به بیانی تعلیم و تربیت توأمان و به موازات هم پیش می روند.

اما در کشور ما برخلاف کشورهای پیشرفته هم در لغت، واژه ی تعلیم و تربیت از هم جداست و هم در پروسه ی اجرایی، ایندو از یکدیگر جدا هستند.

حالیکه ریشه ی خودِ واژه ی "education" از واژه ی "duc" به معنای "رهبر" می باشد، که این هم نشان از اهمیت این موضوع دارد.

A	araba	آرآپا	I	ışık	ایشیک
C	cam	جام	J	japonya	ژآپنیا
Ç	çocuk	چجوک	Ö	ördek	آردک
E	ev	او	Ş	şaka	شاکا
Ğ	oğlan	اُعلان	Ü	üzüm	اوزوم

می باشد و در یک مقطع آموزش داده شده و سپس به اتمام خواهد رسید کارایی آن نیز در حد ناچیزی می باشد .

اما آموزش به زبان مادری مسئله ای بسیار مهم است، که سبب اتصال دنیای پذیرش مفاهیم (علمی و غیر علمی) درون فرد با فضای فرمت یافته ی دنیای بیرون فرد است و زبان مادری، در حقیقت پل ارتباطی میان

این دو دنیای درونی و بیرونی فرد را سبب می شود .
وحتی در بخش تربیت نیز سبب پرورش روحی افراد می باشد .

زبان مادر و فرزند باز می گردد که جای بسی درنگ و تفکر دارد . بیهوده نیست که زبان "مادری" گفته می شود ، نه چیز دیگر...

و اما زبان قانون در کشور ما ؛

از آنجاییکه نظم های موجود در جهان سازگاری دارند و قانون که برای ایجاد نظم به کار برده می شود، یک پدیده ی اینتر سازگاری یا بین الاذهانی است ، پس، به بیانی هم من (من نوعی) به آن معتقدم و هم وضع کننده ی قانون به آن معتقد است.

چطور می شود با اعتقاد "هر" کس به قانون ، این قوانین وضع شوند اما اجرا نشوند ؟....

مگر همگی معتقد به این قوانین نیستیم ؟

پس اجرای برخی و "عدم" اجرای برخی دیگر برای چیست ؟

از آنجاییکه وضع قانون برای ایجاد نظم مطلوب اجتماعات است و این نظم برقرار نمی شود؛

مگر از مجرای "وضع و اجرای قانون" به "تمامی" نه با استثناء!!!

اجرای قانون تحصیل به زبان مادری نیز فقط به یک زبان نباید تعلق بگیرد، بلکه تمام اتنیکه های موجود در کشور باید مشمول این قانون و اجرای آن به تمامی باشند نه به صورت استثنایی !!!

ادامه دارد

<https://t.me/yurdumuz1>

وقتی کودک می گیرد، لالایی مادر به زبان مادری، در روح کودک نفوذ می کند و ساختار روان کودک را شکل می دهد .

کودکی که به زبان مادری برای اولین بار سخن گفته هنگام درد و گریه نیز به زبان مادری می گیرد .

حتی شکل ساختار حنجره کودک که به زبان مادری سخن می گوید نیز به فرمت همان زبان مادری شکل می گیرد (مثل تلفظ حرف "ح" در زبان عربی که " غلیظ" اما در زبان فارسی، به صورت ساده تلفظ می شود) و در حقیقت خود واژه ی زبان مادری ترکیب با مسامی است که به اصالت رابطه ی

بحث اقتصاد و دیگر موضوعات نمی شوم که آمار حرفه‌ایش را می گوید ولی نگاه و عملکرد قییم مایانه این دسته هتاک به فرهنگ و زبان ترکی آذربایجان طوری شده که حتی برای نام زبان و فرهنگ ترک آذربایجان هم مداخله کرده و با امر و نهی و با جذب امکانات نجومی سعی می کنند با صغری کبری کردن، فرهنگ عمومی آذربایجان را به فرهنگ به اصطلاح باستان ایران مهندسی نمایند. تمام تلاش بی نتیجه اینها بر این است تا زبان چندین هزار ساله ترکی را در حد یک زبان محلی درآورده از چشم بیاندازند، موسیقی اصیل و موثر آنرا تا حد ممکن سخیف نشان دهند و ادبیات فاخر آذربایجان را در حد اشعار طنزگونه « شیت » نگه دارند. اگر ادبیات، اسطوره و نسخه خطی هم پیدا شود به نحوی شانتاژ کرده آنرا از چشم اهالی آذربایجان دور نگه دارند. نمونه مهم آن هم تلاش برای پنهان کردن نسخه سوم دده قورقود بود که تحت شدیدترین رفتارهای ضدفرهنگی بایکوت می شود .

تلاش اخیر کادر ایرانشهری برای قالب کردن شاهنامه

شاهنامه آری، دده قورقود خیر!

دکتر توحید ملک زاده

<https://t.me/melikzadeh>

خبر تلخ جمع آوری نسخه های کتاب کلاسیک ترکان «دده قورقود» در نمایشگاه بین المللی تهران شوک آور است. ولی واقعا مخلان تاریخ و فرهنگ آذربایجان چه

از جان نحیف آذربایجان می خواهند؟ قصد مجازات چه کسی و یا چه کسانی را دارند؟ چرا زبان ترکی را با بیش از پنجاه میلیون متکلم ایرانی، بیگانه می شمارند؟ چرا بجای سعی بر رسیدن به استانداردهای جهانی پیشرفت و توسعه، کودکانه به صحبت کردن ترکی رئیس جمهور و وزیر و وکیل می تازند؟

یکی از پیچیدگی های تاریخ معاصر آذربایجان رخنه تئورسینهایی مخرب و ضد فرهنگی ایرانشهری در جای جای شئون آذربایجان از جمله اقتصاد، اجتماع، اصحاب علم و ادب و فرهنگ آذربایجان می باشد. وارد

بنای یادبود و آرامگاه توغلول سلجوقی، معروف به برج طغرل در ری قرار دارد. این بنای مدوّ، روباز و ۲۰ متری یکی از شاهکارهای معماری سلجوقی می‌باشد و در گذشته از دهانه سقف دایروی آن به عنوان یک تلسکوپ برای رصد آسمان و ستاره‌ها استفاده می‌شده و محیط داخلی آن طوری طراحی شده که اگر کسی در وسط آن ایستاده و سخنرانی کند، صدایش به وضوح در همه نقاط آن شنیده خواهد شد.

از آنجا که به منازل عبور حرکت سالانه خورشید دائرةالبروج گفته می‌شد، برای معرفی این بنا نیز از واژه برج استفاده شده و سایه‌های این ابنیه و درچه‌های گذر نور خورشید که در روی آن‌ها تعبیه شده تعیین کننده بروج فلکی بوده است. زیرا خورشید در هر برج سال، ارتفاع خاصی در آسمان نسبت به افق و میل خاصی نسبت به جهات جغرافیایی مناطق دارد و سایه‌ها و طرز تابش آن متفاوت است که از این تغییرات می‌توان در تعیین روزها و برج‌ها بهره برد و برای همین فناوری است که کلمهٔ «برج» را بر روی این بنا گذاشته‌اند.

در نمای بیرونی این برج ۲۴ کنگره با زاویه حاده ساخته شده که هم نمایانگر ۲۴ طایفه اوغوز است و هم به مثابه یک ساعت آفتابی نشانگر ۲۴ ساعت شبانه روز است. تحقیقات نشان می‌دهد این برج شبیه عقربه‌های ساعت است و می‌توان از روی تابش آفتاب بر روی کنگره‌های آن و روشن شدن آن توسط خورشید، مقدار گذشت زمان را از لحظه طلوع آفتاب، لحظه ظهر، و مقدار گذشت زمان از لحظه ظهر را محاسبه و تعیین نمود.

این شاهکار معماری سلجوقی، در مناطق دورافتاده ایران قرار ندارد بلکه در خود تهران است ولی چون مالک و سازنده آن هر ترک هستند و نماینده یکی از بزرگترین سلسله‌های ترک حاکم بر ایران است، مهجور و غریب مانده و اگر هم تبلیغی صورت گیرد، مانند فیلم ضمیمه شده، به قصد مصادره و کتمان ترک‌های خالق این اثر صورت می‌گیرد.

@yekansasi98

Xudafarin 241(2025) خداآفرین ۲۴۱ مهر ۱۴۰۴

بجای دده قورقود در میان آذربایجانیان خصوصا اهالی اورمیه، تبریز و اردبیل و زنجان نیز در این راستا می‌باشد. اینکه چرا مستخدمین سیستم دولتی استانی که همگی آشنایان ما هستند و حساسیتهای مردم اورمیه را به کرات دیده اند، در این مورد نیز همگام با حرکت ضاله ایرانشهری حرکت می‌کند بماند برای بعد (که همانطوریکه خیلی دیده ایم بعد از بازنشستگی به دامان ملت بازخواهند گشت و دو آتش از هویت فرهنگی آذربایجان دفاع خواهند کرد...)، ولی پیشنهاد می‌کنم اگر قصد ارزیابی و وزن سنجی اقبال مردم آذربایجان را به فرهنگ خود را دارید اجازه برگزاری یک سمینار یا به دده قورقود یا به کوراوغلو این اسطوره های ترکی محبوب مردم بدهید تا ضمن مقایسه آن با مجالس شاهنامه خوانی، ببینید اگر رضاخان و دارودسته اش پنجاه سال علیرغم تلاش فوق العاده نتوانستند زبان و فرهنگ عمومی آذربایجان را مهندسی کنند، شما هم نخواهید توانست در این عصر دهکده جهانی و عصر ارتباطات برای مردم آذربایجان « شاهنامه آری، دده قورقود خیر » تحمیل نمایید. ۲۴ اردیبهشت ۱۴۰۴

ابراهیم ساوالان

طایفه قینیق یکی از طوایف ۲۴ گانه ترک‌های اوغوز هستند و سلجوقیان از اعضای آن طایفه و بنیانگذار بزرگترین حکومت خاورمیانه هستند که میراث آنها حدود هزار سال مستدام ماند.

قاجار شاهلیغی و شیعه فقه عالیملى

ایشیق سۆنمز

اونلاری مدافعه ائدنلرین قارشیسیندا حاکیمیتی ثابتلشدیرمک اوچون، دین فاکتورونو دا دخیل ائتمک واجب ایدی. دئمک، یئنی شاهلیق سلسیله سینه قارشین هر هانسی بیر مخالفت، دین عامیلیندن راحتلیقلا استفاده ائده بیلردی. بو اساسدا ایلک ایکی قاجار شاهلاری اؤزلرینی مؤمین شیعه تقدیم ائتدیلر :

قاجار شاهلیغی نین قوروجوسو، آغامحمد خان، اؤز اجدادلاری نین سوموکلرینی استرآباد کندیندن (مازندران ولایتیندن) نجف شهرینده اولان زیارتگاهلارین یانینا کؤچوروب و کربلا زیارتگاهی نین گونبزی قیزیل ایله سوواتدی.

-فتحعلی شاه هر ایل تهراندان قوم شهرینه، قوما قبری اولان فاطمه معصومه نین زیارتگاهی زيارته گئتمه نین یانی سیرا قوم ساکینلرینی ده وئرگی (مالیات) وئرمکدن معاف ائتدی، اوسته لیک فاطمه معصومه نین زیارتگاهی نین گونبزی نین اطرافینی و فیضیه علمیه مدرسه سی نین جمعه مسجدینی ده یئنیلدى (مرمت ائتدی). قاجار شاهلاری صفویلر کیمی جامعه اوزره مذهبی بیر قدرته مالیک اولمادیقلاری اوچون، اونلار شیعه علمانین کؤمکینه احتیاجلاری وار ایدی. بئله لیکله شیعه علمالار ایله تماس توتاراق اونلاری شاهلیق مقامینا چاغیریردیلار. علما ایسه قاجار شاهلیغی ایله ایشیرلیک ائتمکده چوخ دا راضی گورونموردو. اونلارین بیر عده سی گئنه ده کئچمیش تاریخده اولدوغو کیمی تهرانا گلمه نی و دونیوی حؤکومت ایله ایلیشگی (مناسبت) قورمانی و تاماسا کئچمه نی اؤزلرینی کثافته بولاشدیرمیش و کثیف ائتمیش قلمه آلیردیلار. بیلیندیگی کیمی امام زامان آدینا شیعه توپلومونا مراجعت ائدن بیر سایدا علمانین دئدیگینه گؤره، "غیبت الکبری" زامانی یئر اوزونده امام زامانین هر هانکی بیر نائی و اونو تمثیل ائدن شخص اولمایاجاغی اوچون، بوتون امام زامان آدینا قورولموش و امام زامان آدینا بیر مقام و منصبده اوتورموش ذاتلار "غصبکار" قلمه آلینارلار. او اساسدا دا فقه عالیملى قاجار شاهلیغی ایله ایلیشگی (رابطه)

ایران ممالیکی محروسه سی نین اون سکیزینجی یوز ایلده آرا قاریشیقلیغیندا آذربایجان تورکلوگونه منسوب اولان قاجار قبيله لردن اولوشان بیر کونفئدراسیون سیاسی صحنه یه غالب گلدی. قاجار طایفالاری نین باشچیسی آغا محمد خان ۱۷۹۶-دا اؤزونه شاهانشاه (شاهلارین شاهی) عنوانینی سئچدی. او اساسدا قاجار بگلیگی یئرلشدیگی، البورز داغی نین اتگی، تهران کندی ایران ممالیکی محروسه سی اوچون پایتخت ائدیلدی .

صفویلر زامانیندا، شاه اسماعیل صفوی باشدا اولماقلا شیعه لیک حاکیمیت ساحه سینه قالخمیش، فقه عالیملى اؤزلرینه دفتر و دستک (صدر، شئیخ الاسلام، خطیب، پیش ناماز) دوزتدیکلری اوچون، سونراکی ایران ممالیکی محروسه سینه حاکیم اولاجاق شاهلار دا فقه عالیملى و شئیخلیک قارشیسیندا بئله بیر عنوانی سئچمگه و شاهلیق مقامینی قاباریق (برجسته) گؤرستمگه مجبور ایدی .

بئله لیکله ۱۹۲۵-ینجی ایله دک ایران ممالیکی محروسه سینه حاکیم اولموش قاجار ممالیکی محروسه سی سنتی فئدرال بیر سیستم حؤکومتی کیمی اداره اولوناراق تبریز شهری ده ولیعهدین شاهلیغا حاضرلاشدیغی شهر دئییه منظور اولدو. بو اساسدا هر زامان مرکز هر هانکی بیر داخیلی گوج طرفیندن تهديد اولونارسا، ولیعهد شاهلیق پستی و مقامینی اؤز الینده ساخلا بایلیسین دئییه دوشونولدو. بو دوشونولموش تدبیرلره باخمایاراق شیعه عالیملى و

اۆز اوزرىنه گۆتورر. شاه بو تكليفدن بويون قاچيرارسا، علما بير اوياريقچى (اخطارچى) اولاراق اورتايا چىخار يوخسا قدرتى اۆز اليه آلا" (۲)

روسلا ۱۹-اونجو عصرين اوللرينده قافقازلاردان باشى آشاغى بوگونكو آذربايجان جمهوريتى، گورجستان و ائرمستانا دوغرو ايلريلر اشغالچيلىقلا مشغول اولاركن قاجار شاهليغى گوجلور روسيه قوشونلارى مقابيلينده دوروش گتيره بيلمز. آنجاق قافقازداكى مسلمان خاقلار "كافر" حاكيميتى آلتينا دوشور دئيه علما طرفيندن فتحعلى شاه باسقى آلتينا آليار .

بئله بيرچتين دورومدا و وضعيتده شئيخ جعفر كاشف الغطا آدلى فقه عالمى ۱۸۰۹-دا بير نظريه اورتايا قويدو. اونون نظرينه اساسا امام زامان غائب اولاركن، فقه علماسى جهاد اعلام ائتمكده يانليز حاقللى دئييل، بلكه جهادين زامانينى دا بللى ائتمك اوچون، مسئل و وظيفه لى سايلارلار. عاليملر هر هانكى بيرمسئله-ده جهاد تشخيص وئرديكده، جهاد وئرمه ليديرلر .

شئيخ جعفر كاشف الغطا بير آديم داها ايلرى گئده رك ايفاده ائتدى:

"من خصوصيت باخيميندان بير مجتهد يوخسا كيفيتلى عاليم اولاراق بئله بير تصميم توتماغى اؤزومده حيس ائديرم" (۳)

شئيخ جعفر كاشف الغطا، فتحعلى شاه روسلارا قارشين يالنيز جهاد حؤكومونو يئرینه يتيرمك دئييل، مسلمانلاردان آلنميش امام مالى (خمس) نين دا ياريسينى (سهم امام) علمانين اختيارينا قويماسينى ايستدى. فتحعلى شاه ايسه مجبور اولاراق عباس ميرزا باشچيلىغى آلتيندا روسلارا قارشين ايكي بؤيوك آمانسيز ساواش آپاردى. بيرينجى نين نتيجه سى گلستان آنلاشماسى و ايکينجى نين نتيجه سى تورکمن چاي آنلاشماسى اولدو. نتيجه اعتبارى ايله بوگونكو قافقاز جمهوريتيلرى، او جومله-دن آذربايجان جمهوريتى تحميلي آتیشكس نتيجه سينده قاجار مماليكى محروسه سى تركيبيندن قوپاريلاراق روسيه چارليغى تورپاغينا قوشولدولار.

قورماغى اؤزلىرىنى موردارلاماق قلمه آليرديلار و موردار اولماق دا ايستميردیلر. بو آرادا ايران مماليكى محروسه سينده آخين و جريان ائدن بعضى دين جريانلارى وار ايدى. بو جريانلار اصولى عاليملرين گؤزونه تيكن كيمي باتيردیلار. محمد شاه (۱۸۳۴ - ۱۸۴۸) صوفيليكه رغبت گؤستره رك درويش اوجاقلارينى وارلى وقفلر واسيطه سى ايله حمايت ائيدردى. مسئله بئله اولدوقدا بير سيرا عاليملردن تاج تختين مخالفت صفينه كئچه رك مخالف شاهزاده لردن حيمائت ائيدرديلر .

شاهليق و شئيخليق آراسيندا اولان گرگينليگى آرادان قالديرماق اوچون بير نظريه اورتايا قويولدو. بو نظريه روم ايمپراتورلوغو ايله روم كليساسى رهبرليگى (پاپ) آراسيندا اولان راضيلاشمانين كوپيسى سايلاردى. بو نظريه يه اساسا ايستر دين قدرتى و ايسترسه ده دونيوى (لائيك) قدرت يئر اوزرىنده نظمى حاكيم ائتمك اوچون، لازيم و قاچينماز گؤرونردى .

سيد جعفر كشفى (۱۸۵۰-ده اؤلموش) بو تئورينى و نظريه نى بير داها شكيللنديردى (فرموله ائتدى):

"امام زامان غايب اولاركن، اونو (امام زامانى) دينى و دونيوى باخيمدان- ايكي قدرت قولو نماينده ليك ائدر. بئله ليكله قدرتين دونيوى قولو شاهين اينده اولار. شاه جامعه-ده حقى، نظمى قوروماغا مكلف و مملكتين سرحدلرينى نظامى گوج ايله قورور. فقه عاليملر ده امام زمان طرفيندن معنوى قيوملوغا مكلف اولار. فقه عاليملر حؤكومتين بوتون عمللرى نين قانونى اولدوغونو يوخلار، الله-ين نازل اولموش اراده سى ايله نظامين و انتظامين يئرینه يئتيريلمه سينه نظارت ائدرلر. قيسا سؤز ايله دئييلرسه، شريعت اجرا اولونار (۱)

بو شريعت نئجه اجرا اولورموش دئيه سوروشولورسا، جهاد مسئله سى اوزره دئييلر:

"جهاد امت باشچيسى (امام زمان) نين اهميتلى تكليفلريندن بيريدير. او غايب اولاركن، شاه بو تكليفى

زندگی و وضعیت حقارت آمیز ملت

چند روز پیش در مسافرت به آذربایجان شمالی در دومین روز اقامت برای صرف صبحانه به رستوران هتل رفتم. چند نفر مشغول خوردن صبحانه بودند که در بینشان دو خانم روس هم بودند. این دو خانم به زبان روسی بدون هیچ گونه مشکل مفاهمه‌ای با گارسون صحبت می‌کردند.

همان گونه که خوانندگان این سطور میدانند فرد کوپرنشین ایران هم در مسافرت به هر کدام از شهرهای آذربایجان جنوبی بدون کوچک‌ترین مشکل و سختی با همگان به زبان مادری خویش (فارسی) می‌تواند صحبت کند.

اما من در شهر آباء و اجدادی خود با همشهری خویش که نسل اندر نسل در این شهر زندگی کرده و زبان مادری هر دومان ترکی است نمی‌توانم بدون مشکل و سختی مفاهمه‌ای صحبت کنم! باور نمی‌کنید؟ پس به چند نمونه ذیل دقت کنید.

برای خرید نخ دندان وارد داروخانه می‌شوم.
من: سلام آغا.

او: سلام

من: دیش ساپی ایستیرم.

او: نمنه؟

من: (چند بار تکرار می‌کنم) دیش ساپی.

او: آهان نخ دندان.

من: یوخ آغا دیش ساپی...

نمونه دوم. وارد بقالی سرکوجه می‌شوم.

من: سلام آغا.

او: سلام.

من: یاغی آز قاتیق وار؟

او: نمنه؟

من: (چندین بار تکرار می‌کنم) یاغی آز قاتیق.

او: آهان ماست کم چرب.

من: یوخ آغا یاغی آز قاتیق...

عامل اصلی این وضعیت خفت‌بار و حقارت‌آمیزی که ما در آن زندگی می‌کنیم و دو نفر همشهری نمی‌توانند به زبان مادری خویش (ترکی) به راحتی با هم‌دیگر صحبت کنند، شوونیسم فارس با سیاست یکسانسازی فرهنگی و زبانی‌اش می‌باشد که صد البته تئوریهایی نام‌دار شوونیسم فارس خود ترک‌ها بودند.

از آن جمله می‌توان از سیدحسن تقی‌زاده، سیداحمد کسروی، منوچهر مرتضوی، یحیی ذکاء، عبدالعلی کارنگ، ناصح ناطق و ... نام برد که معرف حضور همه فعالان ملی و مدنی ترک می‌باشند.

اما نیروی دومی هم بود و هست که در به وجود آمدن این وضعیت اسفبار و ضد انسانی کم و بیش سهم دارند ولی متأسفانه اکثریت بزرگ فعالان ملی و مدنی نه تنها از نقش مخرب اینان در عدم گسترش شعور ملی آگاهی و اطلاع کافی ندارند، بلکه به شدت بسان قهرمان ملی برخی از اینان را مورد ستایش قرار می‌دهند!

این نیروی دوم کمونیست‌ها هستند. کمونیست‌ها با اشاعه و رواج آموزه انترناسیونالیسم پرولتری (جهان‌وطنی) روح و حس وطن‌دوستی و ملی‌گرایی را در میان ترکان ایران نابود کردند.

آنها با پیش کشیدن و مترقی قلمداد کردن جنگ و مبارزه طبقاتی و نیز ارتجاعی قلمداد کردن مبارزه ملی چه بسیار جوانان آذربایجانی را در راه آرمان‌های شعرگونه به دیار عدم فرستادند که هر کدام‌شان ممکن بود در راه از میان برداشته شدن تبعیض‌های ناروای ملی نقشی سازنده می‌داشتند.

تا زمانی که ملت و جامعه و نیز اکثریت بزرگ فعالان ملی و مدنی ما از سطح هیجان و احساسات به سطح خرد فلسفی گذر نکرده‌اند، ستایش فعالان ملی و مدنی از دشمنان‌شان یعنی کمونیست‌ها ادامه خواهد داشت و هم‌چنین باید اضافه کرد تا زمانی که جنبش بیداری ملی ترکان ایران نتواند به اقتدار عالی سیاسی دست پیدا کند، ستم ملی تداوم خواهد داشت.

مورد ذکر و تاکید اوزانها قرار داشته و نوعی از همزادپنداری با برخی از اتفاقات تاریخی روی میداده است.

بعد از بابک و شکست سنگین و خانمان برانداز خرمیان، شرایط و وضعیت روحی بازماندگان و پیروان بابک با دادن هزاران شهید، به شدت آسیب دید. همین برگزاری مراسم و سالمرگ بابک، در حقیقت نوعی غمگساری و ابراز تاسف از سرنوشت مردم هم بود و بزرگداشتی از دوران شکوفایی آنان محسوب می شد که به مرور به محوریت و عادت داشتن به فرهنگ غم، تبدیل شد. در این مقاطع بود که زندگی پرنشاط و شاد گذشته خرمیان که اعراب آن را با بدبینی، به صورت خرمی گری و ملاحده بودن به قلم کشیده اند، مبدل به سرخوردگی و روی آوردن به گرایشات درونگرایی گردید.

@yekansasi98

یونس شاملی

چرا بعضی از نخبگان غیر فارسی به خدمت

پان ایرانیسم در می آیند؟

تاریخ پانفارسیسم در ایران به تاسیس دولت فارسی یعنی به زمان رضاشاه در ایران باز می گردد. هر عاقلی بسیار روشن میداند که پانهای مربوط به ملتهای محکوم تورک، کورد و... تنها و تنها برای سرپوش گذاشتن به پان فارسیسم دولتی و غیردولتی حاکم است که می خواهد برای فریب اذهان عمومی بگوید که نگاه کنید فقط ما نیستیم که به پان باورمندیم، بلکه آنها نیز دارند!! اما از هر کس پنهان باشد برای یک ناظر بی طرف آشکار است که مقصود از پان متعلق به ملتهای محکوم چیست! از نظر پان ایرانیسم و در واقع پان ملت حاکم، اگر یک

سالگرد شهادت فرمانده بابک

رضا زرگری

طبری نقل می کند که آخرین خواسته بابک از افشین قبل از مرگش این بود که به قلعه خود برود و آن شهر سوزانده و تخریب شده را به همراه اجساد همزمان و یارانش بار دیگر ببیند. توضیح داده می شود آن شب که برابر ۱۵ سپتامبر ۸۳۷ بود، تصادفاً مهتابی هم بوده و بابک توانسته در زیر روشنایی ماه تا صبح در میان اجساد کشته ها بگردد. در چنین شب سنگینی که می تواند سوژه بسیار مهمی هم برای هنرمندان در ترسیم و آفرینش تصویری این صحنه حزن انگیز تلقی شود، بابک این مرد قهرمان و سازش ناپذیر، به تک تک خرمیان سرمی زده و خاطرات بودن با آنان را به یاد می آورده است.

قطعا به چهره یکایک آنان می نگریسته، اشک می ریخته و یادشان را گرامی میداشته.

چنین وفاداری، قدرشناسی و آماده کردن روحی خود برای رفتن به مسلخ و تکه تکه شدن، در تاریخ بزرگ مردان جهان بی سابقه است.

در منابع تاریخی اشاره شده که زنان و کودکان آذربایجانی، بعد از شکست بابک که آن هم با نیرنگ افشین ممکن آمد، به گریه کردن و زاری پرداختند که نشانی از جایگاه مردمی و بشر دوستی وی محسوب می شود.

علاوه بر آن، در کتاب خطی سمعانی، ذکر شده که خرمیان، سالی یک بار برای عزاداری موسس خود اجتماع می کردند. این مراسم عزاداری که مصادف بوده با ۱۷ روز بعد از «چیلله گنجه سی» یا برابر با ۱۷ دی، به صورت عمومی در شهرهای آذربایجان و اختصاصاً در اردبیل و قره داغ که مراکز فرماندهی وی بود، پررنگ تر برگزار می شده است.

این سند تاریخی، مشخصاً به گستردگی، استمرار و رواج چنین مراسمی صحنه می گذارد.

طبیعتاً به دلیل ساختار فرهنگی و زبانی آذربایجانی ها، گردانندگان این عزاداری، اوزانها بودند که طی آن، شجاعت و جوانمردی بابک را بر اساس آواها و اشعار تورکی نوحه سرایی و نقالی می کردند. بدون شک، نحوه شهادت، رشادت و مظلومیت خرمیان در این واقعه،

اکبر قوشالی
ƏKBƏR QOŞALI
QARANLIQ SÜKÜTU :
SİMVOL – MİF VƏ EL BİLGİSİ
ÇAĞDAŞ TÜFÜKR İŞİĞİNDƏ
قارانلیغین سوکوتو: سیمول، میف، ائل
بیلگیسی و چاغداش تفککور ایشیغیندا

چئویردی : دکتر حسین شرقی دره جک

گۆز یومما گونشدن، نه قدر نورو قارالسا، سؤنمز ابدیی،
 هر گئجه نین گوندوزو واردیر!
 توفیق فیکرت

قارانلیغین یئئیدن اوخونماسی

قارانلیق اوزون یوزیللیکلر بویونجا اینسان شعوروندا
 قورخو ایله آسسوسیا سیا اولونموش، «یوخلوق»،
 «اؤلوم»، «بلیرسیزلیک» کیمی منفی آنلاملار داشییان
 بیر سیمولا چئوریلیب. حالبوکی مدنیتلرین درین
 قاتلاریندا، اولوسال گلنکلرده، میفلرده و گلنکسل
 طبابتده قارانلیق تام دا بو تکلچوولو آنلامی اینکار
 ائدیر. او، بیر بسلیجی، قورو بوجو، یئتیشدیرجی
 ماهیت داشیییر. بیز بو یازیدا قارانلیغی بیر «ایشیق
 اؤنجه سی مرحله»، بیر «نورون بتینده کی دؤنم»
 کیمی دیرلندیره ن آنلاییشلارا ایشیق توتماغا
 چالیشمیشیق.

گون هله دوشمه ییب...

قارانلیق – وارلیغین بیر فورماسیدیر؛ گؤرونمزلیکده
 وار اولماق. بو آنلامدا دئییه بیلریک کی، قارانلیق یوخ دور
 – یالنیز گؤرونمه یین ایشیق وار... یعنی گون

ترک آموزش به زبان مادری خودش را طلب کند،
 پانترک است، حق تعیین سرنوشت بخواهد پان ترک است،
 اداره منطقه خودش را طلب کند پان ترک است، به رسمیت
 شناخته شدن هویت ملی خودش را در کشور مطرح کند
 پان ترک است! و در این میان تنها چیزی که واقعا وجود
 ندارد پان ترک یعنی همان پان متعلق به ملت محکوم است.
 چون خلق ترک هنوز حاکم نیست که بخشی از نخبگان آن
 به این مبانی فکری نزدیک شوند.

دلیل اینکه یک ترک و یا یک کرد و یا یک عرب و ... به
 پان فارس تبدیل می شوند، روشن است، این اشخاص عوامل
 سیادت و سبطه فرهنگی و سیاسی دولت و ملت حاکم
 هستند و همواره به مثابه ابزار سرکوب دولتی در تمامی
 سطوح مورد استفاده (یا به بیان بهتر مورد سوء استفاده)
 قرار می گیرند.

شرایط عینی برای ملت های محکوم و غیرفارس در ایران
 وجود ندارد که یک ترک «پان ترک» یا یک کرد «پان کرد»
 و یا یک عرب «پان عرب» بشود. اما دولت و نخبگان سیاسی
 ملت حاکم و وابستگان آنان در میان ملل محکوم پان های
 مربوط به ملت های محکوم و غیرفارس را در تبلیغاتشان با
 بوق و کرنا از پان ملتهای محکوم داد سخن میدهند و
 ظاهرا با شدت تمام هم آن را محکوم می کنند و به مردم
 غیرفارس نصیحت می کنند که وایلا نگذارید که این پان ها
 شما را از راه بدر کرده و تمامیت ارضی کشور را به خطر
 بیاندازند.

علت وجودی گرایش فکری پان فارسیسم بسیار روشن
 است. چون آنها پان متعلق به ملت حاکم اند و پشتشان به
 قدرت دولتی گرم است و دقیقا میدانند که دولت
 (استبدادی و استعماری) حاکم برای سرکوب ملت های
 محکوم به این نیرو با خوی وحشی اش نیاز دارد. علت
 اساسی پان ایرانیست شدن طباطبایی ها، نیاز دولت به
 عواملی از میان ملت های محکوم و تبدیل کردن آنها به
 ابزار سرکوب همان ملت ها است. این تمامی حقیقت است
 و نه نیمه ی آن.

گوندوغار مدنیتلرینده تزه دوغولان کۆرپه، ائل جه ده یئنی گلین ۴۰ گون ائو-ائشیکدن ائل-اوبایا چىخاریلمازدی. گۆرونور، بو، «۴۰ گون» موتیوی - هم کوسمیک دؤورله، هم بدن ریتملری ایله، هم ده روحی ثابتلیکله باغلیدیر. کۆرپه هله «دونیا یا دوشمه ییب» - یعنی بدنه نله روحون تام اویغونلاشماسی اوچون زامان طلب اولونور. قارانیلق بو کئچیدی قوروپور، یئنی گلین ده عینی شکیده ۴۰ گون «اؤرتولو» قالیردی. بو اؤرتو - فیزیکی یوخ، (بئله دئمک مومکونسه) سوسیال بیر اؤرتو کله مه دیر. گۆزلردن اوزاق، دیل-دوشونجه تماشیندان قیراق، یئنی بیر یاشام فورماسینا اویغونلاشماق اوچون سوکوت مکانینین اؤزو...

چاغداش علمین سوکوتا دؤنمه سی: روح و ظلمت

ژاپون عالیملرینین روح اوزره آپاردیغی چاغداش آراشدیرمالار، چوخ زامان تام سوکوت و ایشیق دان اوزاق قارانیلق لابوراتوریالاردا حیاتا کئچیریلیر - بونو بیر بیلگی لی آیدینیمیزدان ائشیتدیم. بورادا مقصد روحی رئاکسیالارین، بئیین سیقناللارینین، بدن-روح و ذهنین قارشى لىق لی تأثیرینین داها تمیز و نئجه دئیرلر، توخونوشسوز قئیده آیینماسیدیر. علم سانکی قارانیلیغا دؤنور - چونکی اورادا «سسيز اولانی» ائشیتیمک، گۆرمک مارق و ایمکانی وار...

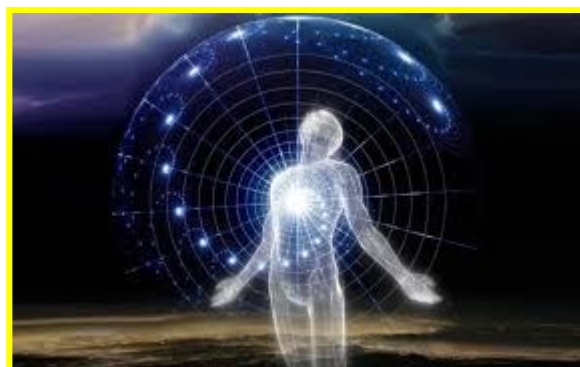
میفیک و کوسمیک یادداشدا قارانیلیغین ماهیتی

میفولوگیالاردا کایناتین یارانیشى قارانیلیقلا باشلاییر: بیر کۆپنک یاخینداکی - مین آغاچ اوزاقلارداکی جوغرافییا و زامانلاردا «قارا کاینات»، «قارا سو»، «ایلکین سولار» - قارانیلق و خاوس ایچینده کی یارادیجی پوتئنسیالی ایفاده ائدیر. - قارانیلق ایلکین وارلیق قاتی - یعنی یارادیجی ائنترنین مرکزیدیر. ظلمتلی سولاردان تورپاق چىخار، قارانیلق دان

ایشیغینین هله چاتمادیغی یئرلرده کی قارانیلیغی «یوخلوق» کیمی دئییل، «ایشیغین گلجی» کیمی دوشونمک مومکوندور. بئله جه، قارانیلق بیر «کئچید» مرحله سینه چئوریلیر. گئجه گوندوزون قارشى سیندا دوران یوخلوق دئییل - اونون سوکوتلا حاضرلانا باشلانغیجیدیر.

قارانیلق دا مایالانان: خالق بیلگی سی، لوغمان ارثی

گلنکسل تورک طبابتی (تورکه چاره) اوزره لوغمانلارین تجروبه سینده - ملحملر ۴۰ گون قارانیلق دا ساخلانیلیردی. بو، تصادفی بیر سورج دئییلدی؛ بورادا هم دوغال دؤنمه له، هم ده سیموولیک بیر یئتیشمه سورجی واردی. لوغمانلار بیلیردیلر، شفا وئره ن ماده ظلمتین ایچینده - یعنی دیش توخونوشدان اوزاق، ساکیت، توخونتوسوز و

ایچرییه یؤنه لیک بیر موحیطده فورمالاشیر. قارانیلق بورادا (نئجه دئیرلر) یئتیشدیریجی راهیم رولونو اویناییر. بو آنالوگیانی ساده میشت اؤرنینده ده گۆروروک: آنالاریمیز چالینمیش سودو - یعنی هله قاتیق اولمایان، اما پوتئنسیال اولاراق اونا چئوریله جک ماینی - قارانیلق دا ساخلاییردی. بو اؤرتولو ساخلا ما هم فیزیکی، هم ده سیموولیک ماهیت داشییر.

قارانیلق - بیر نؤو ایچ ائنترنیلرین، گیزلی کیمیانین باش وئردی ساحه دیر. بئله گیزلی کیمیانین پوزولماماسی ایستبی «یومورتلایان (یاخود کورت یاتان) تویوغون گۆزونه باخمازلار» تاپشیریغیندا دا واردی... یئرلی گلمیشکهن، «۴۰ گون» اون گیزه می - گلنکلرده قارانیلیغین قوروپوجو رولو باشلی-باشینا بیر درین مۇوضو اولسا گرک. تورک دونیاسیندا و عموماً

گئىدىر. سماوى دىنلاردا قارائلىق ھەم دە سىناق دىر - يا آيدىنلىغا دوغرو آدىملاياچاق سان يا دا ئالە اوراداجا ايتىپ-باتاجاق سان... بىر سۆزلە، سماوى دىنلاردا قارائلىق يارادىلىشىن باشلانغىچى كىمى دە، سىناق يىرى كىمى دە - يىكىلى آلامدا چىخىش ائدىر - بو دوال دوغا اونون ھەم قورخودوجو، ھەم دە دوغوروجو فونكىسياسىنى گۆستىرىر.

قارائىلىغىن دوغوروجو و گىزەملى دوغاسى -

قئىرى-سماوى اينانچىلاردا

ھىندويزم، بوددىزم، زردوشتىلىك و شامانىزم كىمى دىنى-فلسفى سىستىمىلاردا قارائلىق داھا چوخ كوسمىك دىنگەنلىك تەركىب حصەسى، بعضانەسە اۆزونو درك ائتمەنلىك قاپىسى كىمى تەقدىم اولونور. ھىندويزمدا كالى تانرىچاسى قارائىقلا باغلانير لايىق او محو ائىدىن يوخ، «كەچىدە حاضرايان» آنا سىمبولودور. قارائلىق بورادا «مايا» - ايللوزىيانى يارادان اۆرتودور؛ زردوشتىلىكدا ايسە آھورا مازدا ايشىغى، آنگرا مائىنو ايسە قارائىقنى تەمىل ائدىر - آنجاق بو، دوالىست اۆبودوجو ساواش فورماسىندا تەقدىم اولونور، بىرى دىگرىنى يوخ ائتمەيە دىيىل، اونو تانىماغا يۆنلىر؛-شامان اينانچىندا قارائلىق - روھون سىفرە چىخىدىغى، «آلت دونيا» يا ائىدىيە مەرحىلەدور. شامان گۆزلىرىنى يومور، ايشىغى سۆندۈرۈر - دىيىر «حەقىقەت گۆرونمىزلىك دەدور».

فلسفى آخىنلاردا: قارائلىق ضدىتىن اۆزۈلو كىمى

باتى فلسفەسىندە قارائلىق چوخ واخە مەنى تەزادلاين مەكانى كىمى چىخىش ائدىر. پلوتىن (پلوتىنوس ۵/۲۰۴ - ۲۷۰) و يىنى-پلاتون چولار قارائىقنى «مادى دونيانىن كۆلگەسى» كىمى دىرلندىرىر - يەنى روھانى كامىللىيە انگل اولاراق... يىنى فلسفى مەكتەب كىمى ياشام فلسفەسىنىن يارادىچىسى سايىلان فرىدرىخ نىتشى (۱۸۴۴-۱۹۰۰) ايسە قارائىقنى پوزىتىو ياناشىر - اونون اوچون «اۆز دىرنىلىنە باخان اينسان، قارائىلىغىن اونا باخىدىغىنى آلامالىدور». بورادا قارائلىق - اينسانىن اۆز

تانرىچالار دوغولار، ايشىق اورا يۆنلەمەسە بىلە، ياشامىن اۆزۈ ايلك اورالاردا مايلالانار... قارائلىق بورادا اۆلوم دىيىل - دوغوم دور.

بلى، قارائىلىغىن دىرىن اوزو: مەفدىن ايدئولوگىيا، دىندىن جوغرافىيا اوزانير، اوزانير... قارائلىق تەكجە فىزىكى بىر حال دىيىل يەنى. يەنى او، اينسانلىغىن اونتولوژى قورخولارنىدان بىرى، عىنى زاماندا روھانى يولچولوغون ايلك پىللەسىدور. دىنلاردا گوناھىن سىمبولو اولدوغو كىمى، صوفىزمدا «باتىن» ين گىزلىنىدور. فىلوسوفلار ين قىلىندە تەزادلاين مەكانى، سىاستىن تارىخىندە سىنزورا و باسقىنىن پەردەسى، قوتىلاردا ياشايانلار اوچونەسە گوندوزون داھا دىرلى گۆرونمەسىنە سەبب اولان گىجەدور...

گوناھ، وحى و تەبرىك - سماوى دىنلاردا قارائلىق

سماوى دىنلاردا - يەھۇدىلىك، خرىستىيانلىق و ايسلامدا سماوى قارائلىق چوخ واخە شر و آزىغىنلىغىن مەتافىرو كىمى تەقدىم ائىلىر. «تەۋرات»دا قارائلىق، مەسەكى اون بلادان بىرى كىمى تەقدىم اولونور: «سونرا رەب موسايا دئدى: عىنى گۆيە اوزات، مەسر تورپاغىنا قارائلىق گلىسىن - ئالە بىر قارائلىق كى، ھىسس اولونسون!» (چىخىش ۱۰:۲۱)؛

«اينجىلى» ن «يەھاننا» كىتابىندا دىيىلىر: «ايشىق دونيايا گلىدى، اما اينسانلار قارائىقنى ايشىق دان چوخ سئۇدى، چونكى عمللىرى پىس ايدى». (يەھاننا ۱۹:۳)؛ «قرآن كرىم»دا ايسە قارائلىق ھەم فەتنە و جەھالتىن، ھەم دە يارادىلىشىن ايلكىن مەرحىلەسىنىن سىمبولودور: «او، سىزى آنالارنىزىن بىتىندە، اوچ قارائلىق (پەردە، اوشاقلىق و قارىن) اچىندە، بىر يارادىلىش دان دىگرىنە سالاراق يارادىر (نەفەنى لاخەتالانمىش قانا، لاخەتالانمىش قانى بىر پارچا تە، اتى سومويە چئوپىر، سونرا سومويو اتلە اۆرتوب اينسان شەكلىنە سالىر).»

بورادا ايلگىنچ بىر دۇنوش وار: قارائلىق ھەم يارادىلىشىن بىتىدور، ھەم دە جەھىللىين پەردەسى... سەبە، نەجە دىرلر، يىكىلى (دوالىست) دوغادان - بىتن و فەتنەدن

پوئستىنىدە اولدوغو كىمى، محض گئجه نىن ايچىندە
دويغو درىنلىگى يارانير...

قارانلىق - يولون اوزودور بلكه؟..

ايشىق - يۇنوموزدور، بلى؛ اما بلكه قارانلىق يولون
اوزودور - باشقا سۇزلە، يولون اوزو قارانلىق دان كئچىر،
سىيرىلىپ-سىلكىنىپ چىخىر؟..

قارانلىق سوكونتدور، كۆلگەلر اوزوموز، هر گئجه بير
راهميدىر، صاباح دوغولمازدان اۇنجه...

قارانلىق - اصليندە قورخولو دئىل. او، ايشىغا
چاتمادان اۇنجكى يىتكىنلشمەيدىر، تانىسال
سوسقونلوقدور، ايچ سفيردور. «قارانلىقلار يارىلسىن،
اورىينىزدە گونش اولسون!» - آسيف آتائىن بو
چاغىرىسى، آلىشى ھە شامان دىعاسيدىر، ھە
معارىفچى دىلييدىر، ھە دە (اولسون كى) هر بير
روحون اوز ايچىندەكى كۆلگە ايله بارىشماق
اىستىيدىر.

ھاشىيە-۱: آذربايجان فولكلوروندا قارانلىق آنلايىشى ھە
قورخولو، ھە دە قوتسال آنلام داشىيىر. بو آنلايىش
آلىشىلار (خئىير-دعالار) و قارغىشلار (لعتلەمەلر،
بددوالار) واسطەسىلە ايفادە اولونور.

آذربايجانين موختليف بۆلگەلريندە، اۆزلىكلە
اىسمايىللىدا توپلانان فولكلور اۆرنكلريندە قارانلىقلار
باغلى آلىش و قارغىشلار راست گلىنىر. ديگر
طرفدن، قارانلىقدا باش وئرنە حادثەلر و يا قارانلىقلار
باغلى وارلىقلار، قورخو و تهلوكە رمىزى كىمى چىخىش
اىدور. ^[۱] يەنى، قارانلىق، آذربايجان فولكلوروندا
چوخشاخەلى بير آنلايىشىدور. ھەم قورويوجو، ھەم دە
قورخولو آنلام داشىيان قارانلىق، آلىش و قارغىشلاردا
موختليف فورمالاردا ايفادە اولونور. بو، خالقين قارانلىغا
اولان موناسىبىتىن زنگىنلىينى و درىنلىينى گۆستىرير.
«ايشىغىن سۇنمەسىن»، «گۆزۈنە ايشىق گلىسىن»،
«اوجاغىن قارالماسىن»، «اوجاغىن سۇنمەسىن» دئىن
اولوسوموزون قارغىشلارنى تانرى گۆسترمەسىن، ھىچ
بورا يازماق بئلە اىستىمىزديم...
ھاشىيە-۲:

كۆلگەسى ايله قارشىلاشدىغى آندىر. - فنونمئولوگىيا و
اكرىستئىسپالىزمىن اونملى نمايندەلرىندە اولان
آلمان فيلوسوفو مارتىن ھايدىگئره (۱۸۸۹-۱۹۷۶)
گۆره «زامانىن اونودولموش لوغو» ندا قارانلىق
«اونوتوش» و «وحى» اين ياناشى گئتىدى مكاندىر. او،
ايشىغى يالنىز قارانلىغىن كونتئكستىندە آنلايىر.
قارانلىق-دوشونجەنىن سىنيرىدور و اونا ياخىنلاشدىقدا
يا فلسفە دوغولور يا دا شعير...

اجتماعى-سياسى فورماسىيالاىدا قارانلىغىن

ايدئولوژى اىستىفادەسى

قارانلىق توتالىتار رۇئىملرىن مئتافورىك سۇزلوپوندا
سىخلىقلار يئر آلىر. - سئىنوزرا، مطبوعاتىن باغلانماسى،
اجتماعى بىلگىدن يوخسونلوق - بونلار «قارانلىق
دۇنەملر» آدلاندىرىلىر؛ جورج اوروللىن اولو «۱۹۸۴»
رومانىندا اينسانلار دايمى ايشىقدا ياشاسا دا، حقيقت
اونلار يىن گۆزلرىندە قارانلىغا سالىنىر. يەنى «قارانلىق»
فىزىكى يوخ، ئىپسىتئىمولوژى - بىلگىيە باغلى آنلايىشا
چئورىلىر؛ سووت ايدئولوگىياسى ايسە «قارانلىق
فئوداليزم» آنلايىشى ايله اۆز كئچمىشىنى اينكار ائدور
و «آيدىن صاباحلار» شعارىنى اۇنە چكىردى. اۆرنى،
رئىسپوبلىكامىزدا ۲۸ آپرئل - ايشغال گونو «بايرام
اىدلىردى...»

قارانلىق بورادا ايدئولوژى مائىئوردور - بير شئىين

اۆنۈنۈ باغلانماق، ديگرىنى آيدىنلاتماق اوچون...

جوغرافى باخىش: قوتبلردەكى قارانلىق و آغ گئجەلر
قارانلىغىن دوغايلا باغى بعضا اونون قبولونو دا
دئىشىدور. قوتب بۆلگەلريندە، اۆزلىكلە نورويچ،
ايسلاندىيا و سىبىر بۆلگەلريندە، قارانلىق قىش
ايلارىندا ۲۴ ساعت داوام ائدور. بو جوغرافىيادا
ياشايدانلار اوچون قارانلىق حياتىن آيرىلماز حصەسىدور،
او آرتىق قورخو يوخ، سوكونت و درىنلىك
مكانىدور. عكسىنە، «آغ گئجەلر» - يەنى گونش
باتماغا «ماجال تاپمادىغى» دۇنەملر - قارانلىغىن
دورىنى آرتىرير. دوستويئوسكىننى «آغ گئجەلر»

حدیندن آرتیق پارلیتینین قارشیسیندا دوران بیر سینیر خطی رولونو اویناییر...

آذربایجانلی رسامین فیرچاسیندان سوزولن قارائین معناین ساخلاندیغی بوشلوق کیمی ایشلندیینی - رنگین دئییل، اونون جانلاندیردیغی بیر باشقا (بلکه میستیک) بوشلوقو گؤروروک؛ میفیک یادداشین رنگینی سئزیریک سانکی. رساملاریمیز، اولوسال میفدن، آرخیلیک موتیولردن، قورویوجو سیمووللار و انئترگئتیکیک دوستورلاردان بهره‌لیر. بو کونئتکسده قارا رنگ: قورویوجو قات (شردن، «گؤز دیمه‌دن» مدافعه)؛- سیرر و گیزلینلیک (خالچادا «قارا بوشلوق» — ایلاهی توخونولمازلیق زوناسی)؛- مؤوجودلوغون ایلکین دومانلی («قارا کاینات» — یارادیلشقا باغلی خاوس) و س. کیمی فونکسییالاری داشیییرمیفلولوییدن دانیشساق، صوفی سیموولیکایا دا توخونمالیییق. بللی اولدوغو کیمی، صوفی ائستئتیکیادا قارا رنگ: - نفسله اوزلشمه‌نین؛- وارلیغین اؤزوندن کئچمه‌نین؛- «قارا گئجه‌نین صاباحی» نا چاتماق آرزوسونون سیمولودور. بیزیم رساملارین بعضی کومپوزیسیالاریندا قارا خاللار- گولر، سوس و ناخیشلار — سانکی تانریا گئدن یولداکی «قارائیلیق پیللر» کیمیدیر. بو، هم ده چاغداش اینسانین معنوی آختاریشینین ویزوال ایفاده‌سیدیر...

بیر باخیمدا، کومپوزیسییادا قارا - نفس آلا بیلهن بوشلوق دور... اؤرنی، گلنکسل خالچالاردا بوتون ساحه «دولدورولموش» گؤرونه بیلر، لاکین سنتکارلیق اودور کی، بعضا بوشلوق دان - یعنی قارا ساحه‌دن فعال ایستیفاده ائدسن - اورانی، یادداشین دانیشدیغی سوسقون مکان اولاراق اؤز درجه‌سینه یوکسلده‌سن... باخ، بو حالدا، سسسیزلیین و مجهوللوغون ائستئتیکیاسینی دیل آچدیرمیش اولسورسان... چاغداش رساملاریمیزین سو ایچدی «ایلکین سولار»- قدیم‌دن گونوموزه چاغلایان صنعت بولاقلاری اولوب، البته . بیر سؤزله، فلسفی باخیشی، میفیک یادداشی و آیدینلیق عشقی اولان رساملاریمیزین هر بیر قارا

خالق یازیچی‌سی عیسی موغاننا «ایده‌آل» دا قاپالی دایره‌دن و یانار اورکدن سؤز آچیردی. ایروان کؤکه‌نلی، شمکیر یاشاملی، باکی اوخوملو شاعر-حکیم پاشا قلیبنور، سومقاییت دوغوملو، لوندون یاشاملی شاعر رائوف قارایشیق، سیبیر ائللرینده ایشلمیش باکی دوغوملو فیلولوق-عالیم یوسف گونایدین... ایسه (گؤرون‌دویو کیمی) قارائلیغا موناسیبتده «خصوصی تعینات‌لی» تخلصلر سئچیلر... بو آرادا، «باکوتو»-نین اولنو پروقراملاریندان بیر ائینه‌ن بئله آدلانیر: «قاپقارا»... (حاشیه‌لرین سونو)

قارائیلیق و قارا رنگین صنعتده تظاهرلی

رساملیقدا قارا رنگ

قارا رنگ، رساملیقدا گوج، سیرر و درینلیک سیموولو کیمی ایستیفاده اولونور. آذربایجان رساملیغیندا بو رنگین ایستیفاده‌سی، اؤزلیکله چاغداش دؤنه‌مده، موختلیف آنلاملار داشیییر. اؤرنی، رساملار قارا رنگی اینسانین ایچ دونیاسینی، ائموسیونال دورومونو و یا سوسیال قایغیلاری ایفاده ائتمک اوچون ایستیفاده ائدیر. بئله دئمک اولارسا، قارا رنگ قارائیلیغی چکمکچون دئییل...

آذربایجان تصویری صنعتینده قارا رنگ و قارائیلیق موتیوی، یالنیز رنگ سئچی‌می اولماقدا قالمایب، هم ده درین معنوی و فلسفی آنلاملار داشییان بیر ایفاده واسطه‌سیدیر.

عموماً، منیم شخصاً تانیدیغیم، اثرلری ایله مومکون میقدار تانیش اولدوغوم آذربایجان رساملارینین اثرلرینده قارا رنگ - یادداشین توخونوشو کیمیدیر... - باخیرسان، قارا - فون دئییل، نفس‌دیر. اؤرنی، گلنکسل خالچالاردا و عموماً صنعت اثرلرینده قارا - چوخ واخت کونئور، کؤلگه و یا نجه‌دئیرلر، بدیی تمکین واسطه‌سیدیر.

لاکین بیز بیر چوخ سنتکاریمیزدا، یئنی نسلی رسامیمیزدا بو رنگی بئله گؤروروک: - کومپوزیسییانین سوکونت اوخونو تشکیل ائدیر؛- بعضا پارلاق رنگلری اوداراق اونلاری داها چوخ اؤنه چیخاریر؛- بعضا ایسه

سوزلەن «قارائلىق ايچىندە آيىق باخىش»، حاق آختارىشى، بشر خىسلەتلىرىنى تەنقىدى - محض واقىفلىق پوئىتىك واقىفلىقنى تەجسسوم ائىدىر. بو بئىت، دونىيا آيىق باخىشىن، سوسىيال و معنوى عدالت سىزلىق قارشى پوئىتىك اعتراضىن ايفادە سىدىر. واقىف بورادا هم فردى قارائلىقلا، هم دە تەپلومسال قارائلىقلا قارشى-قارشىيادىر. اونون بو قارائلىغا باخىشى - سادەجە شىكايەت دئىيل، كسرلى، موشاهىدەچى و سورغولايجى بىر باخىشدير.

۲۰-جى يوزىل ادبىياتىندا قارائلىق - روھون پارچالانماسى كىمى چىخىش ائىدىر. جعفر جاببارلىنىن دراماتىك اثرلىرىندە (اۋرنى، «آلماز»، «وقتائى ائل اوغلو») قارائلىق: جەھالەت، - اولوسون اۋىرتىدىن (معارىفدن) اوزاق دوشمەسىنىن، - پاتىرخال باسقىلارنىن سىمۋولودور.

رسول رضانىن پوئىياسىندا قارائلىق - اينتەللىكتوال مئتاڧورودور. رسول رضانىن پوئىياسىندا قارا رنگى و قارائلىق آنلايىشى موختىلىف آنلاملاردا اىستىفادە اولونور. اونون اونلو «رنگلر سىلسىلەسى» نده «قارا» بئەلە گۇرۇنور:

«نامرد دوشمن، شعوردان گىزلىنىش قورخۇ، ابدى آيرىلىغىن آغرىسى، باشماق اوچون سورۇنەنلر چوخو، (شىكست اولوب سورۇنەنلر خارىج) آغ يالان، دوداقلارنى ياندىران آھ، اعدام گۇنۇنەن آچىلان صاباح، لكەلى سۇزلىر، گۇزلىرىن آلو، ساچلار، قاشلار، قارائانافس اولموش جئىرائىن ti.Bird بىزى اينسان نىتى.»

بو ايسە «قارائىن درد چالارى» دىر:

«ھىسرتلى گۇزلىر، پرىشان ساچلار، تىترىك دوداقلار، سىرەت يولۇندا دىستىباشى چولاقلار، سۇز ائشىدىيلىمەن قولاقلار، سىندىرىلمىش پوچورلو بوداقلار، نغمەسىز داغلار كۇر بولاقلار، اوسوز اولاقلا، اودوسوز اوجاقلار، باشمالى اۋلۇلر، اۋلەلى ساغلار دىلى عالى مجلسلىردن قوۋولان، قوللارنى بوخوۋولو، قىيەلەر، خالقلار.»

قارا رنگى و قارائلىق آنلايىشى هم دۇغا تىۋىرلىرىندە هم دە مئتاڧورىك آنلاملاردا اىستىفادە اولونان رسول رضا شئىرلىرىندە بو آنلايىشلار اينساننىن ايچ دونىاسىنىن، دوغانىن و تەپلومون موختىلىف آسپەكتلىرىنىن پوئىتىك ايفادەسى كىمى چىخىش ائىدىر.

چاغداش پوئىيادا قارائلىق - فردى و كوللەكتىۋ يارالار كىمى تىجاللا تاپىر، مەمد آراز، مەمد ايسمايىل، زىمخان ياقوب و دىگرلىرىندە دە قارائلىق بەضا كۆچكۈنلۈك، ايتكى،

رنگى، قارائلىق موتىۋىنى فرقلى اوسلوبلارلا، ياناشمالارلا اىستىفادە ائىدىر، آذربايجان تىۋىرى سىنەتلىدە زىنگىن و موختىلىف ايفادە فورمالارى يارادا بىلىپ.

ادبىياتدا قارائلىق

آذربايجان و تورىك ادبىياتىندا قارائلىق تىز-تىز مئتاڧورىك آنلامدا اىستىفادە اولونور. شاعرلر قارائلىقنى اينساننىن ايچ دونىاسىنىن، دويغۇلارنىن و يا تەپلومون سورۇنلارنىن ايفادەسى كىمى تەقدىم ائىدىر. اۋرنى، گىجەلى نىظامىنىن «لىلى و مەجنون» اثرىندە قارائلىق، مەجنونون ايچ دونىاسىنىن و سۇگى عذابىنىن سىمۋولو كىمى چىخىش ائىدىر. سونراكى چاغلاردا ياشايىپ-ياراتمىش، او جەملەدن چاغداشلىمىز اولان شاعرلر دە قارائلىق دان اىستىفادە ائىدىر اينساننىن پىسخولوژى دورومونو و يا سوسىيال عدالت سىزلىق تىۋىر ائىدىر. لىلى، چوخ واخ مئتاڧىزىك بوشلۇق، روھى قارىشىقلىق، اجتماعى ظلم، سۇگىدە محرومىت، اىچسەل قورتۇلۇش آختارىشى و يا تانرىيا گۇدن يولدا تەھالىق كىمى تەقدىم اولونور.

كلاسسىك پوئىيادا قارائلىق - مىستىك تەھالىقنى اۋزودور. گىجەلى نىظامىنىن «لىلى و مەجنون» پوئىياسىندا قارائلىق: مەجنونون روھى-ھالى، -تەپلومون قىۋەتلىمىزلىق، -سۇگىدە بخت سىزلىكىن پوئىتىك فونودور. نىظامىدە قارائلىق هم كدىرىن اۋرتويودور، هم دە دوشۇنچە مەكانىدىر.

فضولىدە دە گىجە و قارائلىق اىلاھى عشقىن يانغىنلى فونودور. فضولىدە قارائلىق اىلاھى ھىۋورا چاتماق اوچون كىچىلەن ظلمەت يولودور.

«من جاھان مولكوندە موطلق دۇغرو ھالىت گۇرمەدىم، ھەر نە گۇردوم ابرى گۇردوم، اۋزگە بابت گۇرمەدىم...»

- واقىفلىق قارائلىغا پوئىتىك واقىفلىقىدىر... بو بئىت موللا پناھ واقىفلىق دونىا گۇرۇشونون و رئالىست شئىر اوسلوبونون ان تەمىز اۋرنىلىرىدىن بىرىدۇر. سۇزلىرىدىن

قارا قارایئو. قارانیغین موسیقیده کی

سسلندیر یلمه سی

قارا قارایئو (۱۹۱۸-۱۹۸۲)، داهی آذربایجان بستیکاری اولاراق، اثرلرینده قارانیق و قارا رنگین سیموولیکاسینی اوستالیقلا ایستیفاده ائدیب. اونون «یئددی گۆزل» و «ایلدیریملی یوللارلا» بالئتری، همچنین «لیلی و مجنون» سیمفونیک پوئماسی، اینسانین ایچ دونیاسینین و توپلومون مورککبلینین موسیقی واسطه سیله درین ایفاده سیدیر.

قارایئوین موسیقی سینده قارانیق، یالنیز کدر و یا قورخو دئییل، هم ده دوشونجه، اینتروسپئکسیا - یعنی اؤز-اؤزونه باخماغین، ایچه یؤنلمه نین و اینسانین اؤزونو درک ائتمه سینین سیموولودور. اونون اثرلرینده کی قارانیق تونلار، دینلیجینی دوشونمه یه و حیسس ائتمه یه تشویق ائدیر.

بئله لیکله، قارانیق و قارا رنگ، صنعتین موختلیف ساحه لرینده درین و چوختالی آنلاملار داشیییر. آذربایجان و تورک دونیاسیندا بو سیمووللار، اینسانین ایچ دونیاسینین، توپلومون دورومونون و یاشامین مورککبلینین ایفاده سی کی ایستیفاده اولونور. قارا قارایئوین موسیقی سی ایسه بو سیموولیکانین ان پارلاق اؤرنک لریندن بیریدیر، اونون اثرلری قارانیغین موسیقیده کی سسلندیر یلمه سینین گۆزل اؤرنیدیر.

قارانیق - ایشیغین اؤزو اولمادان ایشیغین یولودور

قارانیق آرتیق سوسقونلوق دئییل، سسین اولیدیر. گئجه گوندوزدن اؤنجه گلیر و گوندوز اونون ایچینده دوغولور. بیز قارانیغی یالنیز یوخلوق کی می دئییل، «ولماق اوچون لازیم اولان سوکوت» کی می اوخومالییق. چونکی ان درین کؤکلر تورپاغین ظلمت قاتلاریندا اوزانیر، ان تمیز مهلوللار ایشیق دان اوزاق دا اما اونو «دوشونه رک»، اونا کؤکلنه رک، اونا آریاراق... یئتیشیر، ان ظریف روحلار قارانیغین بتینده فورمالاشیر.

قارانیق قارانیق دئییل سانکی - ایشیق باغیدیر، نور بوستانیدیر... نه بیلیم... قارانیق دیر - ایشیق وارسا، یقین، او دا واردیر... «آیری لیک سئودایا داخل» دئین آتیلا ایلهان «قارانیق ایشیغا داخل» دمیش اولماسین؟..

یورد حسرتی، بعضا ده معنوی بوشالما کی می چیخیش ائدیر.

قارانیق دان دوغان ایشیق - متافیزیک اومود

ادبیات دا قارانیق تکجه بیر بلیرسیزلیک، تنهالیک و یا فاجعه رمزی دئییل، بعضا ده آغری ایچیندن چیخمالی اولان و ده چیخان آیدینلانمین زمینی اولور. قارانیق چوخ واخت اونسیته آچیق اولمایان گئرجکلین فونو کی می تقدیم اولونور. اونون آرخاسیندا یا سسیز بیر عصیان یا دا تانرییا دؤنوک بیر تسلیمیت یاتیر.

موسیقیده قارانیق

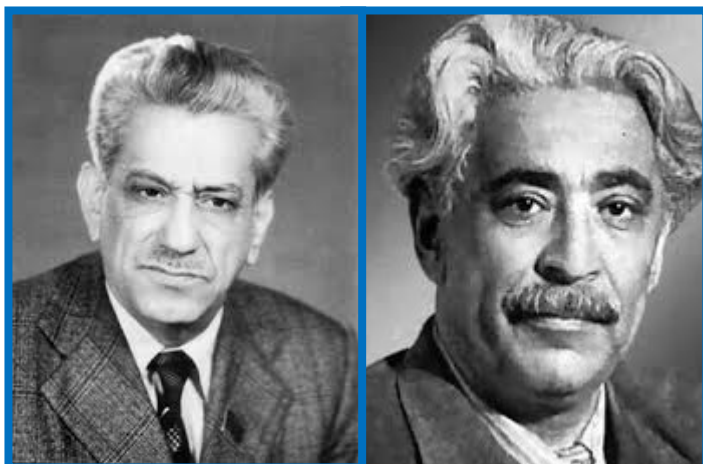
قارانیق و قارا رنگ موسیقیده ده موختلیف فورمالاردا تظاهر ائدیر. آذربایجان موسیقی سینده بو، اؤزلیکله موغام ژانریندا اؤزونو گؤستریر. موغامین بعضی بؤلوملری، اؤرنی، «سه گاه» و «راست»، درین ائتموسیونال ایفاده و قارانیق تونلارلا خاراكتئریزه اولونور. بستیکارلار بو تونلاری ایستیفاده ائدرک اینسانین حیسس لرینی و یاشامین مورککبلینی عکس ائتدیریر.

داهی سنتکار اوزئییر بی حاجیبیلینین چیخاریلمالی قارانیقلاردان چیخاردیغی موسیقیمیز - نوت-نوت، بسته-بسته، نفس-نفس دونیویلدی... یوز ایللر بویو سوکوتون ایچیندن بوی وئره ن بیر سس کی می... او موسیقی کی، زمینیندن آیریلما دان زیروه یه قالخماغی باجاردی، بو، ساده جه موسیقی تکاملو دئییلدی - بو، بیر داهی لیک حادثه سی ایدی. داهیلیک کی، میلی لیک دن قوپمادان چاغداش لیغی قوجاقلادی. قوپمادی چونکی او موسیقینین یادداشیندا اوزان روحو واردی، موغام واردی، بایاتی واردی، ائلین نفسی واردی. گلنک ایدراکلا قوجاقلاشمیشدی یعنی... یعنی کلاسسیکا کؤکلره دانیشمیشدی...

و بو موسیقی - تورک - اسلام گوندوغارینین سوکوتلو سحرلرینه ائله گون کی می دوغودو. گونباتارلا گوندوغارین آراسیندا ساوادلی بیر کؤرپو، میلی لیکله دونیویلین ایچ-ایچه کئچدی ایرفانلی بیر دیل یارادیلمیش اولدو.

آصلان سالمانسوی

برگردان : حسین شرقی دره جک

صمد وورغون دۇورونون مەكتەپلىرى، كىنەلرى ھىچ بىر سەنئەتكارا نەسىب اولمايان توكىمىز سۆڭى نىن اونونىنا چىئورلىمىش بو اولنو شاعىرىن شەئىرلى ايله تربىلىندىكلەرنى فەخارتلە دىلە گىتىرى، گىچ شاعىرلر ايسە پوئىيىيا صمد وورغون عشقىنە گلدەكلەرنى سۆيلىە مىشلىر. اولارلىن ان ايسەتەدالەلارلىندان اولان مەمد آراز دا، اۆزۈ دە داخىل اولماقلا " شەئىرە وورغون اولماق اوچون گلدەكلەرنى، آما اول بىلمە دىكلەرنى " اعتراف ائەتمەشدىر. ب.واھابزادە دە " ھەلە اوشاقلىق ايلەرىندە اونون شەئىر كىتەبلەرنى ساعەتلەرلا مەتالىە ائەدىگىنى و مشهور سۆز اوستاسى ايله گۆرۈشمەك آرزوسوندا " اولدوغونو دىقتە چەندىرىر. گۆرۈشۈن باش تومەسى ايسە ائە دە اوزون چەكىمىر-۱۹۴۴-جو ایلە-۱۹ ياشلى گىچ بختیارلىن " ادبىات قەزئى " نە " ياشىل چەن، آغاچ آلتى، بىر دە كى، توند چاى " آدلى شەئىرى درج ائەلدەكەن بىر گون سونرايا تەصادوف ائەدىر. ائەتە سى گون شاعىر زەجەبەرزادە ب.واھابزادە يە خەبەر وئەرى كى، صمد وورغون(آزەربەيجان سووئەت يازىچىلارلى ائەتەفەقى نىن صەدى) اونونلا گۆرۈشمەك ائەستە بىر.

"خوشبختلىكدن اۋزومه يئر تاپا بيلميرديم. غريبه بوراسيدير كى، اونون منى چاغيرا بيله جگينى تصورومه بئله گتيرميرديم " -يازير بختيار واهابزاده. ص.وورغون گنج شاعيرين نه واختدان يازماسى ايله ماراقلانير و درج ائديلن شعيرده " سۈزچولوكدن، ريتوريكادان اوزاق، كونكرئت بير منظره نى تصوير ائده بيلديگينه " گۆره اونا خوش سۆزلر سؤيله يير، بونونلا ياناشه، " صنعتده شابلون و ترافارئت عليه اينه "

بختيار واهبازدنين عؤمورلوگونون پارلاق و اونودولماز صحيفه لرندن بيرى ده صمد وورغونلا باغليدير، هم ده چوخ سيخ، اليه تزجه قلم آلان گنج شاعيرين و ائلم يولوندا ايلک آديملاريني آتان گنج آسپيرانتين طالعين و علمى ياراديجيلىق يولونو موينلشديرجک قدر سيخ باغليدير. اونون بيوقرافياسيني صمد وورغوندا آيرى تصور ائتمک مومکون دئييل. اولاً، او، اوستادى نين (بير چوخ صنعتکارلار کيمي، او دا وورغونو فخرتله اؤزونه اوستاد سايميش و اونا بورجلو اولدوغونو دفعه لرله ديله گتيرميشدير) ياراتديغى پوئتيک مکتبين ان ايستعدالى نوماينده سى اولموشدور؛ ايکينجيسى، علمى فاليته، محض اوستادى نين ياراديجيلىغيندان باشلاميش، هم ناميزدليک، هم ده دوکتورلوق ديسسئرتاسياسيني اونون ياراديجيلىغيندان مودافيعه ائتميشدير. لاکين، صمد وورغون ياراديجيلىغى و شخصيتينه بؤيوک سؤگيسى و احترامى، بير طرفدن

" ولوندوغو اوستاد شاعیرین داها چوخ رغبتینی قازانیب. بونو ب. واهابزاده ایله او واخت ادبی درنکلرده ایشتراک ائدن همکارلاری دا اعتیراف ائدیرلر. بختیار واهابزاده اونوئرسیتتی بیتیریب، آسپیرانتورایا داخیل اولور. " صمد وورغونون لیریکاسی " مؤوضوسوندا نامیزدلیک دیسسئرتاسیاسی یازماغا باشلاییر. گنج آسپیرانت قارشیسیندا چتین بیر وظیفه دوردوغونو دریندن درک ائدیر. او، " گۆزل شاعیرین مورکک یارادیجیلیق یولونو آراشیرماغین و ایمکان اولدوقجا صمد وورغونون بؤیوک پوئتیکی صنعتکارلیغینی تدقیق ائتمگین، ائلجه ده ص. وورغون شعیری نین سیررلرینی آچماغ " این آسان اولمادغینی، گرگین آختاریشلار طلب ائتدیگینی یاخشی باشا دوشور. آسپیرانت قارشیا قویدوغو وظیفه نین عهدده سیندن گلیر- " صمد وورغونو اؤیرن گنجلر اوچون فایدالی بیر اثر " یازیب، ۱۹۵۱-جی ایلده اونو مودافیعه ائدیر. گنج عالیم دیسسئرتاسیاسینی اوغورلا مودافیعه ائتسه ده، سئوینه بیلیمیر، عکسینه، پروبلمله اوزلشیر. چونکی، بختیار واهابزاده نین دیسسئرتاسیا مودافیعه ائتدیگی ۱۹۵۱-جی ایل و سونراکی ایکی ایل ده صمد وورغونون آغیر اتحاملارا و تقیبلره معروض قالدیغی ایللر ایدی (شاعیرین ۱۹۳۰-۱۹۴۰-جی ایللرده تقیب اولوندوغو دا ائلم عالمینه معلومدور). آرخیو سندلرینه و معاصیرلرین یازدیغینا گۆره، میر جعفر باغیروو بو ایللرده بیر چوخ شاعیرلره، خصوصیه ده صمد وورغونا قارشى چوخ غدار اولوب. کیتابلاری نین کیتابخانالاردان، ساتیشدان ییغیشدیریلماسینا گۆستریش وئریب، اثرلرینی تئاترلارین رئیترتوارلاریندان چیخارتدیریب. رئسپوبلیکا رهبری نین بئله ازازیللیگی یازیچی یولداشلاری نین دا اونا قارشى چیخماسینا رواج وئرمیش، میر جعفر باغیروولا صمد وورغون آراسینداکی اوچورومو موختلیف " اوسوللار " لا داها دا درینلشدیرمیشلر. همین اوسوللار سیراسیندا باره

اولدوغونو دا دیقته چاتدیریر. ایستعدادینی دویوب، گله جگینه ایناندیغیندان " ...ائله اوراداجا یازیچیلار ایتتیفاقینا عضو قبول اولونماسی اوچون بختیار واهابزاده یه ضمانت یازیب وئیر " .

بختیار واهابزاده نین اوستادیندان تنقیدی فیکیرلر ائشیتدیگی مقاملار دا اولور. ایلک شعیری حاقینداکی خوش سۆزلردن بیر نئچه آی سونرا او، س. وورغونون یانینا یئنی شعیرلری ایله گلیر و شعیرلری حاقیندا صبیرسیزلیکله اونون فیکیرلرینی گۆزله ییر: " اوتاغینا داخیل اولوب، اونو گۆردوکده هر شئی منه بللی اولدو: " ...شعیرلیمی بینمه میشدی. دینمز شعیرلری منه قایتاردی. صحیفه لرین کنارلاریندا قئیدلری واردی. بؤیوک تأسوفله دئدی:

-بو شعیرلرده " یاشیل چمن " دن نه ایسه وارسا دا، آنجاق اؤزونه و حاقیقته صادیق قالمامیسان. بختیار، سن بورادا اؤزوندن چوخ شئی اویدورموسان. اصیل شاعیرلیک حاقیقته سادیق قالماقدادیر. گئت و دوشون.

او واختدان شاعیرین بو سۆزلری بوتون یارادیجیلیغیمین دئویزی اولدو " .

بختیار واهابزاده کؤمک اوچون صمد وورغونا- " اؤز مودافیعه چیسینه " سونراکی ایللرده ده موراجیعت ائدیر و اؤزونون ده اعتیراف ائتدیگی کیمی، هم گۆروشلرینده، هم ده اثرلرینی اوخودوقدا " اؤزو اوچون یئنی شئیلر " گۆتورور. حتّی، ۱۹۵۱-جی ایلده قلمه آلدیغی " ابدی هئیکل " پوئماسینی صمد وورغونون قئیدلری اساسیندا " بوتونلوکله یئنین ایشله ییر " . شوبهه سیز، اوستادیندان تعریفلر ائشیتدیگی مقاملار داها چوخ اولور.

صمد وورغونون ادبیاتا گلمه سینه وسیله اولدوغو، اثرلری نین چاپینا یاشیل ایشیق یاندیردیغی، آرخا، کؤمک دوردوغو گنج شاعیر و یازیچیلار چوخ اولوب. بختیار واهابزاده ده اونلاردان بیریدیر. آما، یوکسک ایستعدادی و ائله گنجلیکدن شخصیتی نین بوتؤولوگونه گۆره او، جاوانلار آراسیندا " رسما تحکیم

اونو مسئولیتدن آزاد ائتمیردی). " ایجلاسدان چیخان کیمی جعفر خندان بختیار واهبزاده نی یانینا چاغیریب، احوالاتی اونا دانیشمیش و آخیردا دا علاوه ائتمیشدی کی، داها سیز عالی مکتبه ایشله یه بیلمزسینیز، بلکه، باکیدان دا گئتمه لی اولدونوز. بختیارین اتگی توستولو ایدی. اونی " کیرپی " یه ده وورموشدولار. هر یکی الینده " موغان " پوئماسی. بیرینده یازمیشدیلا " موغان " پیسیدیر " ، او بیرینده " موغان " یاشیدیر " . اونی صمد وورغون یارادیجیلیغینا ایکی جور مونسیتده، غئیری- صمیمیلکده ایتحام ائدیردیلر.

جعفر خندانلا گؤروشدن سونرا یانینما، دردلشمه یه گلمیشدی.

—یندی نه ائدک؟

—نه ائده جگیک، بختیار، اینستیتوتدان قوولانا قدر ایشلیه جگیک.

—دیسسئرتاسیالاریمیزی لغو ائتمز لر کی؟

—اینانمیرام. سن مودافیعه ائلمیسن، آرادان چیخمیسان...امما، منی مودافیعه ائلمه یه قویما یا جاقلازلار...

او، یئنه پاپیروس یاندیردی. اورک-دیرک وئردیم. بیلیردیم کی، شاعیردیر، تئز موتاثر اولور، تئز ده ساکیتلشیر. بختیار چیخیب گئتدی. آما، اؤزوم سحره قدر گؤزومو یوما بیلمه دیم " بونلاری دا اسماعیل موعلیم خاطیرلاییر.

(ای.شیخلی دا دیسسئرتاسیاسینی تئزلیکله— م.ج.باغیروو رئسپوبلیکایا رهبرلکدن آزاد ائدیلدیکدن درحال سونرا مودافیعه ائده بیلیر).

اسماعیل شیخلی نین دئدیکلری حقیقتدیر: دوغرودان دا " کیرپی " ژورنالی نین ۱۹۵۴-جو ایل تاریخلی ۱۳-جو سایندا " شاعیر بختیار واهبزاده یه " باشلیغی ایله ایمضاسیز(" کیرپی " ایمضاسی ایل) آچیق مکتوب و مرحوم یازیچیمیزین تصویر ائدیگی شکل درج ائدیلیمیشدیر.

سینده موختلیف شاییه لر یاییلماسی، بعضی اثرلرینده م.ج.باغیرووون غدارلیغینا اونوانلار ائیهاملارین مقصدلی اولاراق قاباردیلماسی، بعضی اثرلرینه اولمایان معنالارین وئرلمه سی ده یئر آلیردی. چوخلارینا معلوم اولان " واقیف " درامینداکی قاجار اوبرازی یئنگانه بنزتمه دئیل. شاعیرین مشهور " جیران " شعیریندن ده بو مقصدله ایستیفاده ائتمیشدیلر. متبواتدا تنقید ائدیلمه سینه باخمایاراق، " بیر نئچه گون سونرا شاعیر همین شعیری فیلارمونیدادا کئچیریلن ادبی ییغینجاقدان اوخوموشدو. باغیروو چاتدیرمیشدیلا کی، صمد وورغون قصدن، سیزین آجیغینیزا بو شعیری اوخویوب، سیزی سایمیر. باغیروو غضبیدن زنجیر چئینمه یه باشلامیشدی. باخ، بئله بیر آندا، باغیروو خوش گلمک اوچون، تئیمور یاقوبو قورولتایدا دئمیشدی کی، " یازیچیلاریمیز حیاتدان اوزاق دوشولر. یارادیجیلیقدا گئری قالیبلار. اثر یازماق عوضینه اؤزلری حاقیندا دیسسئرتاسیا یازدیریرلار. صمد وورغون بختیار واهبزاده یه، سولئیمان روستم سدی افندیئوه، مئهدی هوسئین اسماعیل شیخلییا اؤزلرینی تعریفله دیرلر " —بو خاطیرلایما گؤرکملی یازیچی اسماعیل شیخلییا مخصوصدور.

م.ج.باغیرووون زالدا آیلشنلره غضبلی موراجیعتی "لکچیه قیل وئرلر " این سئوینجینه، آدی چکیلن صنعتکارلارین ایسه، تبیی کی، هیجانینا، خوفونا سبب اولور. او، غضبله دئیر: " آخی، صمد وورغون، سولئیمان روستم نه ائدیبلر کی، اونلارین حاقیندا دیسسئرتاسیا یازیرلار؟! مئهدی هوسئین کیمدیر؟ " آ " دئییب، هله " ب " دئمه ییب. هله بیلیمیر اوندان یازیچی اولاجاق، یا یوخ. بئله بیابیرچیلیقلارین کؤکونو کسمک لازیمدیر " .

دوغرودور، بو آغیر ایتحام " اؤزلرینی تعریفله دینلر " ه قارشى عنوانلانمیشدی، آما، " تعریفله ینلر " ده بیلیردیلر کی، جزالارینی آلاجلار (ب.واهبزادنین ص.وورغون حاقیندا یازدیغی دیسسئرتاسیانی، تخمینن، ایکی ایل اول مودافیعه ائتمه سی هئچ ده

و نهايت، مطلب اوستونه گليڻير: " هاشيڻيزين باشقا يئرڻده لاپ گول وورموشسونوز. شعيره غريبه - غريبه تعريفلر وئردىكىدىن سونرا بىردن صمد وورغونون قارشىسىندا ديز چؤكورسونوز:

اؤز آنا يوردونا وورغون دئييلدير،

وورغونون شعريڻه وورولمايانلار!

بختيار يولداش! سيز گؤرونور كى، آنا يورد مفهوميونون نه قدر يوكسك اولدوغونو هله باشا دوشمىسىڻيز. صمد وورغون آنا يوردون بير اوغلودور. اونون آدى ايله وطن آراسىندا برابرلىك ايشاره سى قويماق سياسى كورلوقدور. صمد وورغونو خالقىمىز سئوير و اونون شعيرلىرى ده هوسله اوخويور. او اؤزو ده سيزين بو جور تعريفنامه نيزه راضى اولماز. گؤرونور، يالتاقلق گؤزلرينىزى او قدر توتوب كى، خالق و پارتيا طرفىندىن پىسلنمىش شخيتته تعظيم كىمى بير ايشه قول قويدوغونوزو گؤرمورسونوز .

مكتوب مۇلىفى نين اؤزونون ايكىوزلولوك ائتمه سى(صمد وورغونون آنا يوردون بير اوغلو اولدوغونو، خالقىمىزىن اونو سئودىگىنى و اثرلىرىنى سئوه-سئوه اوخودوغونو خاطىرلاماسى) آشكار گؤرونور و اونون شرحىنى لازىم بىلمىرىك. قىساجا اونو دئيه بىلرىك كى، مكتوب مۇلىفى نين مقصدى ص. وورغونون خالق طرفىندىن سئويلن بير شاعير اولدوغونو تصدىقله مك يوخ، دولايىسى ايله اونون اثرلىرى نين داها يوكسك ديرلندىرىلمه سىنه قارشى چىخماق و بو مۇوقعىينه گؤره بختيار واهبازده نى " خالقا و پارتىيا قارشى چىخماقدا " اتحام ائتمك ايدى. بو ايسه چوخ آغير جزا ايله نتيجه نه بيله جك تهلوكه لى بير اتحام ايدى.

يوخارىدا ايشاره ائتىدىگىمىز كىمى، بو مسله يه " ليتتراتورنايا قازئتا " نين موخبرى و پوندئلىك ده " موناسىبت " بىلدىرمىشىدى (" بوتون يارادىجىلىق قووه لرىنى بىرلشدىرمه لى " ، ۱۰ مارت ۱۹۵۵). او دا " كىرىپى " نين " پرىيومو " ندان اىستيفاده ائده رك، ص. وورغونون خالق طرفىندىن سئويلن بير شاعير

بو يازيدا بختيار واهبازده، دوغرودان دا، صمد وورغونا ايكىلى موناسىبتده (" بوقلمون " كىمى تهقىرامىز سؤزلرل) اتحام ائدىلير. اما، اونا " كىرىپى " واسيطه سيله " آچىق مكتوب " اونونلانماسى نين اصيل سببى بختيار واهبازده نين ص. وورغونا يوكسك احتىرامى و سئوگىسى اثرلىرىنى وطنله موقايىسه ائتمه سى، وطنه برابر توتماسى اولموشدو، " ايكىلى موناسىبت " ايسه بهانه ايدى. مكتوب دا ائله او " سبب " اين يئر آلدىغى بختيار واهبازده نين " ساده آداملار " پوئماسىنا " آيدىنلىق " گتيرىلمه سىندن باشلايىردى (پوئما " آذربايجان " ژورنالى نين ۱۹۵۴-جو ايل تاريخلى ۵-جى سايىندا درج ائدىلمىشدير). مكتوبدا دئيلىر: " " آذربايجان " ژورنالى نين ۵-جى نؤمره سىنده كى " ساده آداملار " آدىلى پوئمانىزىن بعضى يئرلىرىنى يادىنيزا سالماق اىسته يىرىك. بيز اينانيرىق كى، بو اثرين قهرمانلارى نين سىياهيىسىنى توتمامىشدان قاباق دوست-آشناين سىياهيىسىنى توتموشسونوز، اؤزو ده سيزدن بؤيوكلىرىن آدىنى بو سىياهى نين لاپ يوخارىسىندا يازمىسىڻيز كى، بو واسيطه ايله اونلارا " خىدمت " ائدىب، يئرلىرىنى شىرىن سالاسىڻيز. بونا هم ادبى، هم ده غئىرى-ادبى ديلده يالتاقلق دئيرلر كى، بو باره ده سونرا دانىشاجىق " . دانىشلىر، هم ده تهقىرامىز سؤز و ايفاده لردن اىستيفاده ائدىله رك دانىشلىر، اثرين " كونفلىكتسىزلىك آزارى " نا توتولماسى، تصوير ائدىلن كندىن " غريبه ليگى " ، اوندان، " نىڭكى، ۱۹۵۴-جو، حتى ۱۹۲۴-جو ايلين بئله قوخوسونون گلمه مه سى " ، كندده " نه پارتيا تشكىلاتى نين، نه ده كومونىستىن اولماماسى " اورادان " نه راديو، نه تراكتور، نه كومباين و باشقا بير ماشين سسى نين ائشىدىلمه مه سى " ، خولاسه بو كندىن " اينقىلابدان قاباقكى كندلردن سئچىلمه مه سى " كىمى وولقار سوسىولوگىيا خىدمت ائدن و مۇلفىن سياسى صباتسىزلىغىنى تصدىقه يۇنلمىش " جىدى قوصورلار " خصوصيله " اورتايا قويولور "

دۋورده مودافيعه ائدير. مودافيعه ده " گورولتولو آلقىشلار ايله بيتن نىطقينده اكرم جعفر دئير: " زر قدرى زرگر بيلر. بۋيوك شاعيرىن قدرىنى ايسعدادلى شاعير بيلر. نئجه كى، فيردووسى نين قدرىنى ساير بيليردى. هۋتئ نين قدرىنى عليى حسينزاده بيليردى، نئجه كى، پوشكى نين قدرىنى صمد وورغون بيليردى. صمد وورغون كىمى بۋيوك صنعتكارىن قدرىنى بيلن، قىيىمتلندىر شاعيرلردن بىرى بختيار واهابزاده دير... بختيارىن اوستونلوگو بوراسيندادير كى، او، ميرزه ابراهيموون دئدىگى كىمى، هم حىسسى-ائوسيونال جهتجه، هم ده عقلى-اينتئلئكتوال جهتجه يئتشميش، كامىلشميش بير تدقيقاتچىدير "

اوغورلا كئچن مودافيعه ده چيخيش ائندلر ب. واهابزاده ين تدقيقات ايشىنى يوكسك ديرلنديرلر. ايرادلار دا سۋيله نيلير و اونلار، عىسان، ص. وورغون ياراديجىلىغىندا موجرد فلسفه چىلىك، ائلجه ده " واقىف " درامىندا واقىف و خورامان اوبرازلارى نين ديرلنديريلمىسى ايله باغلى سۋيله نير. دوغوردور، بختيار واهابزاده يه قدر ده (۱۹۳۰-جو ايللرىن اوللرىندىن باشلاياراق) صمد وورغونون ياراديجىلىغى حاقىندا چوخ ديرلى علمى آراشديرمالار آپارىلمىشىدى. لاكىن، او آراشديرمالارىن نتيجه سى اۋز عكسىنى مقاله لرده تاپمىشىدى. ص. وورغونون ياراديجىلىغىنى اهاته لى و سيستئملى شكىلده تدقيق ائدن ايلك عالم ب. واهابزاده دير.

او، آراشديرمالارىنى، هم ده شاعيرىن آرخيوينده آپارمىش، اونون بير نئجه نامعلوم شعيرىنى اوزه چىخاريب اوخوجولارا تقديم ائتتىشىدىر. بختيار واهابزاده نين صمد وورغونون ياراديجىلىغى حاقىندا اۋزومخسوس، يئنى و اوريژىنال كونسپسييالارى كىفايت قىلدردىر. ص. وورغونون اثرلرىنده كى " ساده ليك و غئيرى عادىلىك " علاقه لرى نين اوبرازلى شرحىنى ده ايلك دفعه ب. واهابزاده وئرمىشىدىر: " صمد وورغون شعيرى ائله بير تىلشيمدير كى، بو

اولدوغونو تصديق، ب. واهابزادى ايسه اتحام ائيدردى. ۱۹۵۵-جى ايلين مابىندا يازچىلار ايتتىفاقىندا كئچيريلن ايكي گونلوك موشاويره ده ده بو مقاله يه توخونولموشدو.

يئرى گلميشكن خاطىرلاداق كى، ص. وورغونا قارشى قىسقانچ موناسيبت ۱۹۶۰-جى ايللرده ده داوام ائتمىشىدىر. خصوصيله اونا هسر ائدىلن اثرلرد (شاپيرىن اۋلوموندن سونرا موختليف ژانلاردا اونا يوزلرله بديعى اثر هسر ائدىلمىشىدى) شخصيتى و ياراديجىلىغى نين يوكسك ديرلنديريلمىسى كىملىرىسه برىك ناراحت ائتمىشىدىر. بو ايسه وورغونسئورلرىن، او سىرادان اونو سئون صنعتكارلارىن سىراسىنى داها دا گئنىشلنديرمىش و مۇكملنديرمىشىدىر.

بو سىرادا بىز ب. واهابزاده ايله ياناشى، ح. كىمى، ح. عارىفى، خ. رضانى، م. آرازى، اى. سفلىنى، آشيق شمشيرى و بير چوخ باشقا صنعتكارلارى دا گۇروروك. اونلارىن ص. وورغونا حسر ائتدىكلىرى اثرلرده اونو ديگرلرىندىن فرقلندىر مزيىتلىرى و اونو دانانلار قارشى اعتىراضلارى كىفايت قدر يئر آلىب.

يئرى گلميشكن بير مقامى دا خاطىرلاتماق اىسته ييرم: بختيار واهابزاده ۶ جىلدلىك " اثرلرى " نين بيرىنجى جىلدىنده (ب، ۲۰۰۱) " مۋلىفدن " باشلىغى ايله تقديم ائتدىگى موقددىمه ده (ص. ۵-۶) اثرلرىنى جىلدلره داخىل ائدركن اونلارىن " بعضىلىرىنى يئنىدىن ايشله ديگىنى، بعضىلىرىندىن ايسه ايمتىناع ائتدىگىنى " دىقته چاتدريير. واختيله هوجوملارلا معروض قالمىش " ساده آداملار " پوئماسى ايسه شاعيرىن بو نشره داخىل ائتدىگى اثرلرىن سىراسيندادير. بو دا ب. واهابزاده نين ص. وورغونا احتىرامى و صداقتىنى بير داها تصديق ائدير...

تضييقلره باخماياراق، بختيار واهابزاده دوكتورلوق مۇوزوسونو دا ص. وورغوندانونون حيات و ياراديجىلىغىندان گۇتورور و دىسسئرتاسياسىنى ۱۹۶۴-جو ايلد-وستاد شاعيره قارشى بعضى قووه لرىن اينكارچى موناسيبتى نين هله ده داوام ائتدىگى

وطنچیلیک—آذربایجانچیلیقدیر. موتخصیصلر اونون " گولوستان " پوئماسینی دا صمد وورغونون " آذربایجان " شعیری نین تاثیر ایله یازدیغینی وورغولایرلار. پروفئسسور ق.قولییئو یازیر:

"...محض، صمد وورغونون " آذربایجان " شعیری نین پافوسو بختیار واهابزاده نین اوزون ایللر کئچندن سونرا " گولوستان " پوئماسینی یازماسینا ایمکان وئردی " ...

بختیار واهابزاده صمد وورغون شخصیتی نین بؤیوکلوگونه، صنعتی نین ابدیلیگینه مونوقرافیالاری، علمی مقاله لری و بدیعی اثرلری ایله یاناشی، چیخیشلاریندا، خصوصیه ده وورغون اوجاغیندا—شایرین ائو—موزه ینده کئچیریلن تدبیرلرده ده آیدینلیق گتیریب. همین سیلسیله دن اولان چیخیشلاریندان بیرینده شاعیر دئییر: " صمد وورغون بیزیم اوچون اولو شاعیردیر. اونا گؤره کی، او، اؤزوندن اولکی اولو شاعیرلرین هئچ بیرینی اینکار ائتمه میشدی. اونا گؤره کی، صمد وورغون ادبی مکتبی فوضولی، واقیف عنعنه سی اوزرینده قورولوب.

بو سببدن ده صمد وورغون بیزیم اوچون بو گون نومونه دیر، اؤرنکدیر و بو گونون اؤزونده ادبیاتا گلن ۱۸-۲۰-۲۵ یاشلی گنجلر اولو وورغون صنعتینه بیگانه قالارلارسا، اونلارین یوکسله بیله جکلرینه من اینانمیرام، یوخ، بو صنعتدن قیدالاناجاقلارسا، البته، یوکسله جکلر " .

دوشونوروک کی، بختیار واهابزاده نین اؤزونون ده صنعتین و اینسانلیغین اوجا زیروه سینه یوکسلمه سی نین، بو گون بیر نومونه یه چئوریلمه سی نین اساس سببلریندن بیر یه ده گنجلره وئردیگی تئوصیه یه اؤزونون ده عمل ائتمه سی—وورغون صنعتیندن قیدالانماسی، او موقدس یولو داوام ائتدیرمه سی اولموشدور.

شعیرین مضمونوندانی، فورماسیندانمی، دئییم طرزیندنمی اؤیرنمیشیک دئمک چتیندیر. من بو اوستاد شاعیری هر دفعه اوخویاندا ائله بیر تیلسیمه دوشورم کی، بو تیلسیمین نه آدینی، نه عنوانینی، نه ایلکینی، نه ده سونونو تاپا بیلیمیرم. اؤز قایناغینی خالق یارادیجیلیغی چئشمه سیندن گؤتورموش بو صنعت خالقین دوھاسی کیمی زنگین و زنگینلیگی قدر ده ساده دیر. بیزی چاشدیران دا بو سحرلی ساده لیکدیر. بو صنعت بیزی ساده لیگی، بوللورلوغو و بو ساده لیگین ایچینده کی مودریکلیگی ایله سحرله ییر. اصل و بؤیوک صنعتین ده سیرری ایضا چتین گلن بو ساده لیکده و بو ساده لیک ایچینده کی غیری—عادیلیکده دیر " .

صمد وورغون یارادیجیلیغی نین تاریخی مرحله لری، نوواتورلوغو، ژانر رنگارنگلیگی، میللیلیک و بشریلیک پروبلملری و بیر چوخ باشقا مسئله لر ده بختیار واهابزاده طرفیندن سیستملی شکیده اؤیره نیلمیشدیر.

بختیار واهابزاده اوستاد شاعیرین یارادیجیلیغی اوزرینده آپاردیغی مونوقرافیک تدقیقاتلارلا وورغونشوناسلیغین اساسینی قویموش و اونون اثرلری سونراکی آراشدیریجیلارین ایستیفاده ائتدیگی دیرلی و مؤعتبر منبعلر سیراسیندا یئر آلمیشدیر.

بختیار واهابزاده وورغونشوناس عالیم اولماقلا برابر، صمد وورغون ادبی مکتبی نین ده ان ایستعدادلی نوماینده لریندن بیر ی، دئمک اولار کی، ائله بیرینجیسیدیر. بختیار واهابزاده دیلی، پوئتیک روحو، دوشونجه طرز، حتی، پوئتیک فیقورلاری ایله صمد وورغونا داها یاخین اولان بیر صنعتکاردیر. اونون صمد وورغوندان تاثیرلنه رک محبت، طبیعت و فلسفی مؤوزولاردا یازدیغی اثرلر آز دئییل. بختیار واهابزاده نین صمد وورغوندان اخز ائتدیگی باشلیجا کئیفیتلردین بیر یه ده

سلطان محمود معین الدین شاهرخ (میرزا)

شاهرخ میرزا (۱۳۷۷-۱۴۴۷) چهارمین پسر امیر تیمور (۱۳۳۶-۱۴۰۵) و یکی از جانشینان او و از بزرگترین پادشاهان تیموری است.

شاهرخ میرزا هنرپرور و ادب دوست بود و به علم و هنر بسیار علاقه داشت. او پایتخت خود را از سمرقند به شهر هرات منتقل کرد و آن شهر را مرکز هنرمندان و دانشمندان ساخت. سبک هنری یا مکتب هرات تحت حمایت او و پسرش بایسنقر شکل گرفت. همسر او گوهرشاد آغا نیز بناها، مساجد و مدارس بسیاری بنا کرد که مسجد گوهرشاد مشهد و مسجد گوهرشاد هرات از آن جمله است.

او برخلاف پدرش مردی آرامش طلب بود و به عمران و آبادانی علاقه بسیار داشت، هم در عالم سیاست و هم مردم داری و هنر بسیار خوش درخشید.

شاهرخ میرزا ۴۳ سال سلطنت کرد و در ۷۳ سالگی در شهرری درگذشت، در زمان سلطنتش برای بازسازی کشور کوشش کرد. دیوارهای هرات و مرو را ساخت به آبادی شهرها همت گماشت. پادشاهی بود نیکوکار و اصحاب علم و دانش را گرامی می داشت و ارباب صنعت را طرف توجه قرار می داد و در زمان وی علم و صنعت رواج یافت. موسیقیدان معروف عبدالقادر مراغه ای و آوازخوان مشهور یوسف اندکانی و قوام الدین معمار و مولانا خلیل نقاش از هنرمندان آن دوره بودند. خصوصیت منحصر به فرد شاهرخ، حمایت آزادانه از علم را با اعتقادات اسلامی در آمیخته بود. فرمانروایی شاهرخ را سر آغاز یک عصر جدید و تجدید حیات در بعضی از انواع هنر معرفی کرده اند. او پادشاهی بود نیکوکار و اصحاب علم و دانش را گرامی می داشت و

ارباب صنعت را طرف توجه قرار می داد و در زمان وی علم و صنعت رواج یافت. توفیق شاهرخ در تسخیر تمامی قدرت در هرات و توجه وی و بایسنقر به هنر، بسیاری از هنرمندان را از اقصی نقاط ایران به هرات کشاند و سبب شد که مراکز مهم پیشین اهمیت و اعتبار خود را از دست بدهد و در مرتبه ای نازل تر قرار گیرد. شاهرخ به همراه پسرش بایسنقر حامی و بانی شکل گیری مکتب هرات از سبک های مهم هنری آن دوره بود و در تحت حمایت او نقاشان، خوشنویسان، تذهیبکاران را در هرات گرد آورد تا برای وی ظریف ترین آثار هنری را در خط، تذهیب، جلدسازی و صحافی به وجود آوردند. کانون هنری بایسنقر در هرات به نام دارالصنائع کتاب سازی معروف بود و کتاب های پدید آمده در این دوره شامل نفیس ترین مینیاتورها و استادانه ترین خوشنویسی ها هستند که به زیبایی تمام صحافی و جلد آرایشی گشته اند.

در عهد سلطنت او هرات که پایتخت دولتش بود، کانون درخشان هنر و ادب عصر محسوب می شد. در آن ایام وی و همسر هنر پرورش گوهر شاد آغا، مساجد، مدارس و ابنیه عالی در قلمرو قدرت خویش بنا کردند. مسجد گوهرشاد در مشهد و مسجد جامع گوهرشاد در هرات، از درخشانترین آثار معماری این عصر، مدیون آن ملکه هنر پرور عصر بود، که هنوز همچنان باقی است.

پارهای از زیباترین نقاشی ها، ریشه در مکتب هرات دارند که به طور کامل با حمایت شاهزاده های تیموری در شهر هرات شکل گرفت و استاد بزرگ نقاشی یعنی کمال الدین بهزاد برخاسته از چنین مکتبی است. خطوط زیبایی نظیر خط نستعلیق در دوره جانشینان تیمور شکل گرفت و آخرین مراحل تکاملی اش را در این دوره طی نمود. همچنین پارهای از زیباترین آثار معماری در این دوره به وجود آمد که مسجد گوهرشاد مشهد

از آن جمله است. این مسجد که با حمایت گوهرشاد همسر شاهرخ تیموری ساخته شده است، یکی از درخشانترین آثار معماری تورکی است. در گوشه ای کتیبه های این مسجد و در سمت ایوان مقصوره آن، کتیبه ای از بایسنقر میرزا پسر شاهرخ وجود دارد که خود از خطاطان بزرگ عصر خویش بود.

میراث فرهنگی و هنری تیموریان و آنچه شاهرخ بنیان گذارد در اختیار صفویه قرار گرفت. معماری صفوی یا

❖ حتی از مالیات ما تورک‌ها به جای آموزش زبان مادری‌مان، کتاب‌های درس فارسی به کشورهای تاجیکستان و افغانستان و حتی عربستان صادر می‌شود و بورسیه‌های زبان فارسی به دانشجویان هندوستانی و پاکستانی با کمک‌هزینه‌های قابل‌توجه به آنها برای یادگیری زبان فارسی در خود آن کشورها و ایران اعطا می‌گردد و هر سال انواع و اقسام سمینارهای ادبیات فارسی برگزار می‌شود.

❖ چرا در جریان مدرنیته و جهانی شدن فقط باید زبان‌های غیرفارسی فدا شود؟! .

❖ زبان فقط وسیله تفهیم و تفاهم نیست. زبان دروازه ذهن انسان به محیط اطراف و شالوده ذهنی اوست.

انسان با زبان است که محیط خود را درک می‌کند و نظام فکری‌اش شکل می‌گیرد. زبان وسیله خلاقیت و روشنفکری است.

❖ طبق نظریه روانشناسان-زبان‌شناسان دوازده سال اول زندگی یک شخص از لحاظ فراگیری زبان دوران تطبیق محسوب می‌شود و بعد از آن دوران یادگیری.

❖ یعنی در دوازده سال اول زندگی شخص ضمن فراگیری زبان، با زبان فراگرفته شده خود را به محیط اطراف تطبیق می‌دهد و سیستم فکری‌اش شکل می‌گیرد.

❖ زمانی این نظام فکری و تطبیقی تکمیل می‌شود که سوادآموزی شخص به زبان مادری تکمیل گردد یعنی علاوه بر فراگیری کامل تکلم به زبان مادری، خواندن و نوشتن به زبان مادری را نیز یاد بگیرد.

❖ متأسفانه این فاجعه‌ای است که برای بیش از پنجاه درصد از کودکان ایرانی اتفاق می‌افتد. یعنی سیستم آموزشی ایران، کودکانی را تربیت می‌کند که سیستم فکری، تطبیقی آنها بطور کامل شکل نگرفته است.

<https://t.me/yurdumuz1>

نقاشی و خوشنویسی آن عصر، کاملاً ادامه میراثی است که از تیموریان برجای ماند. به‌ویژه که حاکمان صفوی با حمایت گسترده خویش، این میراث را درخشان تر نموده، باعث رشد و گسترش آن گشتند. همچنین ادامه این سنت هنری در گورکانیان هند یا امپراتوری تورک در هند قابل مشاهده است. سلسله‌ای که برخی از درخشان‌ترین آثار هنری و معماری نظیر بنای تاج محل در دوره ایشان بنا شده‌است. شاه‌رخ به سال ۱۴۴۷م درگذشت. هنگام مرگ او تنها فرزندش اولوغ‌بیگ میرزا در قید حیات بود که او هم بیشتر یک محقق، عالم ریاضی و ستاره شناس بود که جانشین پدر گردید.

آیا زبان فقط وسیله تفهیم و تفاهم است؟

یاشار تبریزی

❖ هنگامی که از ابتدایی‌ترین حق خود یعنی "تحصیل به زبان مادری" دفاع می‌کنیم، به ما گفته می‌شود که تاریخ این حرف‌ها گذشته، امروز عصر جهانی شدن است و زبان فقط وسیله تکلم و تفاهم است و فرقی نمی‌کند با چه زبانی صحبت کنی و بنویسی.

❖ در پاسخ باید گفت که اینچنین نیست، حتی ملت پیشرفته‌ای چون فرانسه در اتحادیه اروپا راضی به دست کشیدن از زبان مادری خویش نیست و حتی راضی نیست زبان دومی را به‌عنوان زبان ارتباطی انتخاب کند.

❖ در خود کشور ایران برای حفظ و گسترش زبان فارسی و پیرایش آن از زبان‌های خارجی کلی انرژی و هزینه صرف می‌شود و فرهنگستان زبان و ادب فارسی بجای کلمات آشنا و جا افتاده‌ای چون "تولید"، "حدس"، "وسائل" و "ابزار" و "سقوط"، واژه‌های ناهنجار "فراوری"، "گمانه‌زنی"، "سامانه" و "فروشد"، را ابداع و به خورد ملت می‌دهد و شعار "فارسی را پاس بداریم" گوش فلک را کر می‌کند.

زومار (شهریور) آیی نین ۲۷. جی گونو، استاد شهریارین وفات گونونون ایل دؤنومو

مناسبتی ایله، استاد شهریارین یاشامینا قیسا بیر باخیش

"محمد حسین بهجت - شهریار

دوغوم ۱۹۰۶ تبریز

وفات ۱۹۸۸ تبریز"

آنجا بون گونلر اونون یارادیجیلیغینا ان بخیوک بیر
تمل کیمی اولور و سنه لر سونرا اونون ایزی شهریار
آدلی بیر شاعیر اثرلرینده آیدین جا گورونور.

تهران دا یاشادیغی گونلرده ابوالحسن خان شیدا،
شمس العلماء، ملک الشعرا بهار، محمدعلی ترقی، فرخی
یزدی، عشقی، صادق هدایت رضاخان هندی، درویش،
نیما، سالار معتمد، کمال الملک، حبیب سماعی... و
اونلار جا بئله آدلیم صنعت کار صنعت کارلار جمعینده،
بهجت شاعیر، شهریار شاعیره آد ده ییشیر.

۱۳۳۱ شمسی ایلینده شهریارین آناسی وفات ائدیر .

اونون وفاتی شهریارا آغیر بیر حوزون و غم یارادیر .

آنجا بون حوزون هامی لار کیمی آنا اولوموندن
دئیلیمیش .

شهریار اؤز کؤکونو دونیادان و یئر اوزوندن قیریلیمیش
و قورتولموش گورور . اونو بیر دهشت چولقاییر: (من
کیمم؟) سؤزونو دؤنه-دؤنه دیله گلیر. آنادان
آیریلماغی، عینی وطن دن، دیل دن، مدنیت و
کولتوروندن بیرجه سؤزده (کؤتوکدن) قیریلماق گورور .
الی و آیاهی هر یئردن اوزولوب، اؤزونو یئر ایله گوی
آراسیندا آغیر بیر بوشلوق دا گورور .

بیر ایل دن سونرا تهرانین پاییزی بیر گئجه سینده
آناسینی یوخودا گورور و اوندان حلال لیق ایسته ییر .
همین گئجه شهریار حیدربابا پونماسی نین ایلک
بؤلومون اصیل بیر عاشیق لارین قوشما وزنینه و اصیل
بیر تورک دیلینده یارادیر .

آذربایجان خالقینی بون پونمایا گؤستردیی مارق و
ایستک بیر او قدر یوخاری و قریبه دیرکی شهریار
اؤزوده اونا حیرت قالیر . ائل قوجاغینا دؤنموش بیر
سورگون کیمی، شهریار بون ایل لرده تبریزه دؤنور و اؤزو
دئمیشکن :

یئنی بیر حیاتی ساعتین ضربه لرله باشلا ییر.
(تبریزین بلدییه ساعتی ضربه لرلی)

محمد حسین بهجت (شهریار) (۱۲۸۵ -
۱۳۶۷) آدلیم شاعیر، آذربایجان تورکجه سینده و
فارس دیلینده بویوک اثرلر یارادیب .

شهریار ۱۳۶۷ گونش ایلده وفات ائتدی و اوز وصیتینه
گوره تبریزین مقبره الشعرا مزارلیغیندا دفن اولدو .
اونون وفات گونو ایران دا میلی شعر گونو آدلانیب .

❖ یاشایشی

شهریار ۱۲۸۵ گونش ایلینده تبریزده آنادان اولدو .
آناسی حاج میر آقا خشگنابی تبریز ده وکالت ایشینه
باخیردی .

بون ایللرده، تبریز و آذربایجانین باشقا یئرلرینده چتین
بیر دورومدا یاشاییردی لار .

آغیر دنیا محاربه لرلی بیر طرفدن و آذربایجانین باشینا
یاغان بلالر هر بیر طرفدن، او ایللرده مین لر
آذربایجانلی نی یوردونو ترک ائتمه یه مجبور ائدیردی .
محمد حسین بهجت بئله بیر دورومدا عایله سیله
تبریزدن خشگناب کندینه کوچوب و اورادا اوشاقلیق
گونلرین سووماغا مجبور قالیر .

آن روز که در جشن پنجاهمین سال سلطنتش، تصمیم گرفت بدون قرق به زیارت شاه عبدالعظیم برود، بلافاصله جاسوسی از درون حرمش، این خبر را در نامه ای به علی اکبر حکیمی که در آن نزدیکی ساعت سازی داشت رساند و او نامه را به تیم ترور و یحیی دولت آبادی آنرا بدست میرزا رضا کرمانی داد و الی آخر...

اما برگردم به موضوع اصلی:

عنوان شهید را مردم دادند و در مرگش تهران یکپارچه در ماتم شد، عبدالله مستوفی نویسد:
«اگر در بستر بیماری می‌مرد خیلی طرف اسف و افسوس واقع نمی‌شد، به واسطه خوردن این تیر، آن هم در حال زیارت در حرم و از همه مهمتر در جشن سال پنجاهم سلطنت اش... و جاهت زیادی پیدا کرد... تمام طبقات مردم برای او ترحیم کردند...»

(شرح زندگانی من، ج ۲، ص ۸)

شاعران شعرها سرودند و در ذیل تاریخ شهادتش سرودند:

خلوتی تاریخ قتل شاه را زد این رقم

«شد شهید کین اعدا چون علی شاه جهان»
دویتی های حاجی صدرالسلطنه (حاجی واشنگتن)
زبانزد مردم شد:

آن میرزا رضای قد کوتوله

زد شاه شهید را گلوله

حتی شعری از شاه نعمت الله آوردند که قرن‌ها پیش،
ترورش را پیش بینی کرده بود!

روز جمعه ز ماه ذیقعه

سرش اندر کنار می‌بینم

افضل التواریخ می نویسد:

تمام شهر از میدان توپخانه تا حضرت عبدالعظیم، که یک فرسنگ و نیم راه است، در دو طرف خیابان و کوچه‌ها و بالای بام‌ها و بالاخانه‌ها و غرفه‌ها و روزه‌ها، ... مردم بدون استثنا، به حالت گریه و اندوه بودند بعضی به سر و سینه می‌زدند چنان هنگامه‌یی که

آنجا از وطنینده یازیب و یارادان شاعیر و یازیچی دا هئج آز دئیلیمیش!

اونلار سهند کیمی باشینی بولوتلاردان آیرماییب و هر آن اوجا باش ایله و آچیق آنل ایله وطن قایغیسینا قالیب و اوز آنا دیل‌لری کئشینده دایانمیش‌لار. شهریار بو سیرایا قوشولماق‌دا ایتیردی کؤکونو تاپیر و حیدر بابانین اکینجی حیصه‌سینی تبریزده یازیر (۱۳۳۲)
بو شاه اثر شهریار ی دوغروسو ائلینه بیر شهریار ائدیر و آنا دیلینین معجزه‌سی بوردا گورونور.

حیدربابا اثری مین‌لر کس واسیطه‌سی‌له ازبرلنیر، اوخونور، اون‌لارجا باشقا دیله چئوریلیر، نومایشه یازیلیر و آذربایجان تورکجه‌سینده بیر دؤنوم نؤقطه‌سی کیمی یئر آلیر.

بو تاریخدن سونرا شهریارین یازدیغی تورکجه شعرلر بیر ییریندن گؤزل و معنالی دیر.

بو، شهریارین روحونون آلدیغی صیقلی گؤستیرر تا نهایت اونو دوغولدوغو گون کیمی اصیل بیر آذربایجانلی گؤروروک.

<https://t.me/yurdumuz1>

برگی از «قاجارپرستان و

قاجارستیزان»

علی مرادی مراغه ای

✓ برخلاف رسانه ها و تاریخنگاری پهلوی از قاجاریه، در این نوشته به گوشه ای از محبوبیت ناصرالدین شاه می پردازم تا بدانید که:

تاریخ ایران را باید از نو نوشت و خواند!

پس از ترور ناصرالدین شاه، نظم و ثبات بکلی از ایران رخت بربست و مردم به دورانش حسرت می خوردند و شاه شهید نامیدند.

مانند بسیاری از قتل‌های سیاسی، قتل او پیچیده است میرزا رضا کرمانی تنها شلیک کننده بود اما پشت آن دست‌های زیادی بود حتی دست‌های انگلستان و خلافت عثمانی...

فاتحه میخواندند دستور دادیم که سنگ قبرش را بکنند تا اثری از مقبره او نمانده باشد!...»

این سنگ قبر ناصرالدین شاه با حجاری استاد حسین نجار در نوع خود شگاهکاری بوده که پس از تخریب قبرش، یک نفر آنرا ۲۰۰ هزار تومان خریده میخواست از کشور خارج کند اما خوشبختانه گرفتند و به کاخ گلستان برگرداندند... تاریخ این کشور را حتی می توان از تاریخ و سرگذشت قبرها و قبرستانهایش نوشت!

*آنچه آمد برگی بود از کتاب دستنوشته و منتشر نشده اینجانب: قاجارپرستان و قاجارستیزان»

@yekansasi98

♦ نظرات تخصصی محدثی گیلوی (گیلک) و نظرات غیر علمی موسی غنی نژاد (ترک خود آذری پندار)

دکتر میرعلی سولدوزلو

۲۵ شهریور ۱۴۰۴

نظرات حسن محدثی گیلوی (جامعه شناس) و نظرات موسی غنی نژاد (اقتصاددان) درباره زبان فارسی و سیاست های زبانی در ایران نه تنها یکسان نیست، بلکه

از بنیان با یکدیگر در تضاد هستند. این تفاوت از چند منظر قابل تحلیل است:

۱. تفاوت در رویکرد تخصصی و غیرتخصصی

-موسی غنی نژاد به عنوان یک اقتصاددان، بدون ارائه پژوهش های میدانی یا جامعه شناسی، زبان فارسی را "زبان ملی" و غیرتحمیلی می داند و هرگونه نقد به سیاست های زبانی را "ایرانستیزی" تفسیر می کند. او استدلال می کند که حتی حاکمان ترک نیز در تاریخ ایران ناچار به استفاده از فارسی بوده اند، بنابراین این زبان را می توان زبان مشترک تمام اقوام دانست.

سنگ جماد به حالت ناله و فریاد می آمد. در این چندین سال عمر، چنین شورش و عزاداری دیده نشده بود: محشری عظیم و قیامتی کبرا برپا بود. آن روز، تعجب ها کردم که مردم چقدر با وفا و شاه پرستند... اگر از ترس ملامت نبود، شاید بعضی خود را هلاک می کردند.» (افضل التواریخ، ص ۶۸)

البته بر طبق نوشته عبدالحسین سپهر، حتی برخی از این واقعه از شدت غم خودکشی کردند!

«چون خبر شاه شهید به خراسان رسید، در صحن مطهر بنای عزاداری نمودند. حسین نام پسر کربلایی حسن ضرابی، از تأسف این واقعه، حالتش دیگرگون شد و به بام نقارخانه برآمد و از بی اعتباری دنیا سخن گفت و خود را به زیر انداخت و استخوان پهلویش بشکست و بعد از چند ساعت رحلت کرده او را در آستانه مقدسه دفن کردند.»

(مرآت الوقایع مظفری، ج ۱، ص ۲۵)

رضاشاه که همواره در فکر نابودی آثار قاجاریه بود یکی از دغدغه هایش هم محبوبیت ناصرالدین شاه و زیارت قبر او از سوی مردم بود حاج حسن اقاملک در مجله خواندنیها در خاطراتش آورده:

«رضاشاه به آیرم رئیس نظمیه می گوید شنیده ام که خیلی از مردم در شاه عبدالعظیم به فاتحه خوانی قبر ناصرالدین شاه میروند کاری کنید که کسی نرود .

آیرم آن شب منزل حاج حسن اقاملک مهمان بوده... حاج حسن اقاملک می بیند که سرلشکر آیرم خیلی در فکرست، می پرسد چرا فکر میکنید؟!

آیرم میگوید شاه امروز به من فرمودند که مردم خیلی به فاتحه خوانی ناصرالدین شاه میروند.

حاج حسن آقا می گوید اگر چیزی به من بدهی من چاره اش را می گویم. پس از اصرار زیاد می گوید اگر رضاشاه را پهلوی قبر ناصرالدین شاه خاک کنی دیگر هیچکس به فاتحه خوانی قبر ناصرالدین شاه نخواهد رفت!...»

البته کاری که رضاشاه، آیرم یا حاج حسن آقا ملک با تدبیرش نتوانست انجام دهد، سرانجام حاج آقا خلخالی یک تنه با بولدوزر و بیل مکانیکی انجام داد! هم مقبره ناصرالدین شاه و هم رضاشاه را یکجا محو کرد و پس از نابودی هم در خاطراتش نوشت: «مردم ساده لوح پس از زیارت حضرت عبدالعظیم، بر مقبره ناصرالدین شاه هم

-محدثی تأکید می‌کند که انکار زبان مادری به بیگانگی هویتی و حذف اجتماعی منجر می‌شود. برای مثال، کودکان غیرفارسی به دلیل عدم تسلط به فارسی، خود را "کم‌هوش" می‌پندارند و از نظام آموزشی حذف می‌شوند.

۵. جمع‌بندی: چرا نظرات غنی‌نژاد غیرتخصصی و مسئله‌ساز است؟

۱. عدم استناد به داده‌های علمی: او هیچ پژوهشی میدانی درباره تأثیر سیاست‌های زبانی ارائه نمی‌دهد.
۲. غفلت از هزینه‌های انسانی: او از تأثیرات منفی سیستم تک‌زبانه به کودکان غیرفارسی‌زبان (مانند ضعف تحصیلی و کاهش اعتماد به نفس) چشم‌پوشی می‌کند.

۳. تقلیل مساله به "وحدت ملی": او هرگونه درخواست برای آموزش به زبان مادری را «تجربه‌طلبی» مرتبط می‌داند، در حالی که مطالعات نشان می‌دهد احترام به تنوع زبانی باعث تقویت همبستگی ملی می‌شود.

نتیجه‌گیری: نظرات غنی‌نژاد بازتابی از گفتمان حاکم فارس محور است که دهه‌ها بر سیاست‌گذاری فرهنگی ایران حاکم بوده است. در مقابل، مواضع مدنی محدثی به‌عنوان یک جامعه‌شناس، بر تحلیل علمی از ساختارهای قدرت، سلطه‌ی فرهنگی و پیامدهای اجتماعی تبعیض زبانی استوار است. بنابراین دیدگاه این دو نه تنها در نتیجه‌گیری، بلکه در روش تحلیل، پایه‌های تخصصی و جهت‌گیری فکری با یکدیگر تفاوت بنیادی دارند.

منبع:

<https://www.instagram.com/share/reel/BBcW3Em8RO>
<https://t.me/yurdumuz1>

-حسن محدثی گیلوایی به عنوان یک جامعه‌شناس، از منظر قدرت، سلطه‌گری و فرهنگ مسلط به تحلیل سیاست‌های زبانی می‌پردازد. او معتقد است تحمیل فارسی به عنوان تنها زبان آموزش و زبان رسمی، نوعی سیاست حذفی است که به حاشیه‌رانی گروه‌های غیرفارسی در عرصه‌های آموزشی، هویتی و اجتماعی می‌انجامد. دیدگاه او بر تحلیل علمی ساختار قدرت استوار است و نه بر احساسات ملی‌گرایانه.

۲. موضع در قبال تنوع زبانی و آموزش به زبان مادری -غنی‌نژاد آموزش به زبان مادری را تهدیدی برای وحدت ملی می‌داند و آن را با "قوم‌گرایی" مرتبط می‌داند.

-محدثی با استناد به آمارهای آموزشی (مانند مردودی ده‌ها هزار دانش‌آموز کلاس اول در مناطق دوزبانه) نشان می‌دهد که سیستم تک‌زبانه عامل اصلی ضعف تحصیلی و حذف نخبگان غیرفارسی است. او آموزش به زبان مادری را یک حق انسانی و راهکاری برای کاهش تبعیض می‌داند.

۳. تحلیل تاریخی و سیاسی

-غنی‌نژاد سیاست‌های زبانی دوره پهلوی (ممنوعیت زبان‌های غیرفارسی) را نادیده می‌گیرد یا توجیه می‌کند.

-محدثی سیاست‌های زبانی را در چارچوب سلطه‌گری فرهنگی تحلیل می‌کند که از دوره پهلوی با هدف یکسانسازی فرهنگی ادامه یافته و به حذف نظام‌مند زبان‌های غیرفارسی انجامیده است.

۴. نقش زبان در هویت و انسجام اجتماعی

-غنی‌نژاد با تمرکز بر "وحدت ملی"، زبان فارسی را عنصر همبستگی‌بخش می‌داند و تنوع زبانی را عاملی تضعیف‌کننده تصور می‌کند.

▲ دلیل پدر و مادران تورک آسمیله در مورد علت فارسی صحبت کردن با فرزندان

خواهیم فهمید کدام یک اصفهانی و کدام یک تهرانی است!)

در ضمن کسی که یک زبان بیشتر می داند قطعا در تکلم آن زبان لهجه دارد و برداشت ما از لهجه کاملا سطحی و اشتباه است ...

نکته ای که در اینجا وارد است این است که روان صحبت کردن یک شخص فارس به زبان فارسی امری عادی است؛ چون او ترکی نمی داند و ما می دانیم! حال باید دید که آیا پیشرفت تحصیلی ربطی به لهجه دارد؟ آیا کارشناسان آموزشی و محققین در اینباره نظری را ارائه داده اند؟

آیا این صحبت جایگاه علمی دارد؟

مثلا شهر تبریز را نگاه کنید ...

مردم این شهر با فرزندان خود تماما با زبان ترکی سخن می گویند .

سوال آیا شهر تبریز از نظر سطح تحصیلات شهر عقب افتاده ای است؟

ترک ها از نظر سواد در بالاترین سطح کشور ایران قرار دارند ...

فراوانی اساتید دانشگاه، پزشکان و... به خوبی معرف شهر تبریز است .

♦ تعدادی از دانشمندان ترک در ایران:

عبدالحسن آستانه اصل/تبریز

می گویند فارسی صحبت می کنیم تا فرزندانمان در مدرسه دچار مشکل نشوند

اما به راستی این پاسخ چقدر منطقی و واقع بینانه است؟ اول باید فهمید مشکلی که فرزندان تورک را در مدرسه تهدید می کند چیست؟ پاسخی که می شنوید این است که فارسی را با لهجه یاد می گیرند و در سرکلاس درس و دانشگاه از لهجه فارسی خود شرمسار می شوند بنا براین نمی توانند به راحتی صحبت کنند یا سوال بپرسند!!! پاسخ ما :

اولا اینکه فارسی بدون لهجه یعنی چه؟ در هر قسمت از ایران فارسی را با یک لهجه خاص تکلم می کنند شیرازی ها ، یزدی ها، اصفهانی ها ، شمالی ها و... هر کدام برای خود لهجه فارسی مخصوصی دارند .

بنابر این ما استاندارد مشخصی را برای فارسی بدون لهجه نداریم . همین لهجه قجری تهرانی هم خودش یک لهجه به حساب می آید .

پس چه کسی گفته است این طرز [به لهجه تهرانی] صحبت کردن شاخص در زبان فارسی است ؟ اصلا لهجه چیست؟! برداشت ما از لهجه چیست؟ این سوال مهمی است که حال به آن می پردازیم .

◆ لهجه به انواع تلفظ یک زبان اطلاق می شود. به عبارت دیگر، اگر گویشوران یک زبان از نظر دستوری و لغوی با یکدیگر یکسان باشند ولی نوع تلفظ آنان تا حدی متفاوت باشد که بتوان اهلیت آنان را تشخیص داد، آنان دارای لهجه هستند.

مثلاً در یک شهر که همه به یک زبان حرف می زنند، اگر لهجه هر محله ای با محله دیگر تا حدی تفاوت داشته باشد که یک فرد آشنا به آن محل، با شنیدن نوع گویش هر یک از اهالی آن شهر بفهمد که او اهل کدام محله است، آن ها دارای لهجه هستند.(برای مثال اگر با دو شخص هم کلام شویم یکی اصفهانی و دیگری تهرانی در همان وهله اول

بخشهای آذربایجانی استانهای تهران و البرز

❖ تورکهای استان تهران و نواحی پیرامون آن منحصر به مهاجرین جدید نیستند. شهر تهران و حومه آن اقلاً از قرون ۱۰-۱۱ میلادی موطن و مسکن گروههای بیشمار تورکی بوده است. ری و تهران در این استان پایتخت دول تورکی غزنوی، سلجوقی و قاجار است. با حاکمیت خاندانهای مذکور، طوائف و سپاهیان بیشمار تورک در این ناحیه اسکان یافته اند که تبار توده عمده مردم این استان را تشکیل میدهند. منطقه ساوجبلاغ از همان اول، در دوره صفویه، افشار و قاجار محل اسکان تورکان بویژه قبائل افشار بوده است. یکی از دلائل انتخاب شدن تهران به عنوان پایتخت دولت تورکی آذربایجانی قاجار از طرف آقا محمدخان قاجار، یکی نیز نزدیکی به ساوجبلاغ مرکز افشارها بوده است.

این بخش از ناحیه تورک نشین شمال غرب کشور (آذربایجان اتنیک) که امروزه در ترکیب استانهای تهران و مرکزی و قم قرار دارد، بسیار بیشتر و پیشتر از دیگر مناطق آذربایجان اتنیک مسکن تورکهای پیش از اسلام بوده است. نیز این ناحیه مسکن گروههای تورک میانه افشار، شاهسون، بیات، کنگرلو، بیگدلی، شاملو، سولدوز، ایمرلو، چینگیلی (چگینی) و غیره بوده است. به اینها مهاجران ترک سده اخیر از دیگر استانهای آذربایجان و نیز مناطق تورک نشین خراسان و جنوب و مرکز ایران را نیز میباید افزود. تغییر ترکیب اهالی و مهاجرتها ی قرن بیستم در این نواحی و فارس زبان شدن بخش عمده ای از تورکان این منطقه حوادثی جدید اند.

❖ اسامی جغرافیایی مانند کرج (به تورکی باستان گج)، قزوین (قاز اویونو)، ساوه (از نام سابا شاه ساکاها)، قم (به ترکی شن)، خلج، قپچاق، چینگیل (چگینی؟)، وایه (وایه بیگ)، قزار (بیبی قزار=اغوز ار)، اغشیت (ایخشید)، ایقر

از نام آورترین استادان دنیا در محاسبات سازه تنها مسلمان برنده جایزه هیگینز از آمریکا

یحیی عدل/تبریز

بنیانگذار جراحی نوین در ایران

یوسف ثبوتی/زنجان

فیزیکیان و مؤسس مرکز علوم پایه زنجان و طراح

رصدخانه شیراز

جواد هیئت/تبریز

پزشک و اولین جراح عمل قلب باز در ایران

محمد رضا بابامخیر/اردبیل:

پدر دامپزشکی ایران دامپزشک نمونه سال ۱۹۹۷

ومرد علمی سال ۱۹۹۸

شهریار افشار/تکاب(تیکان تپه)

فیزیکیان و کارآفرین نقض کننده یکی از قوانین

کوانتومی

اصغر عسگری خانقاه/خلخال:

بنیانگذار انسان شناسی زیستی در ایران

شهید مجید شهریاری/زنجان

دانشمند فیزیک هسته ای ایران

آیا با لهجه صحبت کردن این دانشمندان باعث عقب افتادگی آن ها شده است؟

حالا باید از والدین به اصطلاح با کلاس تورک این سوال را پرسید که شما کودکان خود را از زبان مادری محروم کردید و با تبر به ریشه فرهنگ و هویت خود زدید در ازای آن چه چیزی به دست آوردید و یا چه چیزی عاید فرزندان شما شده است؟

این زبان و فرهنگ امانتی است که اجدادمان به ما سپرده اند و ما وظیفه داریم به آیندگان منتقل کنیم.

<https://t.me/yurdumuz1>

استقلال هویتی - فرهنگی

▲ از مقوله‌های استقلال ملی که استقلال سیاسی یک ملت را رقم می‌زند، استقلال هویتی-فرهنگی است. به بیانی دیگر؛ مهمترین استقلال یک ملت، استقلال هویتی-فرهنگی آن است. زبان نیز عامل اصلی تشکیل دهنده هویت و فرهنگ ملی است و با هویت ملی پیوندی عمیق و ناگسستنی دارد.

مهمترین عواملی که می‌تواند مردمان تورک را به استقلال فرهنگی و اتحاد، همگرایی و همبستگی برساند، رسمیت یافتن عنصر اصلی هویتی «تورک» به عنوان هویت ملی - اتنیکی و زبان «تورکی» مدرن به عنوان زبان ادبی مشترک (با الفبای مشترک) در این جوامع است. زبان ادبی مشترک می‌تواند این جوامع را به توسعه و پیشرفت برساند. اتحاد زبانی و فرهنگی همکاری‌های تجاری، اقتصادی، سیاسی و دیگر همکاری‌های مستمر و مطلوب بین جوامع تورک را رقم خواهد زد.

در اواخر قرن نوزدهم، برای نخستین بار ایده تشکیل جامعه متحد تورکی با شعار «اتحاد در زبان، اندیشه و عمل» از سوی متفکر ملی‌گرای تورک اسماعیل بیگ غاسپیرالی مطرح شد. به دنبال آن، روشنفکران و ملی‌گرایانی همچون؛ حسن بیگ زردابی، یوسف آقچورالی، هادی مقصود، زکی ولیدی توغان، قیوم نصیر، فاتح کریم، علی بیگ حسین‌زاده (علی بیگ توران)، ضیاء گوک‌آلپ، احمد آغاوغلو، محمد امین رسول‌زاده، و غیره، بر اتحاد زبانی-فرهنگی ملت تورک از بالکان تا چین اعتقاد داشتند.

اسماعیل بیگ غاسپیرالی با تأسی از امیر علیشیر نوایی بعنوان فردی که حراست از هویت تورکی را در گرو رسمیت یافتن زبان تورکی و پدیدار شدن زبان ادبی تورکی می‌دانست مهمترین گام در رشد ملی‌گرایی تورکی را شکل‌گیری زبان ادبی مشترکی که ورای لهجه‌های گوناگون زبان تورکی بتواند ارتباط میان گروه‌های مختلف تورک را تسهیل نماید قید کرده و

(ایقر بلاغ)، ینگه (جک)، سنقر (سنقرآباد) و خود ساوجبلاغ و صدها توپونیم جغرافیایی تورکی دیگر مانند مارال تپه، جیران تپه، دوشان تپه، یان تپه، اوزبکی تپه، قره تپه، آق بلاغ، ایقر بلاغ، گوموش تپه، اوغلان تپه، ینگه قلعه، قاراتوپراق، آغ دره، قاقاچاق، - قشلاق، چاقو، شاهسئون، - بیگ - باجی، بالقلو، مورانلو، جلایر، بایانلو، بازمانده تورکان باستان و قدیم و میانه در این ناحیه است.

این بخش از آذربایجان اتنیک محل تاسیس یکی از اولین دولتهای تورکیک در داخل مرزهای کنونی ایران است. بسطام (ویستاهم - بوسات، باسات به ترکی به معنی سلاح، زره و حفاظ است) دایی خسرو دوم (خسرو پرویز) که از تورکان آغ هون (هپتالیت) بود، در ری-راگا در همین ناحیه اعلام استقلال نموده و دولتی تشکیل داده است. وی که در گرفتاری و قتل هرمزد چهارم پادشاه تورک سلسه ساسانی دست داشت، پس از وی سر به شورش نهاده و به نام خود سکه زده بود.

تاسیس دولت تورکی غزنویان به سال ۹۹۸ که سرآغاز فتح ایران و حاکمیت تورکان بر آن گردید و گشودن شهر ری در شرقی ترین نقطه آذربایجان اتنیک و انتخاب آن به پایتختی به سال ۱۰۴۳ که باعث شد آذربایجان وطن ابدی تورکها گردد و دروازه های آسیای صغیر بروی تورکان گشوده شود، دو فرخنده ترین و عزیزترین رویدادهای تاریخ آذربایجان و ایران و خاورمیانه هستند. این دو حادثه از مبارکترین تحولات اجتماعی در حیات معنوی و فرهنگی خلق تورک، همچنین مردم ایران و آذربایجان بشمار میروند.

امروزه بخشهایی از جنوب شهرستانهای ورامین، اسلام شهر، رباط کریم، پاکدشت، کرج و بویژه شهریار و ساوجبلاغ تورک نشین میباشند. در واقع ناحیه به هم پیوسته محل سکونت تورکهای شمال غرب ایران به تقریب از ورامین - ری آغاز میشود و بخش تورک نشین استانهای تهران و البرز جزء آذربایجان اتنیک، قرار دارد.

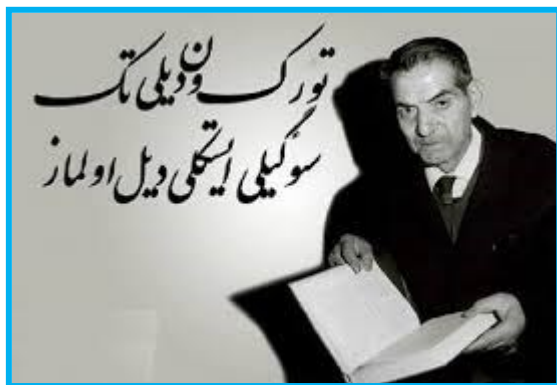
از آنجاییکه در برخی مناطق استان تهران، بویژه در دو شهرستان ساوجبلاغ و شهریار در استان البرز امروز هم اکثریت مطلق اهالی بومی روستاها و عشایر را تورکها تشکیل میدهند، و این نواحی در منطقه پیوسته تورک نشین شمال غرب کشور قرار دارند،

<https://t.me/yurdumuz1>

روز ملی شعر و ادب ایران |

شهریار

دکتر مریم موسوی

✦ با کودتای رضاخان، پانفارسیمی که از قبل مشروطه در حال تئوریزه شدن بود، به ایدئولوژی رسمی حکومتی بدل گشته و قدرت سیاسی را بدست گرفت. سیاست‌های سیستماتیک آسمیلاسیون جهت تخریب و از بین بردن هویت و زبان اقوام غیر فارس شروع به اعمال شد. طبیعی بود که اقوام غیر فارس در مقابل این جریان دگرستیز، تمامیت‌خواه و نژادپرست، از هویت، زبان و حقوق خود دفاع میکردند. فضای آذربایجان در طول حکومت رضاخان ملتهب بود. با اخراج وی توسط متفقین و خلا قدرت ایجاد شده، آذربایجان به رهبری حزب دموکرات، اعلام خودمختاری و مطالبه تغییر رویه فاشیستی از تهران کرد. جبار باغچه‌بان، قیام آذربایجان را قیام کل ایران خواند که برای رهایی از چنگال ظلم و استبداد به پا خاسته است.

✦ این نهضت سرانجام با اولتیماتوم امریکا (حامی پهلوی) به شوروی (حامی حزب دموکرات) و دادن امتیازات ویژه توسط قوام السلطنه (نخست‌وزیر وقت پهلوی) به شوروی، علی‌رغم توافق با حزب دموکرات مبنی بر خودمختاری و تغییر رویه فاشیستی، با به خاک و خون کشیدن آذربایجان توسط ارتش و زدن

ماندگاری این زبان را در رسمیت یافتن آن بیان می‌کرد.

“مهمترین عامل عقب ماندگی جامعه‌ی تورکان از آن روست که تا به حال در میان این همه لهجه‌های گوناگون زبان تورکی، ما از زبان ادبی مشترک و زبان نوشتاری مشترک محروم بوده‌ایم. و راه خلاصی‌مان نه جنگ با خان‌ها و رؤسای موجود بلکه تلاش در ایجاد تحول در زبان و ایجاد زبان ادبی و نوشتاری مشترک است.”

غاسپیرالی از میان لهجه‌های گوناگون زبان تورکی کامل‌ترین و پُرکاربردترین لهجه را که استعداد تبدیل شدن به زبان ادبی مشترک تورکان جهان را داشت، لهجه‌ی عثمانی (استانبولی) زبان تورکی بیان می‌کرد. این تفکر غاسپیرالی و پیشنهاد وی مبنی بر تبدیل شدن زبان تورکی گویش استانبولی به زبان ادبی مشترک تورکان جهان، بعدها بواسطه‌ی اندیشمندان بزرگی چون ضیاء گوک‌آلپ نیز پی گرفته شد. با این همه غاسپیرالی بارها بر این امر نیز تأکید نمود که بهترین زبان ادبی مشترک برای تورکان جهان، زبان تورکی ساده شده‌ای است که عاری از کلمات ورودی از زبان‌هایی چون عربی، فارسی و روسی باشد.

در این میان، روشنفکرانی همچون؛ علی بیگ حسین‌زاده، حسین جاوید و محمد هادی از پیشگامان و طرفداران رسمیت یافتن زبان تورکی مدرن یعنی تورکی گویش استانبولی به عنوان زبان ادبی و رسمی در آذربایجان به‌شمار می‌روند.

<https://t.me/yurdumuz1>

✦ چند صبحی نگذشت که اصوات پانفارس‌ها بلند شد و بعد از جدالی بر سر شهریار و روز تجلیل وی، سال بعد، این روز با عنوان روز «شعر و ادب فارسی» در تقویم‌ها ثبت گردید تا کوچکترین تبلور اجتماعی اقوام غیر فارس، حتی در قالب آن تسمیه تکثرگرا و همه شمول، بایکوت شود. بایکوتی که بوی گند فاشیسم و تمامیت‌خواهی می‌دهد. عجیب‌تر اینکه حمید احمدی نامی که استاد علوم سیاسی دانشگاه تهران است، اسفند ۴۰۲ اعلام کرد که روز جهانی زبان مادری نیز روز جهانی زبان فارسی است! فاشیسم پانفارسی چنان گندابی به رگانشان ریخته که در مستی خود سرگردانند!

✦ عناصر پانفارس الهی شعوبی "انّ اکرمکم خوان" جمهوری اسلامی، جواب دهند که تسمیه "روز ملی شعر و ادب ایران" چه مشکلی داشت؟ این چه فارس‌پرستی و دیگرستیزی است؟ آیا عبارت "زبان و ادبیات ایران" شامل زبان و ادبیات فارسی نمیشد که این تسمیه را تنها به یک زبان از انبوه زبانهای این کشور تقلیل دادید؟ هر ساله با سه عنوان فوق الذکر، مستقیماً به تکریم زبان فارسی می‌پردازید و غالب الباقی ایام، شعرای فارسی گوی را تکریم میکنید. یک روز ملی! برای خلیج فارس دارید و یک روز هم برای سلمان فارس! از چه می‌ترسید؟!

✦ اگر روز به روز تقویم را هم از فارس، پارسیان، پاسارگاد و... پر کنید باز مشکلات اتنیکی در ایران حل نخواهد شد. اقدامات شما همچون بادی است که موجب شعله‌ورتر شدن هیزم میشود. دولت - ملت فاشیستی پانفارسیستی که پهلوی برای ایران سر هم کرد خلاف واقعیت تاریخی و حال ایران است. ایران راهی جز حرکت به سوی پلورالیسم و داشتن چند زبان رسمی ندارد. با تعویق این حرکت تنها تنش بین لایه‌های اجتماعی توده مردم را تشدید میکنید.

@yekansasi98

تومان، ریال، قران و چند نکته

علی روشن‌زاده

گویا در کشورمان ایران، برخی که متأسفانه در مناصب بالا هم هستند به ترک و ترکی به شدت آلرژی دارند.

خنجر از پشت، علی‌الظاهر پایان پذیرفت. ارتش پهلوی که استعداد عجیبی در وادادگی در برابر دشمنان خارجی داشت اما کشتار ملت به استعمار گرفته شده توسط دیکتاتور را خوب میدانست. محمدرضا هر ساله، سالروز ورود ارتشش به آذربایجان را با عنوان نجات آذربایجان! جشن میگرفت و بر اسبی که بدان آذر میگفت سوار میشد!

✦ خفقان پس از سرکوب توصیف ناپذیر است. مقابله فرهنگی اهالی زبان و ادبیات ترکی، تنها مسیری بود که میتوانستند در آن قدم بردارند. شعرايي چون بولود قاراچورلو زندانی شد. شهریاری که خود در جوانی تحت تاثیر محافل پانفارسیستی و حلقه‌هایی چون جمع ملک الشعراي بهار بود به خود آمده و عزمش را برای شروع شعر ترکی جزم کرد. شهریار با شعر "الا تهرانیا انصاف میکن" به پانفارسیست‌ها اعلام جنگ کرده و به تهران به عنوان پایتخت پهلوی و نماد فاشیسم تاخت. او با شعر "تورکون دلی تک" به بازسازی اعتماد بنفس عمومی جامعه ترک و اخطار آلوده شدن مخزن لغات اصیل ترکی با لغات بیگانه پرداخت. شهریار آنقدر بزرگ و مشهور بود که نه قابلیت تحریف شدن داشت و نه بایکوت. ظهور شهریار خون تازه‌ای به رگان مبارزین علیه این استبداد فاشیستی تزریق کرد. سرانجام پهلوی ساقط شد.

✦ در تقویم جمهوری اسلامی، ۱ اردیبهشت "روز بزرگداشت نثر فارسی" است و ۲۵ اردیبهشت "روز پاسداشت زبان فارسی". سال ۸۱ به پیشنهاد نمایندگان آذربایجانی مجلس، به پاس تکریم یاد و خاطره استاد شهریار و تحکیم مودت بین اقشار جامعه، ۲۷ شهریور «روز ملی شعر و ادب ایران» نامگذاری شد. انتخاب چنین روزی به این نام بی‌دلیل نبود. چرا که اشعار فارسی استاد شهره عام و خاص بود و اشعار ترکی وی نه تنها روحی تازه در کالبد زبان و ادبیات ترکی به بند کشیده شده در ایران دمید بلکه مرزهای کشور را پشت سر گذاشت و با استقبال کم نظیر مردم ترکیه و آذربایجان و... مواجه شد. اشعاری که به بیش از نود زبان دنیا ترجمه گشت و مورد بحث رساله‌های دکتری گردید.

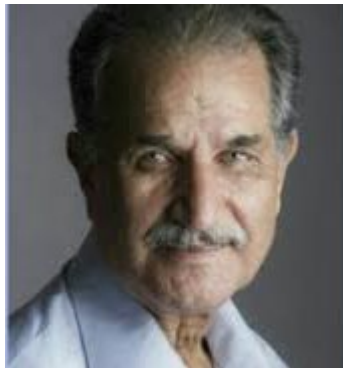

باشد که در چنین صورتی، بار دیگر لااقل در ادبیات و شعر (تنها دارایی که دارند) بار دیگر در سایه حمایت ترکان از آنان، حرفی برای گفتن داشته باشند. کما اینکه در سیاست و ... در ۱۰۰ سال نشان دادند از هیچ هم هیچتر هستند.

<https://t.me/yurdumuz1>

سؤیملی دوستوم حبیب فرشباف ین حیاتدا اولان اجتماعی – سیاسی ائتکیسی

کریم گول اندام

۱۳۵۶-نجی ایلدن حبیب له تانیش اولدوم، اوایلدن منیم شعرلریم حبیب له اورتاق دوستوموز سیروس مددی واسطه سیله دوزه لیش، نقد اولونوب، یون وئرلردی. هر حالدا حبیبین اؤزونه مخصوص اوسلوبو، شعریت دیلی، سؤز چاتدیرما قابیلیتی وعین حالدا تواضعکار شخصیتی هر دوستا معلوم اولان حقیقت ومنه اورنک دیر.

حبیب فرشباف تبریزین باغ میشه محله سینده حیاتا گؤز آچیب، بويا -باشا چاتسادا، عؤمرونون چیچکله نن چاغلارینی قاراداغ محالینین برلی-بزکلی، گوللو چیچکلی

نتیجه این آلرژی تا آنجاست که تاریخ ۱۱۰۰ سال از ۱۴۰۰ سال بعد از اسلام ترکان در ایران را راحت با انواع ترفند و حیل و سفسطه منکر شدند.

تقویم ۱۲ حیوانی ترکان را منسوخ کردند.

تومان ترکی را به ریال اسپانیایی دادند.

خزر را به هر نامی غیر خزر می نامند.

اما آیا این اقدامات سیستماتیک، در نظر مردم هم تأثیری گذاشت؟!

آیا تومان ترکی فراموش شد؟!

آیا خزر فراموش شد؟!

آیا ایلان ایلی ترکی از یادها رفت؟!

آیا دؤز گؤنو ترکی منسوخ شد؟!

اینک بار دیگر بحث انتخاب نام برای واحد پول مطرح شده و باز عده ای در صدد هستند هر اسمی برای واحد پول بگذارند الا نامی ترکی.

و اینک گویا تومان در نوک پیکان حمله ترک ستیزان قرار گرفته است.

ترک، چیزی نیست که بتوان با بخشنامه آن را به گوشه ای راند.

ترک بخش اصلی تاریخ منطقه و جهان است.

بدون ترک، تاریخ قطعا بسیار ناقص خواهد بود.

کما اینکه امروز هم ترک بخش مهمی از جغرافیای جهان را در اختیار دارد.

مانند خورشیدی است که هر روز به جهان روشنایی می بخشد.

پس توصیه به ترک ستیزان این است؛

بیخود زحمت نکشید.

چون ترک مانند تاریخ و جغرافیای برخی، با کودتا، هدفمند، جعل و تحریف و توسط قدرتی بیگانه ایجاد نشده که با چنین اقداماتی هم از بین برود.

بلکه ترک، شروع تاریخ، دوام تاریخ و آینده تاریخ است.

و قطعا تلاش این ترک ستیزان تأثیری در آینده پر عظمت ترکان نخواهد داشت.

آرزو می کنیم این ترک ستیزان کمی از گذشته درس بگیرند و بجای تقابل با ترک تلاش کنند به جهان ترک ملحق شوند.

واخت کمونیست پارتیاسینا عضو کیمی داخیل اولمادی ، اومهارتله هیتلرین تام ایقتیداردا اولان چاغلاریندا ائله یازایلدی کی گشتاپو اونو ایزله ییب سوچلایا بیلمه سین ! حبیب ده عینی سیاستله فعالیتینه دوام ائتدی ، نئچه یوزلر شاگیرده ، آدام اولماق هونرین ، وطن پرور اولماغی ، دیلینی ، ائلینی سئومک قابیلیتینی اؤیرتدی . یاشادیغی کندلرده دوستلوق ، باریش ، الدن توتماق و صداقت ایزی بوراخی ، بويا ، باشا چاتان شاگیردلری دؤنه - دؤنه اونون گوروشونه جان آتمیشلار . اوحتی اؤزونه مخصوص اولان نبوغ و مهارتیه عینن حالدا کی کولتورل مقصدلرین اوجقار کندلرده شاگیرلر ایچینده ، کندیلر آراسیندا ایره لی سورمه یه نائیل اولموشدو ، رژییم عامیللرینین گوزونده ده بیر قاباقجیل معلم کیمی دفعه لرله اؤدوللنمیشدی ! . اونون ائل ایچیندن توپلادیغی بایاتیلارین بیر چوخو اوخوندوقجا اونودولماز مبارز شاعیر سعید سولطانپور واسطه سیله فارسجا یا چئوریلیمیش و حبیب فرشاف تشبوتو ایله چاپا وئریلمیشدیر . حبیب تقاعده چاتدیقدان سونرا دا نه قلمی الیندن دوشموش ، نه ده توتدوغو اومانیزم یولوندان گئریده قالمیشدی ، اوتهرانین جنوبوندا ایشله مه یه مجبور اولان و درسدن ، ائیتیمدن محروم قالمیش چوققلاری دو لتی ائیتیم مرکز لرینین یاردیمی ایله تاپیب ، توپلایب و معارفلندیرمه یه مشقول اولدو وایلر بویو بو مقدس یولا جانلا ، باشلا دوام ائتدی . اونون مهربان گولر اوزو ، یومشاق طبیعتی ، کؤو رک اوره یی ، هر بیر اولایی دیقتله ایزله یین گوزو ، او مهربان شاعیر ی ، قایغیکش موعللیمی ، دیقتلی فوتوگرافی ، گئنیش بیلیگه مالک اولان قلم صاحبینی بوتون شاگیردلرینین یاخین دوستو ، دوستلارینین ان یاخین سیرداشی و کوتله نین سئویملی شاعیر ، یازچی سینا چئوریمیشدی . من حبیب فرشافا اؤلمز صمد بهرنگی نین ان صادیق دوامچیسی اولاراق (دیری صمد دئیردیم) ! ثمره لی عومرونو یینی - یئنی نائیلر و باشاریلار قازاماقلا یاناشی ، دائیما باش اوجا ، دیم دیک آیقدا قالماق آرزولاریم حبیب له دیر .

بیر نئچه اوجقار کندینده ابتدایی صنیف شاگیردلرینی معارفلندیرمکله کئچمیشدی

۴۰-۵۰-نجی ایللر اؤلکه ده تام ضدیتلر حؤکمونو سورن زمان ، بیر طرفدن ضیالی نسیل شاه اوصول اداره چیلیگینه قارشى سیلاحلی دؤیوشلر باشلادیغی زمان ، بیر طرفدن چوخ

بختیارلیق ، اعتیناسیزلیق باش آلیب گئتدیگی بیر دؤورده حبیب فرشافین بوتون دوستلاری ، یاخینلاری سیلاحلی مباریزه نین تام مرکزینده اولدوقلاری و حبیب بو قانلی کشمکشدن کناردا اولدوغونا رغمن ذره جه نوقصانی اولمادان بهروز دهقانی ، صمد بهرنگی ،

حمزه فراحتی ، کاظم سعادت ، علیرضا نابدل ، سعید سولطانپور و یوزلرجه مبارز دوستلارین رغبتینی ، حورمتینی قازانمیش دائیم اولارین جمعینده اولموش ، آنجاق دینچ یوللا گئنیش بیر چئوه ره نی مبارزه اوچون قارشیسینا مقصد قویموشدو ! اونون چالیشدیغی بؤلگه ، احتشاملی قاراداغین بیر قولوندا حسرت کورپوسو اولان خدافرین ، دیگر قولوندا ایسه ال چاتماز ، اون یئتمز محتشم بابک قالاسی زمانین سرتلیگی قارشیسیندا سینه گره رک دایانیب دورموشدو . حبیب ایسه بیر دسته تر بنوشه تک اولان مکتبلیلرین قافالارینی ایشیقلا ندیرماقلا مشقول ایدی . جوققلاردان کیمیمی آیاق یالین ، کیمیمی کؤهنه جیریق پئنجه کده ، کیمیمی باجیسینین دونون گئمیش کیمیمی قارداشینین آیاق قابیسین ، دیل لریندن ، دینلریندن ، سؤی - کؤکلریندن آسیلی اولمایاراق ، اولارین هئچ بیرى حبیبین گوزوندن یاییلما میش وعصرینین ان قاباقجیل سیلاحی اولان فوتوقراف ماکیناسیله تک به تک و بیرلیکده ثبت اولونموشدو . بلکه حبیب سیلاحلی مبارزه یولچولوغونا قوشولسایدی بوتون قلب نور یولداشلارینا تای نهایت ۵۰ - نچی ایللرین بیرینده ابدیته قوشوموش بیر حزین خاطره یه چئوریلیمیشدی ! و (ازکرانه های ارس فتوسرگیسی هئچ واخت گئرچه یه چئوریلمه یه جکمیش و اونون یوزلر سربست ، لیریک ، وطنه عابیده ، اوشاقلار حاقدا چاپ اولموش ، چاپ اولما میش شعرلری یارانمیش ، ناغیللاری ، توپلادیغی فولکلور خزینه سی معنوی ایرث سیراسیندا یئرتوتماغا نومایش فرصتی تاپمایاجاق ایدی .

گورونور حبیب ده برتولد برشت سایاغی عمل ائتمه یی با جارمیشدی . برتولد برشت بیر کمونیست اولاراق هئچ

که توانایی های ارتباطی و توسعه آفرینانه آنها را شکل می دهد.

نکته مهم این است که زبان یک پدیده یا سامانه کاتالیک است. یعنی پدیده ای است که به طور طبیعی و بدون مداخله آگاهانه بشر ساخته شده و تکامل یافته و به نظامی خود انگیزه رسیده است. در پدیده های کاتالیک، ما اول استفاده و کاربرد آنها را می آموزیم بعد آنها را تحلیل و اجزاء آنها را شناسایی می کنیم. اگر زبان یک پدیده کاتالیک است پس نخست باید از آن استفاده کنیم و ظرفیت استفاده از آن را به حداکثر برسانیم و بعد سراغ یادگیری و تحلیل آن برویم. وقتی ما کودک را از فضای زبان مادری خارج می کنیم و او را وارد آموزش اجباری زبان فارسی می کنیم، او هنوز در فرایند یادگیری کاتالیک زبان مادری به نقطه شکوفایی، یعنی نقطه حداکثری قدرت تکلم و ادراک نرسیده است، یعنی آن بخش از احساسات و عواطفی که باید به کمک زبان مادری به طور کامل تکامل یابد، کامل شکل نمی گیرد و بنابراین عملاً روند رشد قدرت تکلم به زبان مادری در کودک، در جایی متوقف می شود و بنابراین زبان درونی کودک که همان زبان تفکر او نیز هست به حداکثر ظرفیت خود نمی رسد. سپس این کودک مظلوم باید برای سالها با تحمل مشقت فراوان نخست زبان فارسی را بیاموزد و بعد توانایی تفکر در زبان فارسی را در

▲ زبان مادری

✍ محسن رنانی

ما در طول هفتاد سال گذشته فرزندان نزدیک به نیمی از جمعیت کشور، یعنی اقوام غیرفارسی زبان کشورمان، را مجبور کرده ایم که از سال اول دبستان زبان فارسی بیاموزند و به زبان فارسی آموزش ببینند. فاز صفر توسعه در هر کشوری در دوران کودکی، در دبستان و پیش دبستان، شکل می گیرد. هر چه ما برای آینده کشورمان می خواهیم، باید بذر آن را در این سنین بکاریم. ما با تحمیل آموزش زبان فارسی به کودکانی که زبان مادری شان فارسی نیست، آنان را با یک توقف چند ساله در حساس ترین سالهای عمر در فرایند اجتماعی شدنشان روبه رو می کنیم. این که ۶۷ درصد مردودی دانش آموزان پایه یک و دوی دبستان متعلق به ۹ استان دو زبانه کشور است، موید چنین مشکلی است. کودکان ایرانی غیرفارسی زبان وقتی سرانجام با زبان فارسی کنار می آیند و آن را یاد می گیرند که سنین کودکی را از دست داده اند. سنینی که سرنوشت ساز ترین دوره برای یادگیری و تمرین ویژگی هایی است که بعداً برای حضور موثر و مستمر در فرایند آفرینش توسعه، مورد نیاز است.

ما توجه نکردیم که زبان مادری، تنها زبان سخن گفتن نیست، زبان عاطفه، زبان احساس و زبان زندگی فرد است. زبان مادری زبان درونی انسان هاست و فرایند تفکر نخست به زبان درونی هر فرد رخ می دهد و سپس به زبان گفتاری او ترجمه می شود. مطالعات نشان داده است که در گروه های جمعیتی دو زبانه ها اگر زبان مادری را خوب یاد گرفته باشند، مغز آنان در پردازش اطلاعات هیجانی و حوزه دریافت معنایی توانایی بیشتری دارد. در واقع ما با عدم آموزش زبان مادری و تحمیل زبان فارسی به کودکانی که زبان مادری آنها فارسی نیست، در همان سنین کودکی، تکامل زبان درونی و زبان تفکر آنان را متوقف می کنیم و آنان با تحمل فشارهای روانی و روحی زیادی و با چند سال تاخیر، سرانجام می توانند به زبان تحمیلی جدید، تفکر کنند و سخن بگویند. اما آنچه در این میان از دست رفته است فرصت های تکامل ابعاد پرورشی و وجودی آنهاست

متاسفانه بخاطر ناآگاهی و خیانت داخلی سیستم استعماری بر دیگری (سیستم تورکی شرقی) غلبه کرد که در نتیجه این نظام جهانی استعماری که هم‌اکنون نیز بر سلطه خود ادامه میدهد در قرن بیست و یک جهان را به آستانه جنگ هست‌های و جنگ جهانی سوم و با خطر نابودی کره زمین و بشریت روبرو کرده. امروزه کم‌کم مردم جهان دارند به عواقب شکست ترکان در مقابل جبهه استعمار پی می‌برند و بدین خاطر خیلی‌ها به اهمیت عنصر و مکتب ترک (شرق) برای منطقه و جهان واقف میشوند و لذا از قدرت‌گیری ترکان و ترکیه در منطقه و در جهان استقبال میکنند.

ترکان محافظ مردم غیر ترک منطقه در مقابل استعمارگران بودند. وگرنه استعمارگران قبل از اینکه مردم آنطرف اقیانوس (بومیان آمریکا یا آفریقا) را به برده‌گی بگیرند و یا قتل‌عامشان کنند این کار را در بغل گوش خود با کرد و فارس و عرب و ارمنی، ... میکردند اگر ترکان نبودند که در مقابل استعمار از این ملت‌ها محافظت کنند. حتی یهودیان اروپا و اسپانیا را نیز ترکان پناه دادند.

اگر حکومت ترکان در بالکان و در آناتولیا و در خاورمیانه. نمی‌بود در قرون وسطا لشکرکشی‌های صلیبی کاتولیک محتملاً منصوبان به ادیان ارتودوکس و یهودی و مسلمان را در منطقه از بین برده بودند. ترکان حافظ پلورالیسم دینی، فرهنگی و زبانی در منطقه بوده اند.

ترکان ۲۰۰ سال قبل از غربیان در آفریقا بودند ولی مثل غربی‌ها سیاهان را برده نکردند و آنان را برای بردگی به آناتولیا نبردند.

هندوستان در حکومت ۶۰۰ ساله ترکان بابری و گورکانی از ثروتمندترین کشورهای دنیا با ۲۴٪ جی.دی.پی دنیا، در استعمار انگلیس به یکی از فقیرترین کشورهای دنیا با ۴٪ جی.دی.پی دنیا تبدیل شد. اکثر سازه‌های پرشکوه در هند یادگار حکومت ترکان در هند است. این دلیلی دیگر بر اینکه اکثراً گسترش ترکان مثل گسترش انگلیس‌ها (یا قدرتهای غربی و شمالی) استعماری نبوده. ترکان اکثراً سرزمینهای فتح شده را مثل وطن خود دانسته و در پیشرفت آن مکانها و مردمانشان کوشیده اند. مثل انگلیسیها هندوستان را از ثروت و علم خالی و به کشور مادر یعنی انگلیس نبردند.

خود تقویت کند. این همان ظلمی است که ما هفتاد سال است به کودکان اقوام ایرانی غیرفارسی زبان می‌کنیم و آنان را در رقابت کسب فرصت های اجتماعی و اقتصادی با فارسی زبانان در موقعیت نابرابر قرار می‌دهیم.

در واقع ما با تحمیل آموزش زبان فارسی، فرایند تکامل ذهنی و شخصیتی نزدیک به نیمی از جمعیت کشور خود را برای چند سال گُند یا متوقف می‌کنیم و فرصت های آنان را به سود کودکان فارسی زبان، تخریب می‌کنیم. و بدین ترتیب فرصت های عمومی حضور در فرایند توسعه در استانهایی که جمعیت آنها غیرفارسی زبان است را فرو می‌کاهیم. شاید بخشی از شکاف و عدم توازن توسعه که میان استانهای مرکزی و استانهای مرزی کشور وجود دارد ناشی از همین مساله باشد. یعنی با وجود آن که در گذشته بودجه های مناسبی برای توسعه برخی استانهای محروم اختصاص یافته است اما آن استانها همچنان محروم مانده اند. در واقع ممکن است ما عملاً با تحمیل زبان فارسی به کودکان استانهای دو زبانه، یک وقفه چند ساله در فرایند شکل گیری شخصیت و توانایی کودکان این مناطق ایجاد می‌کنیم و همین آغازی بر توزیع ناعادلانه فرصت‌ها بین منابع باشد. علاوه بر همه بی‌عدالتی‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی دیگر، این شکل از بی‌عدالتی آموزشی نیز یک بی‌عدالتی ویرانگر است که ما در هفتاد سال گذشته، بی‌سروصدا و آرام بر اقوام ایرانی غیرفارسی زبان تحمیل کرده ایم.

<https://t.me/yurdumuz1>

چرا استعمارگران و عوامل منطقه ای ایشان دشمن ترک هستند؟

تاریخاً ترکها (پیشگامان شرق) در حین گسترش در جهان مستعمره‌گر نشدند و همیشه در مقابل قدرتهای استعماری و امپریالیستی مقاومت کردند. جهانی شدن غیر استعماری از طریق راه ابریشم بیشتر در مدیریت تورکان بود و این نوع جهانی شدن در تضاد با جهانی شدن (گلوبالیسم) استعماری غرب و شمال بود.

ترکان به‌همراهی دیگر ملل شرق تا قلب اروپا (وین) برای جلوگیری از زاده شدن هیولای استعمار غرب رفتند ولی

* نازیسم، فاشیسم و جنگهای جهانی اتفاق نیافتاد و هولوکاست و جنایات علیه مردم غزه نبود.
* احتمالاً امروز جهان با خطر جنگ سوم جهانی هسته‌ای و خطر نابودی حیات و بشریت از روی کره زمین مواجه نمیشد.

* در ضمن اروپا نیز مسیحی و اروپایی میماند، زیرا ترکان در ۶۰۰-۴۰۰ سال حکومت بر یونانی‌ها و بر دیگران دین و فرهنگ و زبان آنها را تغییر ندادند.

@yekansasi98

دکتر آلتای گویوش او Altay Göyüşov

در ماه ژوئن سال ۱۹۱۸، جمهوری دموکراتیک آذربایجان زبان رسمی دولت را «تورکی» (تورکجه) تصویب کرد. ملی‌گرایی رومانیست اتنیکی در آن دوران در میان نخبگان سیاسی از موقعیت برجسته‌ای برخوردار بود و از سویی در آن شرایط انتخاب زبان تورکی به عنوان زبان رسمی دولتی امری طبیعی به حساب می‌آمد؛ و از سویی دیگر تجسم یک واقعیت تاریخی بود.

برای مثال ملامحمد فضولی که بخشی از تاریخ ادبی ما به شمار می‌آید؛ این زبان را «تورکجه» می‌نامید؛ یا میرزا شفیع واضح نام کتابی را که برای تدریس زبان تالیف کرده بود «کتاب تورکی» انتخاب کرد، و یا باکیخانوف در سخنانش زبان مردم آذربایجان را تورکی (تورکجه) معرفی می‌کرده است.

بسیاری از نویسندگان ما، حتی «فتحعلی آخوندزاده» نیز در توصیف زبان اکثریت مردمی که در آذربایجان زندگی می‌کنند از اصطلاح «زبان تورکی» استفاده می‌کردند.

اما بعد از سقوط جمهوری دموکراتیک آذربایجان و استیلای بلشویکها، و در دوران اتحاد جماهیر شوروی دیدگاه ثابتی برای زبان دولتی و رسمی آذربایجان وجود نداشت.

ترکان زبان و دین و فرهنگ دیگران را در امپراطوریهای خود تغییر ندادند. ترکان در صدها سالی که بر مسکو و شرق اروپا حکومت میکردند زبان و دین و فرهنگ اسلاوها(روس‌ها) و یا دیگر ملت‌ها را تغییر ندادند چون جهانگشاییشان استعماری نبود.

برای مثال ترک در ۵۰۰ سال حکومت خود در لبنان زبان آنها را ترکی نکرد ولی فرانسه استعماری در ۳۰ سال زبان‌شان را فرانسوی کرد.

بدون ایدولوژی نژاد پرستانه و یا نازیستی نمیتوان دیگر ملت‌ها را استعمار و یا نسل‌کشی کرد. این نوع ایدولوژی‌ها نه در جوامع شرق(ترک) بلکه در جوامع استعماری غرب و شمال تولید و توسط استعمار آریایی‌گرایی در منطقه ما تزریق شد.

حال گروههای پسا مارکسیستی(مثل پ.ک.ک و...) که امروزه وابسته به استعمار نو و امپریالیسم و صهیونیسم شده‌اند و در منطقه ترک‌ستیزی را اساس فعالیت خود قرار داده و شعارهای ضد امپریالیستی قدیمی خود را فراموش کرده و با شعارهای فرعی و ویتروینی مثل حقوق ال.جی.بی.تی و... مردم را از تمرکز بر مشکل اصلی منطقه و جهان یعنی استعمار نو و امپریالیسم و صهیونیسم وامیدارند و در عین حال خود را مترقی و مبارز هم جلو میدهند.

در منطقه شاهد همکاری و همبستگی دیگر گروههای وابسته به استعمار یعنی راست افراطی ایرانشهری و داشناق‌ها با این گروه پسا مارکسیستی(پ.ک.ک، وای.پی.جی) هستیم. همبستگی این دو گروه‌ها با دو ایدولوژی متضاد چندان عجیب نیست، چون منشاء و محرک هر دو استعمار و امپریالیسم است.

بخاطر این ایستادگی ترکان درمقابل استعمارگران غرب و شمال طبیعی است که هر دو علیه تورک شدند و بعضی اقلیت‌ها در منطقه را با فریب دادن علیه ترکان تهیج کردند و میکنند.

خطر پان ترک؟

اگر وین در ۱۵۲۹ بدست ترک سقوط کرده بود
محتماً:

* استعمار زاده نمیشد.

* سیاهپوستان برده نمیشدند.

* سرخپوستان قتل عام نمیشدند.

نیز در قانون اساسی این فدراسیون یکی از زبانهای رسمی در نگارش اسناد «زبان تورکی» قید شده است. در سال ۱۹۲۲، برای تاسیس اتحاد جماهیر سوسیالیستی شوروی سندی امضا شد. در ماده ۱۴ این سند زبانهای روسی، اوکراینی، بلاروسی، گرجی، ارمنی و «تورکی» به عنوان ۶ زبان رسمی شناخته شده بود.

در ماه ژوئن سال ۱۹۲۴ کمیته مرکزی اجرایی دولت آذربایجان زبان تورکی را به عنوان زبان رسمی جمهوری و زبان رسمی دولت عنوان کرده است.

در قانون اساسی جمهوری سوسیالیستی آذربایجان در سال ۱۹۲۷ نیز اگرچه عبارت زبان دولتی قید نشده است اما بر روی نشان دولتی آن زمان ترمین «تورک» بکار گرفته شده است.

در سال ۱۹۳۷ اما وضعیت به کلی دگرگون شد. در این سال اگرچه بازهم به مانند سال ۱۹۲۷ زبان دولتی قید نشده است اما در تصاویر و مواد قانونی مربوط به دادگاه‌ها به جای زبان تورکی زبان آذربایجانی به کار گرفته شد.

بالاخره در سال ۱۹۵۶ اصطلاح «زبان آذربایجانی» شکل قانونی به خود گرفت و در قانون اساسی سال ۱۹۷۸ به طور رسمی اصطلاح «زبان آذربایجانی» قید شد.

آنگونه که مشاهده شد اصطلاح «زبان تورکی» هم یک واقعیت تاریخی است و هم در زمان خود تجسم ایده‌آل‌های سیاسی نیز بود.

«زبان آذربایجانی» از زمان شوروی بر ما تحمیل شد و صرفاً برای مقاصد سیاسی بکار گرفته شد. هدف از این اقدام جلوگیری از ملت‌سازی اتنیکی در آذربایجان و دور کردن ما از تأثیرات تورکیه بود.

بعد از فروپاشی اتحاد جماهیر سوسیالیستی شوروی و استقلال جمهوری آذربایجان، در راستای برپایی جمهوری بر مبنای ایده‌های جمهوری مستقل ۱۹۱۸، در قانون سال ۱۹۹۲ زبان رسمی دولتی «زبان تورکی» دوباره بازگردانده شد.

از زبان تورکی تا زبان آذربایجانی به طور کلی کم نبودند کسانی که در مسکو با مفهوم و اصطلاح «زبان تورکی» مخالف بودند. خود لنین نیز در زمره این مخالفین جای داشت. علاوه بر آن زبان روسی حتی بدون اینکه زبان رسمی دولت در آذربایجان باشد موقعیتی بهتر و بالاتر نسبت به سایر زبانها داشت و نقش اساسی و پیشروی خود را حفظ می‌کرد.

ملل دیگری که در امپراطوری در راه بدست آوردن حق تعیین سرنوشت مبارزه می‌کردند؛ به شدت به مساله زبان اهمیت می‌دادند. این رویکردهای متضاد در شوروی سابق در اسناد رسمی نیز خود را بروز داده است.

در اوایل اتحاد شوروی و در جمهوری سوسیالیستی آذربایجان هنوز مشکلی از بابت نام زبان مردم آذربایجان وجود نداشت و مانند جمهوری مستقل دموکراتیک آذربایجان (۱۹۲۰-۱۹۱۸) زبان اهالی را زبان تورکی می‌نامیدند.

در ماه فوریه سال ۱۹۲۱، به دستور روکوم آذربایجان زبان ما به همراه زبانی روسی در اداره‌جات و دفاتر رسمی به کار گرفته شد. در لایحه قانونی که در آن ماه تصویب شد زبان ما «زبان تورکی» ثبت شده است. در سال ۱۹۲۲ جمهوری سوسیالیستی آذربایجان، گرجستان و ارمنستان در فدراسیون سوسیالیستی قفقاز ادغام شدند. در تصویر نشان دولتی که در قانون اساسی فدراسیون سوسیالیستی قفقاز ثبت شده بود؛ نام «زبان تورکی» به چشم می‌خورد. در سال ۱۹۲۵

فضولی مکتبینه (۳)

کریم گول اندام

و جیسمینی یاندریماسین! ایهام ایله دئییر قویما یاش دا
قورونون اودونا بیرگه یانسن!
شاعیر دئییر: منیم قبله م سنن کویوندور و کویوندا طواف
اوجون بیر ائله حالا دوشموشم کی قیمارام باشیم اولان
یئرده آیاقلا طواف ائدیم، اودور کی عیب ائتمز اگر قامتیمی
بیر اوقدر بوکم کی باشیم آیاق یئرینده طوفا چرخسین! بو
عشقین عاشیق طرفیندن معشوقا غایت درجه ده اظهار
ائتمک قابیلیتیدیر.

مگر قان ایچمک ایله اسریمیش نرگسلرین ورنه
بسی می نوش ائدندر گو'ردوم اولماز بو'یله قان سرخوش

بو بیت ده ده نهنگ فضولی بیرچوخ اوخوجونو، حتی
شارحلری چاشدیریپ وواله ائتمیشدیر. او
دئییر: اولابیلسین کی اگر نرگس باخیشلی خومار
گو'ز لرین بوقدر اسریمیش و سرخوش اولدوقدا بلکه
قان ایچمیشدیر!! یوخسا'یوخسانه؟ بیتین جانی
ایکینجی کره ایشله دیلن قان سو'زونده گیزله نیبیدیر
!شارحلردن بعضیلری قان سو'زونوانتباہ کیمی
گو'تورموش قانماق کو'کونون امر فورماسی حساب
ائتمیشدیر یعنی دوشون! بعضیلر قان سو'زونو
بیرینجی مصرعدا اولان قان کیمی قیمتلندیرمیش
!آنجا شاعیر دئییر: یوخسا چوخ می ایچنلر
گو'رموش آنجا هئچ بیر سن کیمی قان سرخوش
اولمامیشدیر! بوقان، قانیق سو'زوندن آلینمیش،
دویونجا، لول، معناسیندادر، ایندی ده ایشله دیریک
سویو قانا-قانا ایچدی، نه قدر ایچیرم قانیق وئرمه
ییر! قان سرخوش تام، لول، دویموش سرخوشلوق
مقامینا چاتماق! یقین کی نرگسلرینین بو'یله
سرخوشلوق قان ایچدیگیندن دیر یوخسا نه کیمی می
دن سرخوش اولانلار گو'رسم ده هئچ بیر سن کیمی
بو بویدا دویونجا لول سرخوش اولمامیشلار.

فرحیم گو'روب جفاسین حسنا ته داخل ائیلر
نه ملک کیم اول پرینین عملینه کاتب اولموش
فرحیم گو'روب جفاسین حسنا ته داخل ائیلر
نه ملک کیم اول پرینین عملینه کاتب اولموش

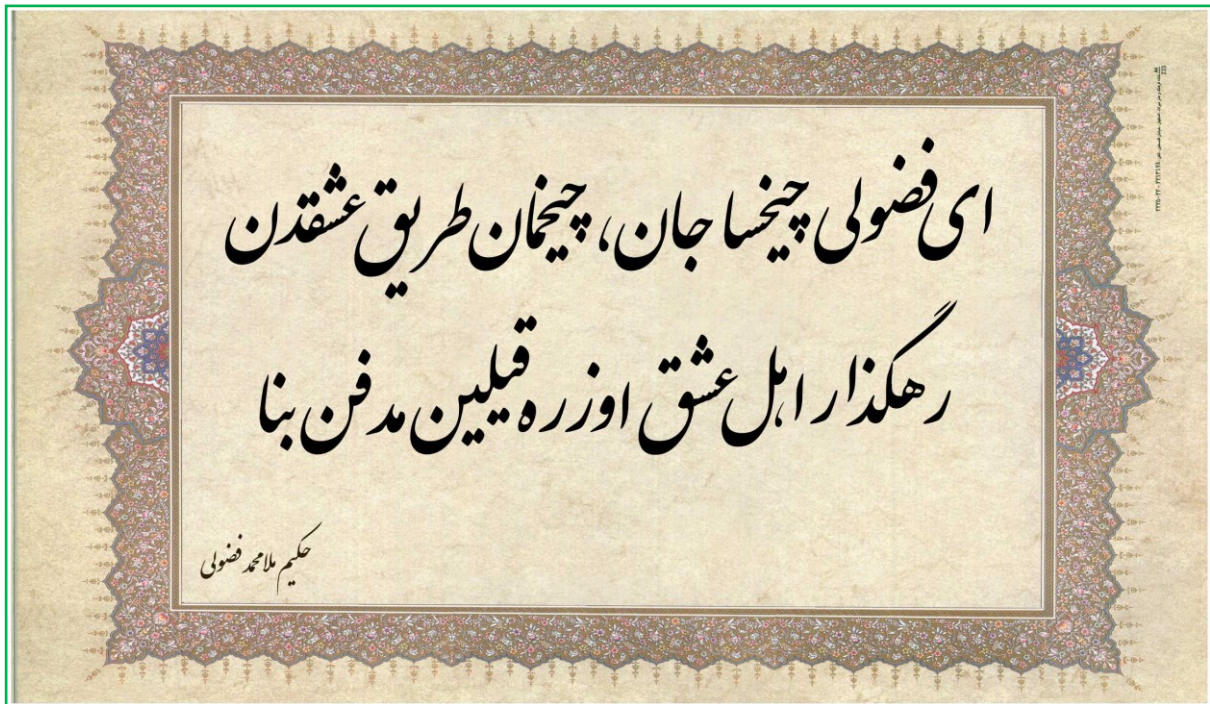
... شاعیر ندن اونو گوز یاشلاری ایله سوارسین گرک؟
!ناوکی بولاسینی چکمک اوچون اونو گوزلریمده
ساخلامیشام یوخسا بارسیز نخل کام نه ییمه گرکدیر اونا
گوز یاشلاری ایله سو ویرمیش اولام. !بئله لیکده شاعیر
معشوقون دردی ایله جوشور، آرینیر و بارینیر.

جسمیمی یاندریما رحم ائت یاشیما ای باغری داش
احتیاط ائت یانماسین ناگه قورو یانیندا یاش

طوف کویوندا ایقداش باشا ارمیش بیر مدد
نولا گر قدیم بوکوب هر دم ایاغیم اولسا باش

جسمیمی یاندریما رحم ائت یاشیما ای باغری داش
احتیاط ائت یانماسین ناگه قورو یانیندا یاش
طوف کویوندا ایقداش باشا ارمیش بیر مدد
نولا گر قدیم بوکوب هر دم ایاغیم اولسا باش

بوگون بوشعیرین آچیقلاماسینین بیر عقیده یه توخوناقلیغی
یوخدور! آنجا ۵۵۰ ایل او'نجه جسارتله جسم ایله روحو
عینی گو'رمک وجیسم یانیدقا روح دا اونلا بیرگه یانماق
قورخوسو مذهبی اینانجلارا هایقیری وضد حساب اولوردو.
بوگون ده عقیده بونادیر کی جیسم محو اولدوقدا روح آزاد
اولوب'حیاتینا دوام ائدر'آنجا فضولی نین قورخوسو
بوناندیر کی جیسم یانارسا یاش دا (روح) اونولا بیرگه یانار
!اودور کی باغری داش یاردان ایسته ییر روحونا رحم ائتسین

برابر ائدر. آغیز، عین حالدا گنجینه اسرار الهی دیر آنجاق بو آغیزین فرقی عادی جماعتین آغزی ایله اوندادیر کی، بیر اوقدر کیچیک اولدوغوندان یوخ حد دینده دیر! واوندان بیر سر اویرنمک ممکن دئییل بو حاقدا شاعیر معشوق الهی نین آغزی وصفینده بئله دئییر:

بیلمز ایدیم بیلک آغزین سیرینی دشوار ایمیش
آغزینی دئرلردی یوخ، دئدی کلرینجه وار ایمیش
دئیر دیر کی سنین آغزین یوخ دور! اونا گوره اونون سیرینی
بیلک اولماییر، دئین لرین دئدی کلری دوز
ایمیش، دوغور دور سنین آغزین یوخ واونون سیرینی بیلک
ایمکانسیز دیر. شاعیر ماهیرانه صورتده (دئدی کلرینجه وار
ایمیش) عبارتی ایله دئییر دوز دور سنین آغزین یوخ
ایمیش! یوخ ایمیش عبارتینی ائل مثلی نین گوجو ایله (وار
ایمیش) عبارتیی ایله تصدیق ویوخ ایمیش معناسینا
چئویرمیش دیر!

اویله آغزین تنگ دیر کیم سؤیله سن ساعت، سنه
گرچه نازک دیر وئیرر البته بیر آزار لفظ
اویله آغزین تنگ دیر کی، سؤیله سن ساعت، سنه
گرچه نازک دیر وئیرر البته بیر آزار لفظ
خلقتین سرریندان باش آچماق هر دوشونن اینسانین
خصوصیه ده اولو داهیلرین، بؤیوک متفکیرلرین، عارف
لرین، شاعیرین اورک غایه سینه چئویریلیمیش دیر. الهی

دینی آنلاما گوره هراینسانین اوموزلاری یا
چیگینلرینده ایکی ملک یاشار، بو ایکی ملکین بیر یسی
هر کسین خیر عمللرین وائتدیگی ثوابلارین و دیگر
ملک ایسه، شر عمللرین و گوناھلارینی یازیب، ثبت ائدر
و بو قاجیلماز دیر. هئچ واخت دا اونلارین سابلاری و
یئرلری دگیشمز! شاعیر همیشه کی اولدوغو کیمی بو
پوزولماز احکام ایچره شوبهه یارادیر و سؤیله بیر: من
یارین جفا ائتدیگیندن مسرور اولوب سئوینجه غرق
اولورام و یازی یازان ملک یاریمین جور و جفا قیلدیغین
عذاب وئردیگی اوچون عملینی گوناھ یازماق یئرینه
حسنات و یاخشیلیق حسابینا قویوب، ثواب ثبت ائدیر
!! الله-الله، داهایا بو نئجه، نه تورلو ملک دیر! آخی ملک
ایکی نوعدان باشقا یوخ بیر یسی گوناھ یازار، او بیر یسی
ایسه ثواب! بس بو نه نوع ملک دیر کی یار عذاب وئیرر
آنجاق اونون حسابینا ثواب و حسنات یازیلیر!

خالقا آغزین سیرینی هر دم قیلار اظهار سؤز
بو نه سردیر کیم اولور هر لحظه یوخدان وار سؤز
مولانا فضولی نین (سؤز) ردیفلی مشهور غزلینین
مضمونو ایشاره بوندیر کی آغیز، سرلار خزینه سی و
هر لحظه یوخدان وار اولان سؤز، اونون آچاریدیر
وهر کسین دانیشدیقی سؤزو نه مقدار وارزشه مالک
اولار سا سؤز، اوشخصی همان ده یر وارزشله

معشوقو نو سئوگیلی جانان سیماسیندا تصویره چککم
 واونون آغزینی کیچیک لیکدن یوخ قدر تصور ائتمه سیندن،
 تانرینین باغلی سرلارینا یول تاپیب، چاتماق، شاعیرین
 اینجه دوشونجه سینه دلالت ائدیر. او دئییر: سنین آغزین
 بیر اوقدر داروتنگدیر کی بیردن اگر ساعت وسنه
 (ایل) سؤزو آغزیندان چیخارسا، هرچندکی نازک و اینجه
 سسلردیر لر یعنی ساعت وسنه سؤیلن دیکده آغیز مینیموم
 حالدا آچیلیر بونونلا بئله یئنه ده بولفظلر سنین آغزینین
 اینجیمه سینه سبب اولور!

یعنی بوسرلار اچاتماق ممکن سوز دور!
 صبحدم زلفون داغیت یا شام عرض عرض ائت
 قویما صبح و شام آراسیندا طریق اختلاف
 عجایی بیر پارادوکس بو مصراعدا گیزله نیب

فضولی نین ان باشاریلی ایشلتدیگی صنعتلردن اغراق
 صنعتی دیر، هم بو بیتده هم ده بوندان اوولکی بیتده اغراق
 صنعتی باریزشکیلده اؤزونو نشان وئیرر. صبح
 دائیما ایشیقلی، گنجه ايسه آي چيخماسا طولماتدیر. حال
 اگر شاعیرین سئوگیلیرین زولفو سحر چاغی، اوزونو
 اؤترسه صبح قارانیقدا بوغولار و گونش فايدا وئرمز و گنجه
 سانیلار! اگر یارین جمالی عالمی ایشیقلا ندیرماسا گونش
 نه یاپایلیر؟ جماعت ظن ائدرکی گنجه قارانیلغیدیر! سن
 اوزوندن زولفونودا غیدارکن جماعتی

اینان دیریرسان کی سحر گونشدیر چیخیب، لاکین
 اگر سنین اوزون گؤرسنمیرسه، گونش ده چیخارسا نه
 فايدا جماعت گنجه اولدوغون ظن ائدر! گنجه ده اگر
 جمالین آي کیمی ایشیق ساچماز اولورسا جماعت گنجه
 نین هاچان اولدوغون ایتیراودورکی یا گوندوزلری
 ساچلارینی اوزونه سالما و داغیت جماعت گوندوزون نه
 اولدوغون بیلیرسان یا دا گنجه اوزونو آچ قوی آي کیمی
 پارلا سین و جماعت هیچ اولمازسا گنجه نی آي گورجک
 تانیسین! آنجاق چالیش جماعت گنجه ایله گوندوزون
 فرقی نی بیلیمه دن بیر- بیرینه قاریشدیرماسین! بئله لیکله
 اگر گوندوز زولفونو داغیت میرسان جماعت گنجه ظن ائدیر
 هئچ اولمازسا شام واقتی اوزونو گورست قوی گنجه
 ایشیقلا نسین و جماعت گنجه ایله گوندوز آراسیندا چاش-
 باش قالماسین!

قیلارسان بین جگر قان هریانا باخدیقجا آی ظالم
 نه باخماقدیر بو، هر دم قاندا ن آلسین بیر جگر عاشق؟

قیلارسان مین جگر قان هریانا باخدیقجا آی ظالم
 نه باخماقدیر بو هر دم قاندا ن آلسین بیر جگر عاشق؟
 ۱۸-نجی بؤلومه شرح ائتگیگیم متنین سونوندا
 یوخاریداکی بییتی اوخوجونون نظرینه سونموش،
 و حاققیندا دوشونمه یینی ایسته میشدیم. بو شرحی
 یوخاریدا اولان بیتله باشلا بیرام. شاعیر معشوق لا گلایه ایله
 قونوشوب و دئییر آی ظالم هریانا باخیرسان مین جیگر قان
 ائدیرسن بو نه سیاق باخیشدیر و بینوا عاشیق هاردان هر
 دفعه بیر جیگر آلسین سن قان ائده سن؟! بیتده بیر ابهام
 یوخ و قاندا ن سؤزو کئچمیشده (هاردان) یئرینه ایشله
 دیلمیشدیر. فضولی بابامیز باشقا بیر غزلین مطلعینده یازیر:
 آشیان مرغ دل زلف پریشانیندا دیر
 قاندا اولسام ای پری کؤنلوم سینین یانیندا دیر. قاندا، هاردا
 معناسیندا ایشلنمیشدیر.

فضولی کائینات اسبابینین قیلدیم تماشا سین
 ندامتسیز تنعم یوخ، تصرفسوز تماشاتک
 فضولی نهایت استغنا نی یعنی یددی مرتبه دن عبارت
 (طلب-م-عشق-معرفت-استغنا-توحید حیرت-فقرو فنا
) دؤوردونجو مرتبه آدلانان عیرفان مقامینی یوخاریداکی
 بیت ده مکمل صورتده بیان ائدیپ دئییر: فضولی من
 دونیانین بوتون نعمت لرینه و بیزی احاطه ائدن هر بیر
 گؤزللیکلر و کؤنول چکن اسبابینا نظر سالیب و تما شا
 قیلدیم. سانیرام ایتکین دوشدو یوندن پشیمانچیلیق
 دویولمایان هیچ بیر
 نعمت قوروباخیشلا سیر ائتمک قدر لذتلی دئییلدیر. یعنی
 هر نعمت اورک باغلایان اولدوغو اوچون ایتیره ندامت
 گتیریر بیر تک ان گؤزل تنعم وفایدالی اولان قورو
 باخیشدان سوای!، هیچ بیر مداخله ائدیلمه یین تاماشادان
 غیری!

تعلق طولمتین تجرید خورشیدینه قیل مطلع
 اگر عالمده بیر گون گورمک ایسترسن مسیحا تک
 بوبیت ده عینی غزلدن و دئمک اولار یوخاریدا گلن بیت له
 عینی مضمونو داشاییر تجرید عالمی، عین حالدا کی استغنا
 مرحله سی ایله یاخین دیر دیگر جهتدن ده فقر و فنا مرحله
 سیله قووشوق حساب اولور! دونیانین بوتون تعلقاتیندان
 عارینیب، سیلکینمک دئمک دیر، تعلق و دونیا گیر اولماق
 طولمتینی یالنیز تجرید گونشینین چیرتلاماسی ایله
 ایشیقلا ندیرماق ممکن دور.

مه و خورشیدن بولدو کی کعبه یولو هانسی یونده، وتانری
بو ایکیسیندن بام- باشقادیر!

فضولی باشقا بیر عاشقانه غزلده، عارفانه دیل ایله بئله دئییر:
تینمدن اینجیمیش، چیخمیش روان، جان کیبی پیکانین
نئچون اینجیمه سین؟ یئتدیکجه ذوقون جانا بنزتدیم

تینم، کالبدومدان ایجیمیش و چیخمیش منیم روحوم!
بونا گۆره کی جان کیمی اولان، روح کیمی ساییلان اوخون
منیم تینم، کالبدومدان ایچری گیرمیش، ندن گرک روحوم
اینجیمه سین بیر حالدا کی جیسمیمه گیرن اوخو من روح
وروان وجانا بنزه دیب وقبول ائتمیشم. روح، اوخون
کالبدودان ایچری گیرمه یینی، بیر گونو کیمی دیوبوب
،کوسوب، اینجیب و کالبدو ترک ائدیپ، شاعیر حق
وئریر کی روان گرک کوسوب گئتسین! ندن کی، هر کالبودا
یئتن اوخو جان کیمی اوره یینده یئر وئریدیر!

نشان صورت خوبون وئریب بتلر سجودوندا
فساد اعتقادین کافرین، خاطر نشان ائتدیم
نشان صورت خوبون وئریب بتلر سجودوندا
فساد اعتقادین کافرین، خاطر نشان ائتدیم

آذربایجان اسلوبی یاخود (سبک هندی) نین ان گۆزل
جهتی تکجه گیزلی آنلاملاری قلمه آلیب، اوخوجودا حیرت
یاراتماق دئییل، بعضن ده ساده کلاملاردا جومله نین
فاعیلینین اؤجه مفعول حالتینی اؤزه چکیپ خطاب ائدیر
سونرا فاعلیتی اؤزه چیخاردیر. گۆزل جمالینین نیشانه
لرینی کافره (مفعول مقامیندا) آشکار ائتدیم و ثبوت ائله
دیم کافرین (فاعیل مقامیندا) بتلار سجده ائتمه یی ئیرسیز
،ده یر سیز بیر اعتقاددیر وسجده جانسیز بتلار یوخ جانلی
وشانلی سنین جمالینا گره کر!.

پنبه ی داغ جنون ایچره نهاندیر بدنیم

دیری اولدوقجا لباسیم، بودور اولسم کفنیم!

فضولی نین بومشهور غزلی دیلر ازبری اولسا دا ودفعه لر
باشقا-باشقا شارحلر طرفیندن شرح ائدیلسه ده یئنه سانیرام
مختصر خاطیرلاماغا

ده یر.

قدیم زامانلار مجنونلارین جانیندان اجننه لری چیخاریب
،قووماق اوچون، مجنون اولان شخصی داغلار میشلار
،پانییغی گیرده له ییب، اود اوزه رینده اولان میس قاپلار
ین ایچینده قیزدیریب مجنون لوت جانینا باسار میشلار
،بئله لیکله شدتله داغلاسلاردا مستقیم اود گۆرمزدی

محض بوناخاطر شاعیر دئییر مسیح کیمی ایسترسن
دونیانی ایشقلاندیریب و دونیادا آدین قاسین بوتون دونیا
تفروعاتینی اونود و اوظولمتی تجرد عالمینین گونشی ایله
ایشقلاندیر. بو بویدا عیرفانی باخیشلا منجه یئنه ده
فضولی عارفدن چوخ عاشیق بیر شاعیر دیر!

شاعیر باشقابیر غزلده بئله دئییر:

دگیرمان دانه ایچون چیزگینیر بیهوده دؤور ائتمز

مجردسن کؤنول وهم ائتمه چرخین انقلابیندان

مجردسؤزو یعنی آتم سان، یوخ سوییه سینده سن، فناسان

سنی چرخین گردیشی محو ائده بیلمز!

رهرو عرفانا بسدیر ساغر وساقی دلیل

کیم مه و خورشیددن بولموش تمناسین خلیل.

رهرو عرفانا بسدیر ساغروساقی دلیل

کیم مه و خورشیدن بولموش تمناسین خلیل

محمد فضولی یه موللا محمد فضولی، حکیم فضولی بغدادی
خطاب اولونور، مولانا فضولی دئییلمه ییر فضولی حقیقتن
اؤز دؤورونون بیر چوخ اومانیتار (علوم انسانی) علملری
اوجومله دن یونان فلسفه سی، هیند کلاسیک اثرلری ایله
دریندن تانیس اولدوغو اوچون، طیب، ریاضیات، منطق،
تورک، فارس، عرب دیللرینی موکمل صورتده بیلدیگی
اوچون، حکیم و موللا صفتلری ایله آدلانمیشدی آنجاق
مولانا سنجیه سیله یوخ، محض بونا خاطیر دئمک اولار
فضولی عارف یوخ عاشیق بیر شاعیردیر کی عاشقانه
غزللرینی عارفانه مضمونلارلا دیله گتیرمیش، بونا گۆره
،مولانا کیمی یعنی بیر مرشد کیمی کی، اونون آردیجا بیر
قوروق، بیر دسته اؤیرنجی دوشوب، مولانا اولان شخصین
آغزیندان چیخان کلامی جانلا، باشلا دینله ییب، عین، عمل
ائتسینلر مقامیندا اولمامیش. فضولی بو تورلو مرشدلردن
دئییل! آنجاق، عرفان قایدالاریندان خبرسیز اولمادیگی
اوچون یازیر:

رهرو عرفانا بسدیر ساغر (عاشیقین اوره یی) و ساقی (ذات

الهی) دلیل، یعنی عرفان یولونون یولجوسو یالنیز اؤز کندی

اوره یینده، ذات الهی نی حس ائدرسه اونا کافی اولور کی،

عیرفان سئیرینه دوشوب یددی مرتبه نی اؤتمک نیتینده

اولسون، نئجه کی، ابراهیم خلیل الله، اؤنجه گونشی گؤروب

،اونو تانری ساندی، غروب ائتدیکده شوبهه لندی تانری

غروب ائده مز دئدی!، سونرا آیی تانری بیلدی، ایشکه له

نیب گؤزدن ایتندن سونرا تانری اولدوغونا اینانمادی لاکین

مصراع بیر اوقدر راحت وساده دیر کی اوخوجو درحال باشا
دوشور او جان آلان طنناز دلبر بوگون منه قان آغلتماق
اوجون جیلوه له نیب واثیگه چیخیبدیر، یاخشی بس
شاعیر نه طلب اندیر؟ بیرحالداکی یار شاعیرین گۆزوندن
یاش عوضینه قان آغلتماق نیتینده دیر شاعیر گۆزوندن نه
ایسته بیر؟ یوخساشاعیر گۆزوندن طلب ایدیر کی آماندی
قان آغلاماقلا منیم قانیمی آخیدیپ اؤلدورمه من یازیغام!
؟ ایکینجی مصراع ظاهرده ائله بونو سؤیله بیر! آنجاق
شاعیرین اینجه خیالی و وحدته قووشماق آماجی) توحید
مرتبه سیننه نائیل اولماق نیتی(تام مصراعنین ظاهری
معناسیناموخالیف اولان بیر معنا ایفاده ائتمکده دیر، زنهار
،آماندی گۆزوم ساقین آغلاماقلا بوقانین اورتاسینا گیریب
،آراچیلیق یاپماغا قالمایاسان ویاری قانیمی گۆزومدن
آخیتماغینا انگل اولمایاسان و آغلاماقلا آرایغا سو سپیب اونو
پشیمان ائتمه یه سن!! بئله جه اوبیکر وگیزلی دویغو عیان
اولور!

هریانا باخسام صراحی تک سجود ائتمک ایشیم
قاندا اولسام، باده تک دوشمک ایغا عادتیم

بو بیت ده چوخلارینی چاشدیریب وساده سؤزلرین
دوزگون معناسینی آلماقدا چاش-باش سالیبدیر
شاعیر سونسوز درجه ده تواضعکارلیغینی بیان ائتمک ایسته
دیکده دئییر: هریانا باخسام، هانسی قبله اولور اولسون
،هانسی طرف، سمت، یؤن اولورسا فرق ائتمز چون هامیسی
معشوقون عینی سجده گاهی دیر نئجه کی صراحی (می
شوشه سی، می کوزه سی) هرطرفه ساقی الینده گئدرسه
نهایت اگیلب، باش ائندیریب، سجده ائدیب شراب سونار
،قاندا اولسام باده تک دوشمک ایغا عادتیم
هریانا اولارسام (باده=شراب) کیمی (ایاغ= قدح، شراب
پیاله سیننه) سوزولمک ودوشمک منیم عادتیمدیر
،یوخاریدا اولسام دا شراب کیمی سوزولوب قدحه دوشه رم
.شاعیر بیلکه رکدن باده وایاغ ودوشمک سؤزلری ایله ماهرانه
شکیلده اوینامیش وسونسوز تواضعکارلیق وهر طرف
معشوقوق جمالی وقیبله سی اولدوغون عیان فورمدا بیان
ائتمیشدیر.

غمیم شرح ائتمک ایچون ایسته رم هرگۆردوگوم ساعت
توتام دامانیینی، دگمز الیم چاک گریباندان.....
(آردی وار)

آنجاق داغلاناردی، فضولی یازیر، منیم بدنیم پامبیکلا
داغلانان ساییز جنون داغلارینین ایچینده بورونموش
ودفن اولوبدور، نه خوشباختام، دیری اولارسام لیباسیم
سایلییر، اؤلرسم سه کفن حساب اولونور!
داش دلر آهیم اوخو شهد لبین ذوقوندان
نولا زنبور ائوپنه بنزه سه بیت الحزنیم
بیر حالدا کی سنین لبلرینین شوقوندان، ذوقوندان
،اشتیاقیندان منیم آهیمین اوخو، داشی دلیب کئچیر، بس
تعجب یئر یوخدور کی منیم بو غم پیالم، کدر لی اوره
ییم، حزن اوداسینا چئوریلیمیش سینم، آریلارین شانی
کیمی دئشیک-دشیک اولسون!
ائده من ترک فضولی سر کوپون یارین،
وطنیمدیر، وطنیمدیر، وطنیمدیر، وطنیم!

عصیرلر بویو فارس ادبیاتی نهنگلرینین طرفیندن
یوخاریداکی بیت قدر گوجلوه، فلسفی آنلاملا دولو بیر بیت
یارانمامیش، ایلک نظرده بئله دویولور کی، شاعیر دؤرد دفعه
وطن سؤزونو ایشلتمک له کثرت تکرار و تاکید حؤکموئه
ایشاره ائدیر! آنجاق شاعیرین مرادی نه تاکید و کثرت تکرار
و مصراعنی دولدورماق یوخ بلکه دئمک ایسته بیر (ائده
من) ائتمز هیچ زامان ترک فضولی سرکوی یاری! بونا گؤره
کی وطنیمدیر (آتامین کوره یی) (وطنیم دیر (آتامین
بطنی) (وطنیم دیر (بئر اوزو) (وطنیم (بئر آلتی) (بو عینی
بقای مادده دئمک دیر!

چیخیمیش اول شوخ بوگون تۆکمه گه قانین گۆزومون
گیرمه ای گۆز، کرم ائت قانیم زنهار بنیم!

ممکون دئییل فضولی نین هر غزلین اوخودوقدا اوخوجویا
شور وشوق ال وئرمه سین و بعضا حیرت دایره سیننه دوشمه
سین. بو حیرت بیتده اولان نئچه معنالیق وشاعیرین خیال
دونیاسینین گئنیشلیگیندن دوغور. آشاغیدا گلن بیت
حقیقتا اهل فن وشعیرله مانوس اولانلاری شاشیردیر ونئجه
یونلو معنالار وتفسیرلر بیتده دایر اورتایا چیخیر:

چیخیمیش اول شوخ بوگون، تۆکمه گه قانین گۆزومون
گیرمه ای گۆز، کرم ائت قانیم زنهار بنیم

ایلک اوخونوشدا ساده نظره گلسه ده کلم یاپراغی کیمی
آچیلدیقجا طراوتی ومغزی اوزه چیخماغا باشلاپ، بیرینجی

دیدرگین دوشمه سی هئچ واخت خاطیریندن
چیخمیردی . کئندن خویا گلیب شهرده یورد
سالسالاردا او یابانجی لار لا یئنه راست لاشیردی و
بیری ائرمیجه دانیشقدا یئنه اوشاقلیق چاغلاری
کیمی جانینا خوف دوشوردو.

اونجا هر قیز بیر ارکک کیمی دلی قانلی اولمالی
ایدی تا بئله نکى آجی گونلرده جانلارینی و
ناموسلارینی قورویالار . بونلاردان کئچک و آیدین دان
دانیشاق کی دلی جه سینه زری خانیم وورغون ایدی
آما هله اوز سئوگیسی نی آنلادماغا جسارت
تاپمامیشدی . افشار بی ین چوخ عومرو ایش ایجابی
یایلاقلاردا بالچی لیق، حئیوان دارلیق و اووچولاق لا
کئچه ره ک دئدیک لره گوره قورد کیمی ، قورخماز و
جسور ایدی . بو آرادا او آیلا و گونلر کی افشار بی
گیل یوخ اودولار آیدین سئوگیلیسی زری نین
هیجرانیندا ، اونو هر یادا سالدیقدا بیر پروانه کیمی
آیریلیق اودونان آلیشیب کوله دونوردی.

زری خانیم الدهه تاپانچا و توفنگ چیی نین ده ائله آت
مینیب قوواردی کی کیمسه اونون توزونا چاتمازدی.
مکتبه گئتمسه ده یازی پوزونو افشار بی ین بی بی
قیزی سیندان کی تیفلیس ده تحصیل آلیب سونرا
عائله وی حالدا خویا کوچموشدولر اویره نه رک
روسجا ، فارسجا و تورکجه نی یازیب پوزماقدا و
دانیشماق دا باشاریلی بیری اولموشدور . بو جنگاور
آذربایجان قیزی ائرمی قیز یولداشلاری نین
پیچیلداملاریندان آنلامیشدی کی بیر پارا ائرمی لر
گئجه لری گیزلی جلسه لر قوروب خویا باسقین ائتمک
اوچون ، بیر نقشه دن سوز آچیرلار . شوبهه له نه رک
بو خبری آتاسی افشار بیه یئتریب او دا بیر نئچه وطن
سئوهر یولداشلارینا دئدی و بیلیندی کی "
آندرانیک " آدلی بیری کی ائرمی داشناک لاری نین
باشچی سی ایدی خوی شهرینی اله کئچیرمک اوچون
هجوم ائتمه یه جسارت تاپیپدیر . بالا زری کی ایندی
اوزونه بیر دولغون و اولغون گوزل سایلیردی ، باروت
قوخوسو ایله بؤیویه رکن حافیظه سی آتاسی افشار

حکایه – اویکولر

HEKAYƏ ÖYKÜLƏR

علیرضا ذیحق

بالا زر خانیم (حکایه)

زری دوغولدوقدا ، آتاسی افشار بی قولاغینا اذان
اوخویوب آدینی قویاراق، باروت گتیریب اونون بورنونا
توتدو . افشار بی ین باخیشیندا اصلانین ارکک دیشی
سی اولمازدی. همان گون چیلله خانا آدلانان بیر داغا
شیکارا چیخدیقدا ایکی قوچ شکار ائتمیشدی کی ،
اونلاری خانیمی و بالا زری نین ساغ ساغلام
قورتولدوق لاری اوچون قوربان کسب یوخسولا فاغیرا
پایلامیشدی . افشار بی ین دونیادا تکجه بیر قیز
ائولادینا صاحب اولدوغواوچون ، اونو بیر ایییت و
قورخماز عسگر کیمی بسله ییردی . اوزونن یایلاقا
آپاریب بیرلیک ده اووا چیخیب آت چاپاردیلار .
کئچمیش ده یاشادیقی آجی گونلری و ائو لری نین
اودا چکیلیب یاشادیقی کند ین بوتون اهالی سی نین

گنده جه ییک. ائل گوجو سئل گوجو! ظفر بیزیم دیر! تورپاق بیزیم دیر!"

بوتون کیشی لر جوان دان قوجایا قدر ، تانیمادیق لاری بیر گنج قادینین بو جسارت و جانندان گنچمه یینی گۆره رک ، اوره یهگله رک سنگرله قاییدیب ساعتارلا رجا مقاومت ائدیب دوشمان اردوسونا آغیر ضربه لر ائندیردیلر. سحر اذانی اولجاق دوشمان لارین جانینا قورخو دوشوب سینیق سالخاق و یارالی حالدا ، چوخلو هلاکت لر له دالی چکیلیب قاجماغا باشلادیلار و خوی شهری بویوک بیر فلاکت دن قورتولارکن ، بالاجا زری خانیم آینالی تفنگی نین باشینا شلته سینی آساراق آت چاپا _ چاپا توز تورپاق ایچره گوزدن ایتدی . ظفر خبری بوتون شهره یاییلدی و جنگاورلر ، شهید لری تشییع ائده ره کن هامی هله او گنج قادینا فیکیر له شیردی کی بو ظفر ، اونسوز بیر خیال اولاجاق ایدی .

ساواش بیتسه ده افشار بی و آیدین دا ن سئوای کیمسه او جاوان و جسور قادین ین کیم اولماسینی آنلامادی . خالق تکجه اونون زر ساچلارینان ، یاشماقینان و آتینی اوینادماقلا بیر شلته نین توفنگه آسیماسیلا خاطیره لر قوردولار . تکجه آیدین ین یارالی حالدا اصلان کیمی کوکره مه سیله کی سنگرده هئی " یاشاسین بالا زرخانیم " دئییه سسله نیردی و سئوگیلی سی نین قلبی نی قازاناراق ، او آد دیلرده ازبر اولدو . چوخ کئچمه دن ، فدایی زری

ببین باشندان کئچیرتدییی آجی خاطیره لر له دولو ایدی . آغیر و سیخینتیلی گون لر گلیب چاتمیشدی و خویباسقیادب و باشلاناراق ، چولوق جوجوق و قیز گلین قورخودان ائولرینه سینیب اولوم لرینی هرآن گوزلرینه آلمشیدیلار . آنجاق افشارلار ، زری لر، آیدین لار و اونلارجا سیلاحلی ایییت دسته لری ، توفنگ ، تاپانچا و قمه قداره ایله خوی ون گیریش دروازه سی ساییلان ، قالا قاپی سیندا سنگر قوروب دویوشه و ساواشا گیردیلر . زری ده کیشی پالتاری گئییب سیلاحلی حالدا دویوشوردو و آیدین دا بونو بیله ره ک سئوگیلیسی نی قوروماغا چالیشیردی . نئچه گون دایانیش و ساواش دان سونرا ، اوزونتولو بیر حالدا دوشمانین زورو غالب گلیب جماعتین چوخو قانا بله شرکن ، میللت قورخویا دوشوب قاچا قاچ باشلاناراق بیرد ن بیره زری ، ساری و زر ساچلارینی افشان ائدیب اوزونه یاشماق توتارکن ، بیر قادین سیماسیندا ایییت لرین باشینا گئچدی وهاییقیراراق خلقی دایانیشا و سنگرله چاغیردی . افشار بی کی اوزو قان تر ایچره ایدی قیزی نین بو ایشینه حئیران قالدی و باشینی گویه قاغزاییب تانری یا شوکر ائندی . زری نین سسی قولقلاردا جینگیلده یه رک هامی آیاق ساخلادی:

جان وئرمه ییز شرفلی دیر یا ناموسوزون لکه لن مه سی ؟ اوشاقلاریزین دوغرناماسی یاخشی دی یا شهید اولوب اونلارین سیزه فخر ائتمه سی ؟ آورین داغی نین اوجا باش ووقاریندان اوتانین . نوه لریزدن اوتانین . بوغدالیق لار دان ، باغ باغاتیزدان، آخان چای لاردان جوشان سئل لردن اوتانین . مسجد لرین میناره سیندن ، اذان سیز گونلردن اوتانین ! هایدی گلین قوچ ایییت لر ، دلی قانلی گنج لر .

کورواغلو دئمیشکن شرف اوغروندا قان وئرمه دن سوفره لردن و تورپاقلاردان برکت قاچار. دویوشه ک ، ساواشاق اولسه ک ده اوله ک. کورپه لردن اوتور ، قیزگلین لردن و آنا لاردان اوتور . هایلایین هایقیرین گلین! قانلی کفن له گنده جه ییک ، قولسوز بدن له

اولسون گۆزون کور اولسون نیه دئییرسن کوپه ؟ تئز دئه گینه جان کوپه بیغی بورما خان کوپه ! " چووالدوز کی او تهر دئییب جاواب ائشیدیر اونلار لا یولداش اولوب بیرلیک ده یولا دوشور لر. یول اوستونده چوخلارینا توش گلسه لرده آنجاق بیر قارقا و تویوغودا اؤزلرینه یولداش ائدیر لر و هامی بیر لیک ده گئدیر لر او ائوه کی قرار ایدی دوشاب اوغورلا سین لار .

گئجه دن بیر آز کئچمیشدی و ائو اهلی یوخودا ایدیلار . ائوه گیرنده قاپی نین آغزیندا کی کسک اونلارین نه اوچون گلدیک لرینی آنلاییب کوپه یه دئدی : " منیم ده پاییمی اونودمایین ! " ائوه کی گیردیلر کوپه هره دن بیر ایش ایسته دی. تویوغادئدی : " سن گئت گیر اوجاقدا گیزلن . " عقرب دن ده چاخماق داشی نین دییینده اولماقی ایسته دی و چووالدوزی دا کیبریت قوطوسوندا گیزلت دی. قارقایا دا دئدی : " سن ده پنجره نین قاباغیندا کی آغاچا قون . " کوپه ده اؤزونولام لام وئیر دوشاب خومونون آغزینا و قارنینی قورتا قورت دوشابینان دولدورور . اونون قورتا قورت سسین دن ائو صاحابی یوخودان دیکسه نیر و آروادینا دئییر : " آی آرواد دور کی اوغرو گلیب ! " آرواد یوخولو یوخولو دئییر : " باشینا هاوا گلمه سین آی کیشی . باشینی آت یئره یات آی کیشی! اوغرو نه قئبیریر بوردا آخی ؟ "

بیرآرسونرا آرواد اؤزوده سس دن آییلیب کیشی یه دئدی : " درور آیا غا آی کیشی ! سن دییه ن کیمی ائله بیل اوغرو گلیب . " کیشی دئدی : " یات آرواد باشینا هاوا گلمه سین . اوغرو هاردایدی آخی ! " آرواد آما آغا قالخیب باشینی پنجره دن ائشیکه اوزاتدی. قارقا کی اونو گؤردو داها آمان وئرمه دی. قوندی اونون باشینا و باشلادی دیمدیک له مه یه آرواد قورخوب چیغیردی و قاچدی کی کیبریتی گؤتوروب چیراغی یاندر سین کی چووالدوز باتدی آینه . آرواد قیشقیریبان کیبریت قوطوسونو آتدی یئره و قاچدی کی چاخماق داشینی آله کئچیرده کی عقرب ماجال وئرمیر و اونون آلینی سانجیر. آرواد " ای وای ای

خانیم حاققیندا شاد و عاشیقانه ماهنی لار یاراندی کی عصیرلر اوتسه ده هر خواننده او ماهنی لاری شن لیک مجلس لرینده هله ده سسلندیرلر :

الده تاپانجا بالا زر خانیم
غیرتین قوربان بالا زر خانیم
شلته نی آت قاج بالا زر خانیم
گل لم دالینجا بالا زر خانیم
اؤل له م یولوندا بالا زر خانیم
الده تاپانجا بالا زر خانیم
گل له م دالینجا بالا زر خانیم...

بو حکایه " خوی " دا ۱۹۱۸_نجی ایلده اوز وئره ن تاریخی و گرچک بیر واقعه دن الهام آلیناراق یازیلیب دیر .

خوی ناغیل لاری

علیرضا ذیق

روایت ائده ن : رحمتلی آنام " علویه خانیم "

کوپه خانین ناغیلی

بیر گون وار ایدی بیر گون یوخ ایدی. گون لرین بیر گونی بیر کوپه وارایدی. بو کوپه بیر گون سحر دورور آیاغا و دوشور یولا . گئدیر دوشاب اوغورلوغونا . آزگئدیر چوخ گئدیر آزدان چوخ دان یول گئدیرتاکی بیر عقرب اونا توش گلیر . عقرب دئییر : " هارا بئله یول دؤیور سن آی کوپه ؟ " کوپه دئییر : " زهر مار کوپه درد کوپه . نیه دئییر سن کوپه تئز دئه گینه خان کوپه ! " عقرب دئییر : " هارا گئدیرسن خان کوپه ؟ " کوپه دئییر : " گئدیرم دوشاب اوغورلوغونا . " عقرب دئییر : " منی ده اؤزه ن یولداش ائله رسن ؟ " کوپه " اولسون " دئییر و دوشور لر یولا . آزگئدیر لر چوخ گئدیر لر بیر چووالدوز راست گلیرلر . چووالدوز دئییر : " هارا بئله آیاق باسیر سان آی کوپه ؟ " کوپه دئییر : " دیلین لال

کیشی دئدی : " عجب خَطی یا قالدیخ! دوز دی کی
هره بیر دده نین اوغلودی آممائییه کیم دئی کی
یاخچی لیغین جوابی پیس لیح دی ؟ "

ایلان دئدی : " ایندی کی اینانمی سان دوش یولا
گئدَح کیم نن دئه سن سوروشاخ . "

ایلان نان کیشی یولا دوشوب چاتیلار بیر بولاخ
باشینا. کیشی بولاغا دئی کی سن نن قلبی صافین
تاپپاغ اولماز. منه دئه گُوروم یاخچی لیغین جوابی
پیس لیح دی یا یاخچی لیغ . بولاخ دئییر : " البته کی
یاخچی لیغین جوابی پیس لیح دی . بیه بولموردون ؟
مئلَن بوردان گئچن هرکس ، سو ایچیب آل آیاغین
یواننان سورا گئدندَه ده هَم مه شه اوزومه بیرلومبا
توپوروب گئدیپ دی . اودی کی دونیادا یاخچی لیغین
جوابی پیس لیح دی . "

ایلان دئدی گُوردون کی سؤزوم دوزدی و موفته منی
بوَقدر یول گتیریپ سن . کیشی کی گُوردی ایش یاش
دی و بوایلان ائله ایستیر اونو چالیب ساشسین دئدی :
" شاهد گَرَح اوش دَنه اولا . ایکی دَنه آیری شاهد دا
لازیم دی . "

ایلانین کی جینی جووود اولموشدی دئدی : " آش
توربان من گیریم اونا کی دا یول گئتمه یه حالیم یوخ
دی. هازمان کی شاهادا راس گلدین توربا نی آش کی
من چیخیم و سؤزون سوروش . "

کیشی یورقون آرقین چاتیر بیر سؤیود آغاجینا و اونون
کؤلگه سینده اوتوروب دینجه لن ده ، توربانین آغزین
آچیر کی ایلان چیخسین ائشی یه . ایلان چیخماغ
همی سؤیود دن سوروشورکی یاخچی لیغین جوابی
پیس لیح دی یا یاخچی لیخ ؟ سؤیود آغاجی باشین
توولور و دئییر : " اونون کی سوروشماغی یوخ دی.
بللی دی کی یاخچی لیغین جوابی پیس لیح دی دا !
مئلَن هرکس گلیب منیم کؤلگه م ده دینجه لیب
گئدندَه ده قول پوتامی سیندیریپ گئدیپ . "

بو هاندا گُورولر کی بیر تولکو قاچا قاچا بودی گلیر.
کیشی اونو سسلیر و حال احوالی اونادئییه نده تولکو
گُورور کی تئز دَبَش مه سه ایندی اووچو گلیب

وای " دییه دییه قاجیر اُجاق دان اود گُتوره کی بیر
دن بیره توپوق قول قاناد آچیب اُجاقین کول لرینی
سپه له ییب دولدورور آروادین گُزونه .

کوپه ده بو آنلاردا ایشینی گُوروب قارنی دولی دوشاب
ایله دیغیر لانا - دیغیرلانا ایسته ییر تر تله سیک قاپی
دا ن ائشیگه چیخا کی قاپی نین آغزیندا کی کَسسک
یولو اونون اوزونه کسیر و دئییر : " وئر بیزیم پایی ! "
کوپه دئییر : " هله ایندی پیس واخت دی. قوی گئدیم
قالسین سورایا . ائو صاحبی ایندی دیر کی یئتیره . "
کسسک بو سؤزدن دیلخور اولوب یئر یندن قالخارکن
اُزونو چیرپیر کوپه یه . کوپه پول پول اولوب دوشاب
جالانیر یئره.

سحر چاغی ایدی کی کوچه یه ییغیشان اوشاقلارین
هره سی ، بیر ساخسی تیکه سی آله آلیب یالیردیلار .
خوی روایتی - ۱۳۷۳

روایت ائده ن : رحمتلی آنام علویه خانیم / بو ناغیل
دانیشیق دیلی ایله یوخ بلکه ادبی یازیلیب دیر.

خوی ناغیل لاری علیرضا ذیحق

یاخچی لیغین عاقیبتی

بیر گون واریدی بیرگون یوخ ایدی. بختی یاتمیش بیر
کیشی واریدی. اؤز یولونان گئدیردی کی چاتدی بیر
زاغی یا. اوردان گئچندَه گُزی ساتاشدی بیرایلانا.
ایلان اینیلدیردی و قویروغو قالمیشدی داش آلتیندا .
کیشی نین یازیغی گلدی و زور بیللاهینان اوداشی
وئردی قیراغا . ایلان بیر راحت نَفَس آلیب اؤزون تاپان
کیمی کیشی دوشدی یولا. آما ایلان قویمادی گئده .
دئدی : " هارا باش آلیب گئدی سن ؟ من گَرَح سنی
سانجام . بیئه بیلمی سن کی یاخچی لیغین جَوابی پیس
لیح دی ؟ "

دالیندا نه لر گئچیر کی گئجه نین بو واختی هله یاتمی ییبلار. شاه بویلانیب باخاندا اوش گۆزل قیز گۆرور کی باغداش قوروب دانیشیلار .

بؤیوک قیز دئییر :

"آی آلاه ، بیه گؤی یئره گلر کی وزیرین اوغلوگله منی آلا ؟"

اورتامجیل قیزدا آرزو ائلیر کی کاش اودا وکیل ین اوغلونا گنده ردی.

کیچیج قیز آمما دئییر :

" من آمما هر آداما گئتمه رم . حتتا اگر شاه ایسته سه ! گئت سه م ده فغط بیر شرطی نن گنده رم کی منیم حامام بوخچامی شاه ائله اؤزی داشی یا . "

قیزلار باشلیلار دئییب گولمه یه کی وزیر دئییر : " دوزدی گؤزه قوروخ یوخ دی آمما تا منی ده چوبانلیغا یوللامی ییب لار گئدح قیبله یه عالم ! "

سحر کی اولور شاه ین امری نن آت ویریپ اوس چیخیب او اوش باجینی قصره گتیریلر. شاه اونارا هرزادی دئییری وبؤیوک باجینان اورتامجیل باجی یا توی ائله تدیریپ اؤز آرزولارینا چاندیریر . سورادا دستور وئیرر کیچیج قیزی آپاریب آر سوسوز بیر چؤلون اورتاسینا اؤتوره لر. قیزین ایکی آلی اولور بیر باشی آمما ایش - ایش دن گئشمیشدی. تَح باشینا داغ داش دا اؤز شانسینا آغلیردی کی بیردن بیره گؤزونه بیر آخچاسیچانی دیدی. گۆردو آغزیندا بیرقیزیل گئتدی و گیردی بیر داشین آلتینا. دینمز دَ بَشْمَز

چیخاجاخ . کیشی یه قاش گؤزائلیروآنادیر کی سنی قورتارماخ منیم بوینوما آمما سن ده گَرَح منی قورتارسان و دؤنور ایلانا دئییر : " دوزدی کی یاخچی لیغین جوابی پیس لیج دی آمما من ها فیکیر له شیریم گۆرورم کی سن او توربایا گیره نمه سن! بو ایش ده بیر حیلله وار. هئش بیریز دوز دانیشمی سیز. " ایلان دئییر: " او بیر زاد دَی کی ! من ائله لاپ سنین گؤزون قاباندا گیره جه یم توربایا کی بوله سن هئش ده بیر یالان ایشیمیز یوخ دی. "

ایلان توربویا گیرمَح همی تولکو دؤنورکیشی یه تنز دئییرکی توربانین آغزین باغلا و اوایلانین باشین آزکی هرکس دن سوروشان ائله دییه جَح کی یاخچی لیغین جوابی پیس لیج دی.

بو هئین ده تولکو اووچونون گلمه سین گؤروب سوواخ لی بیر باغا دوشونجه کیشی یه دئییر : " اووچو نو آزدیرارسان کی آیری یولونان گلیب منی تاپانمی یا. " اووچو یئتیش ها یئتیش ده تنز کیشی دن او تولکونو سوروشور و کیشی ده سوواخلی باغی گؤرسه دیب دئییر : " لاپ بئله ایندی دوشدی اورا. بیر آزائله زیرَح دَبَش سن اونووورابولرسن. یورقونوخ دان آزقالا ائله جانی چیخیردی. "

خوی روایتی ۸۷/۹/۱۶

روایت ائده ن : رحمتلی آنام علویه خانیم

خوی ناغیل لاری

علیرضا ذیق

اوش باجی لار

گون لرین بیر گونونده گئشمیش سابق ایام دا ، گئجه نین یاریسی دی کی شاه عابباسی نان وزیر ی درویش پالتاریندا شَهْری گزیردیلر کی گؤرول لریر ائودن ایشیخ گلیر. شاه وزیره دئییر پیشدَح دور گؤرورم او پئنجره نین

دئير قبول دى و صاباحى كت خودانين ائوينده كاغاز يازديريب ايمضالاديلارو باغ، قيزين اولور.
قيزين كى آدى " مارال " ايدى گئدير شهرة و اوستا بير معمار تاپيرى. معمار باشليز ايشينه و بير ايل تامام اورا بتا فهله توكوب گوز قاماشديران بير عيمارت و كروانسارا دوزه لدير. قيز دا هر دن گنديرى گيزلت دى خزانه نى بالا- بالا داشى بير اورا و چوخ چحمير كى نؤكر كيفلت و خدمه توتوب شؤهرتى بير ملكه كيمى هر يانا ياييلير.

گليب اوردا دوشه ن موسافير لر اونون سخاوت و دم دسگاهينى نين تعريفينى ديللره ساليارلار و خبر چاتير شاه عابباسين قولاغينا . شاه بو ايشه مات قاليب وزيره دئير كى تئز لى نن تاجير قيليجيندا يولا دوشوب اورانى ياخين نان گورمه لى ييخ . شاهى نان وزير بير نئچه گون يول گئدن نن سورا آخيردا چاتيلار اورا و نؤكر لر اونلارى گورمخ همى آندارينى آليب باغليلار سرطووله يه و اونلارا صفالى بير حوجره وئريلر. شاهين نان وزيرين آغزى بو شوكت جللا آچيخ قاليب چيخيلار كروانسارانين باغچاسينا كى گزيب دولاشماخ ماهانى سى نان بلكه بو عيمارت و كروانسارانين صاحبين نان خبر توتالار. دئمه گينه ائله بو واختا مارال دا اوتورسون كوله فيرنكى ده و اونلارى گوروب تانى سين .

شاهينان وزير آلتى يئددى گون اوردا قاليب يئييب ايشسه لرده آنجاخ بولولر بورا مارال آددى بير تاجير خانيمين دى.

آما مارال قيزين دا اونارا بير نخشه سى واردى و بير گون كى باخچادا گزيب دولاشيرديلاروتون نؤكر كيفلت و خدمه يه دئير كى گوزدن ايتسين نر. بو هاندا شاهينان وزير گورول لر كى عيمارت دن بير قددى قلاقت لى خانيم كى اوزون ده بيرروبنده واردى چيخدى ائشى يه و كيمى سس له دى هئش كس دن سس چيخمادى. شاه آننادى كى بو اول اولمويا ائله مارال خانيمين اوزودى. گئشدى قاباغا وئندى :

دوردى باخدى سيچانا و گوردو كى ائله دال با دال قيزيل دى كى سيچان بير دليخ

د ن چيخارديب گتيريرى. قيز اورانى بلله دى و داش گوجونه بيله سين قووالادى. سورا يووانى سؤكوب گوردو كى يئر آلتيندا بؤيوك بير لغيم واردى و نئچه خوم قيزيل گوموش. قيز گوردى ائله بير آلاهى وئريب دى و بو ايش ده بير مصلحت واريميش. اوقيزيل لاردان بير آزينى گؤتورن نن سورا او لغيمين اوستون اؤرتوب گيزله ديرى و دوشور يولا. آزگندير چوخ گئدير چاتير بير كنده.

آياق دان ائله دوشموشدو كى قاباغينا گلن بير ائوين قاپى سين چاليب گيرير ائوه . ائويه سى اونواوه آليب يئديدير ايچيدير و آلين نن گلن محبتى اسيرگه مير. قيز دينجه ليب اوزون تاپاننان سورا دئير:

" من بير تاجير قيزى يام كى حرامى لر منى اوغورلاييب اؤز ائل اوپام نان اوزاق دوشسه م ده ، اونلارين آلين نن بير تهر قويوب قاشميشام . آما اوزوم نن آلائين آراسيندا بير آند ايشميشه م كى اكر جانيمى قورتارا بولسه م ائله بو چؤل بياباندا بير بؤيوك كروانسارا سالديرام كى هر هانسى موسافيربو يول دان گئشسه بير نئچه گون بوردا قوناغ اول ."

قيز سورا يول اوستونده كى باغى گورسه دير و دئير او كيمين دى ساتسين منه كى اوردا ائله باشلى ياخ بير كروانسارا دوزه ل دىخ . ائويه سى نين خانيمى دئير اوباغ بيزيم دى آما اون قيزيلا ايستى ييب لر ساتما ميشيخ. سن آلسان گرچ اون بير قيزيل وئره سن . قيز

يازار: قدرت ابوالحسنی ساغالان (تورال)

١٤- بوستانچيا قارپيز گتير مك!

گون اورتايا آز قاليردى. يدى^١ چۆلدە نورسە ليک ائتمكده ايدى. نورسە نين قرە ماللارى، اينكلرى و آغ قوجا ائششگى اوتلاماقدایدیلار. اؤزوده بازى^٢ اوستونده دوروب ده ينگينه سؤيكة نرك حئيوانلارا باخيردى. او حالدا، ماللاريني دوموك گۆرن، بالا-بالا آجيخان يدى، كيرپى توتماق هوسينه دوشدو! اونا گۆره، قوجا ائششگه دوغرو گئديب، بير تاييندا دسترخان و بيرينده سو ديبه سيله قره قومقوما^٣ اولان خورجونو ائششكدن انديردى. سونرا خورجونون شيئ-شويونو بوشالديب بير قيراغا قويدو و بوش خورجونو گۆتوروب يورقون^٤ لارا طرف گئتدى. نچه-نچه يورقونو درين-درين آختارديقدا، ديبده بيرينين ايچيندن يئكه بير كيرپى تاپيب، ده ينگيله ائششگه چيخارتدى. يدى قينيندا اولان حئيوانين تيكانلاريندان ياپيشاراق، گۆتوروب اونو

" بويون ائله صوب دن دى بوننار يوخ دولار. آمريز اولسا بويورون!"

مارال كى مخصوصن سسين آزيب بوزوردى نازينان دئدى :

" سيزه زحمت وئره م مه رم . هاردا اولسا لار ايندى تاپيلىب گله ل لر . گئديرديم باغچانين ديبينده كى مخصوص حاماما و ايستيرديم كوله فيرنگى دن منيم بو خچامى گتيره لر."

شاه كى گۆرور ائله بوننان ياخچى بير فورصت اولماز تا مارال خانيمي آرتيخ تانى يا تئز دئير :

" به يه من اؤلموشم خانيم . سيز بويورون من همَن گتديم ."

حاماما يئتير ها يئتيرده شاه سوروشور:

" دونياني گزيب دولانسام دا ايندى يه جان بو قَدَر حئيران قالماميشديم. هرگون بوردا شاهانه ضيافت واردى و هئش كيم نن ده پول آلمى سيز. هامى يادا حؤرمت احترام اولور. تاجير باشى نان بير ناخيرچى يا دا بيرگوزون نن باخيلير و هئش كيمه فرق قويولمور. كاش كى منه بو ايشين سيررين ديبه رديز!"

قيز حاماما گيرهاگيرده بوخچاسيني شاهدان آليب اوزون ده كى روبنده نى آچير. شاه باخان دا گۆرور كى بونوبير يئردن تانيرو ايستيرآغزين آچا دانيشا كى قيز دئير :

" ايندى كى منيم يئر بوخچامى حاماما جان گتيريب سن دئه گۆروب منى آليز سان يا يوخ ؟"

شاه بيردن قيزى تانيرو وگۆرور بَح بارا قويوب دى آمما قيزدا گئشمه لى قيز ديبى .

شاه عابباس كى بو گۆزل ليح و شان شؤهرته مات قالميشدى دئير : " آلماخ ندى قيز. سن منيم جان داماريم سان و بوندان بئله قصرين ملكه سى."

بئله لى نن مارال قيز، شاهين خانيمي اولورى وبودى كى ديبه للر آلايه وئرسه ده اوزون گۆرمة آلسادا !

خوى روايتى : ٥٦/١٠/٦

روايت انده ن : رحمتلى آنام علويه خانيم

- ياخچى ايش گۇرموسن. خورجونونداكى نمنه دى،
اولان؟!!

- كىرپىدى! توتدوم گتيرديم كسك يئىك!

- دئير اخى كىرپىلە دووشانين اتى حارامدى!!

- نه حارامى؟! هر نمنه نى اؤتورسن ايچرى، حالالدى
مشه قاسيم!!

يدى خورجونو چيگينيندن يئره قويدو و قورخوساندان
قينيندان چيخمايان حئيوانى ائشىگه ديغيرلاتدى.
كىرپىنى دۇندريپ آرخاسى اوستونده ساخلادى.
آردىنجا دا چيرمالايب ايتى پىچاغىنى حاضيرلادى و
مشه قاسيمان حئيوانين قىنى ايچينه سو تۇكمه
سىنى ديله دى. مشه قاسيدا گولومسه يه رك
ياواش-ياواش دىبه دن سو تۇكدو. بوغولماقدا اولان
كىرپى ايسه، باشىنى قينيندان چىخارتدى! بونو گۇزله
ين يدى، سول ايله حئيوانين ساغ قولايغىندان
ياپىشدى، مشه قاسيدا تئز آياقلاريندان توتدو. بئله
ليكله، زواللى حئيوان بيرده قىوريشىپ قىنىنا گيرنمه
دى. اوندا، نورسه پىچاغى كىرپىنين قولقومونا
دايايىپ، قويونو كسن كىمى كسدى. باشىنى اوزدو و
بوستانچىنين ياردىمىلا دريسىنى سويوب ايتىنى تىكه-
تىكه ائله دى.

نورسه ايله بوستانچى، اتلىرى بير كنارا قويوب اللرىنى
يودولار. سونرا گئچىپ تونقال قالادىلار. اولار دىبه
لردن قره قومقومالارا سو تۇكوب اودون قىراغىنا
آسدىلار. آردىندان، كىرپى ايتىنى، شيشه تاخان كىمى،
ياش يورقونون چۇپلىرىنه تاخدىلار. اتلىرى پيشىرىپ،
كبابلارى آپاريپ كره ده آچدىقلارى دسترخانلار
ايچينه قويدولار. آخىردا قايناياق قومقومالارى
گۇتوروب، ايچلىرىنه قورو چاي آتىپ دمله دىلر.

كره ده يئمگه باشلامادان، نورسه اوزونو بوستانچىيا
توتوب دئدى: "آى مشه قاسيم، گئت بير دانادا قارپىز
در گتير يئىك دا!" بوستاچى ايسه، بير سۇز دئمه دن
دوروب قىوراقجاسينا بوستانا يوللاندى و چوخ چكمه
دن دۇرد دانا خىرچا درىپ گتيردى! او حينده نورسه
نين رنگى ده ييشىلدى! چونكو، بوستانچىنين قولاغى

خورجونون بير طرفينه سالدى. سونرا خورجونو اليه
آلاراق گئرى دۇندو. نورسه گليب يئرده كى شىئ-
شويونو خورجونون بوش طرفينه ييغدى و خورجونو
گۇتوروب اوزونون سول چيگينينه آتدى.

يدى دوشه مك اوچون كولگه لى بير يئر آختايرىدى
كى، اوزاقدان ماللا سيفوللانين اوجو بيز كره^۵ سينه
گۇزو ساتاشدى. بئله جه، گئچىپ حئيوانلارنى كره يه
سارى قاتلايىپ سوردو. يولدا، قونشولارى مشه
قاسيمين او كره ده بوستان گۇزتلە سىنى اؤز-اؤزونه
خاطىرلايىپ دئدى: "ياخچى اولدو! مشه قاسيدا بير
قاپىز درىپ گتيرر، ناهارى ائله ايكىمىز بير يئرده
يئيرىك!"

او ايللىرى، مشه قاسيم ايكى قارداشلا شريكلىكده،
چوخلارينا تاي بوستان اكميشدىلر. بوستاندا قارپىز،
قىرا و گونه باخان چىخمشىدى. اولار اوچ قارداش
قرارلاشميشدىلار، مشه قاسيم بوستانچىلىق ائتسين،
عوضينه قارداشلاريدا اونون حئيوانلارنى چۇله آپاريپ
اوتارسىنلار. هر حالدا، بوستان اكدىكده، بير نفر ۲۴
ساعاتى چۇلده گۇزه تچىلىك وئرمه لى ايدى. اونا گۇره،
مشه قاسيم لازيم اولان شئىلىرى ائويندن گتيرىپ
بوستانلارنىن ياخىنىندا اولان ماللا سيفوللانين كره
سينه ييغميشدى و اونون ايشى-گوجو بوستانى
قوروماق اولموشدور. بوستانچى گئديپ قارىش-قارىش
بوستانا باش چكىردى. مال-حئيوان ياخىنلاردان
سووشاندا، ايزله يىب بوستانا گيرمگىنين قباغىنى
آليردى. هرندە گليب كره ده دىنجليردى. پالچىقدان
تېكىلميش كره نين نئچه يئريندن اويغون باجالار
دلىنميشدى و كره نين ايچينده اولاندا بو باجالاردان
بوستانى گۇروردو.

يدى، ماللارنى گتيرىپ بوستاندان بير آز آزالى اولاراق
بوراخدى و خورجون چيگينينده اولاراق كره نين
يانيندا دوران مشه قاسيما دوغرو گئديپ يئتيردى.

- مشه قاسيم بركتلى اولسون.

- خوش گلدىن يدى. يورولموياسان.

- ساغ اول مشه قاسيم. گلديم ناهارى بوردا دوشويم.

اوزانېب دینجلمگه باشلادیلار. آنجاق یدینین ال چکن گونو یوخ ایدی. تئز-تئز مشه قاسیمین سۆزلرینی تیکرار ائدیپ گولوردو.

او زاماندا یدینین ماللاری یورولوب یاتمیشدیلار. فقط قوجا ائششک هردن بیر اویان-بویانا باخیب، قولاقلارینی بیر قولای شاخلائیپ آنقیریردی. قوجا ائششک آنقیرماغینی سسلی باشلاسدا، دالیسینی گتیره بیلیمیردی و آنقیرمانین آخیرلاری سسیز اولوردو! مشه قاسیم قووزانېب، ائششگین او تهر آنقیرماغینی کره باجاسیندان گوردو و الیندن اینجیمیش یدییه دئدی: "یدی بالا، ائششگین آنقیرماسی بعضی آداملارین گولمه سینه اوخشیایرھا!!" یدی ایسه قیزاریب بوزاردی و دوروب اوتوروب قیشقیردی: "ئششگین آنقیرماسی بعضی آداملارین سۆزونه اوخشیایر!!" یئنه ده بیر او دئدی، بیر بو دئدی! ائله کی، آز قالمیشدی یاخالاشسینلار! دییده، اورتا یاش ائولی بوستانچی، سوبای جوان نورسه نین قاباغیندا دالی اوتوردو و قال یاتدی. بیر موددت گئچدیکده، یدی حاضیرلاشیپ، دینمز-سۆیلمز ماللارینا طرف گئتدی. مشه قاسیمدا اؤز ایشلریله مشغول اولدو.

او گون آخشام چاغی، نورسه یدی هر گوندن گئچ ماللارینی کنده آپارماغا قصد ائله دی. یدی، ماللاری یولا سالان کیمی، اؤزو مشه قاسیمین بوستانینا طرف گئری دؤندو! قارانیقدا بوستانا گیریپ، بیر یئکه قارپیز سئچیب، دیققتله ته یک^۷ دن دردی. قارپیزی گؤتوروب بیر آز قاباقلیغا گتیردی و بیر توم^۸ یورقونون آراسیندا گیزلیدی. سونرا او یورقونو نیشانلائیپ سورعتله اکیلدی.

صاباحیسی گون، یدی کئندن چۆله گلنده ائششکدن انېب، گئچیب دونن دریب گیزلندیگی قارپیزی یورقونون ایچیندن چیخارتدی و قارپیزی گتیریب خورجوندا یئرلشدیردی. آردينجا آتیلیب ائششگه میندی و ماللارینی دوننکی یئرلرینه دوغرو سوردو. ماللاری اورالاردا بوراخیب، ده ینگيله ائششگین باشینی ماللا سیغوللانین کره سینه طرف دؤندریپ،

ائله بیل آغیر ائشیتیمیشدی!! هر حالدا، کره ده کیلر ینمکلری پایلاشاراق یئدیله. سونرا دا چای ایچه-ایچه دانیشدیلار.

- آی یدی صدام کیمدی؟!
- جنگ قورتولوب سن هله ایندی سوروشوسان صدام کیمدی؟! صدام عراغین بؤیوگودو!!
- تیلویزیون یوخومدو گؤرم کی! اوشاقلاردا اوردا-بوردا باخیب گلیب دانیشیرلار.
- تیلویزیون آل اؤزونه باخ، اوشاقلاریندا باخسین. هردن ائله فیلملر سالیر کی! سن اؤلمیه سن مشه قاسیم، صدامدا چوخ شستلی بیر کیشیدی!!
- اویان-بویاندان دئییرلر، جنگ قورتولوب ایندی ائله لاپ خیدمته گئتمک واختیدی! هله دئییر ائولیلرین خیدمتیده بیر ایل اولوب!
- تازالیقدا کئندن چوخ آدام خیدمته یوللانیپ. مال-حئیوان چۆلدن ییغیشاندا ده م قویسا منده ایستیرم گئدم!
- آرتشده دئییر هرره یه بیر ایشه تاپیشیرلار. یدی من گئتسم نه ایش گؤره بیللم؟!
- والله، سندن ائله یاخچی بوستانچی چیخار!!

مشه قاسیم موشلویونو چیخاردیب، ویژه پاپیریزی موشلویه تاختیب آلیشیدیردی و فیکرلره گئدرک سوموتلادی. بوستانچی ناراحت گؤرسه نن نورسه ایله ظرافت ائله مگه چالیشیب، سؤیله دی: "دئییرم یدی، بیر کولونگ گؤتوره سن، گئدیپ دوراسان تپه ده! دئسه لر هارا گئدیرسن؟! دئییه سن گئدیرم ماللا سیغوللانین کره سینا اوچوردام!! دئسلر نییه؟! دئیسن سانجیم وار آخی!!" بو سۆزلری ائشیدن یدی، پاققیداییب اوجادان گولمگه باشلادی و گوله-گوله مشه قاسیمدان سوروشدو: "دئسلر نییه؟! نه دئیسن!!!" مشه قاسیمدا گولرک جواب وئردی: "دئیسن سانجیم وار آخی!!" یدی اللرینی دیزلرینه چالاراق یئنه ده گولدو. او قدر گولدو کی، آز قالدی اوشاق کیمی گئچینسین. بئله جه، بو سفر مشه قاسیم قاش-قاباغینی ساللادی! بیر موددت سونرا، ایکیسیده

قڦیل آتش (حکایه)

QƏFİL ATƏŞ

SALATIN ƏHMƏDLİ

سالاتین احمدلی

برگردان: تانای شرقی دره جک

مئشەدە قانلی دۇيوشلر گئديردي. بير ياني مئشە، بير ياني يارغان اولان اراضيدە ترتر بويو استقامتدە عسگرلريميز دشمنلە اولوم-ديریم دۇيوشونە گيرميشديلر. هم ياراليلار، هم دە شهيدلری اؤزلریلە بيرگە ایرلییه دوغرو آپاران کشفیاتچی گروهون عضولری هارا آياق باسیردیس، اورا خمپارە آتیلیردی. دشمن آغاجلارین باشیندا بئله سانکی بونلارین گلجە یی استقامتی دوزگون تعین ائدیپ گوللنی یاغديریردی. من آغیر یارالانمیشدیم. یار منی ایرلی سورویوردو، بير الينده سلاح، بير الی یاراليلارين کوريننده اولان دوستلاريمين چوخ بۇيوک بير اورديويا تک باشينا محاربه يە آتيلديغينين شاهديدیم. آرخادان کمک يوخويدو. اولدن بيزه تاپشیريلمیش بو استقامتدە دشمنين قوهلرينی ياريب کئچمک، مدافعه خطين قيرماق امری يئرینه يئتيريليردی. بيز ايکی خصوصی تعيناتلی قوهلردن عبارت بؤلمه ميز اؤز گوجوموزدن دە بلکه کمکی بير قوه نين - حقين-عدالتين کمکیله بو ميداندا ايدیک.

ياراليلاريميزدان بيری - هابيل آياغيندان آلدیغی يارادان چوخ قان ايتيرسه دە، سلاحی الينديدی. بيزی تعقيب

ميزله دی. نورسه نين گلمه گینی گؤرن بوستانچی، دونکی کودورتلری اونوتدورماغا چالیشیب، اوندان سوروشدو: "اولمویا یدی گئنه دە کیرپی گتیرميسن؟!!" نورسه، ساکیت-ساکیت ائششگیندن اندی و خورجونو گؤتوروب يئرە قويدو. سونرا خورجونو گؤستره رک بوستانچيا سؤيله دی:

"مشه قاسیم کیرپی دئیل، قارپیزدی!! دونن دە دە م تاکسیبارچیدان آلمیشدی! گئجه قويمادیم کسسينلر، دئدیم اونو صباح چؤله آپاراجام!!" مشه قاسیم ايسه دئدی: "اولان ائله بیل قارپیز يئمە سن اؤله جکسن ها!!" نورسه، گئچیب کره يە یاخین بير بازينين ديبينده اوتوردو و قارپیزی خورجوندان چيخارديپ کسدى. قپ قيرمیزی قارپیزين ياريسيني مشه قاسيما وئردی، ياريسينيدا اؤزو گؤتوروب يئمگە باشلادی. مشه قاسيمدا پيچاغینی چيخارديپ اؤز پايینی يواش-يواش ديليملمگە باشلادی. بو حالدا، هر يورقونون ايچيندن بير يئمە لی شئی چيخاردا بيلن نورسه، بوستانچيا خيطاب دئدی: "مشه قاسیم ياديندا اولسون، ديبده ياخچیلیق قالاندى پيسلیک يوخ! قارپیزی اؤز مالوو کیمی يئگين!!" ساده تهر مشه قاسیم جواب وئردی: "ناراحت اولما يداالله! يداالله، ائششگی ترسه چوللا!!" بئله ليکله، نورسه ايله بوستانچی گولوشوب، ناراحتچیلیقلاری اونودوب باريشديلار.

سونرالار، کندده بوستانچیلیق ييغيشيلدی. بعضيلری بو باره دە دئديلر: "او قدر کنده معرکه دوشدو کی، آخیردا بوستانلاری ييغيشيديرديلار!" بعضيلريده دئديلر: "تاکسیبارچيلار اوجوز-اوجوز قارپيزلاری گتيريب کنده تۆكدولر، داها زحمتلی بوستانچیلیق ايشينه هيچ کیم گيريشمدی!"

۱. یدی-یداالله

۲. بير زمینی او بيريسيندن آيیران دیکلنمیش مرز

۳. چولده، چایدان يئرینه ایشلنن بالاجا قاب

۴. بالاجا آغاچا بنزر، بوتالی بير بيتگی

۵. چولده دوزه لينن بالاجا دام

۶. کالاه، خيرچا، دوپلک

۷. قارپیز کولو

۸. سئیرک اولمايان

من يارالاريمين آغيرليغيندانمى، چوخلو قان ايتيريب
 حالسيز اولدوغومدانمى، نندسه قالخا بيلمديم، شاهباز منى
 سورويوب، يثريمدن قالديردى، قولونو بويونما سالدى:

- باجاردىغين قدر يثرى...

بيز شهيد اولانلاريميزى دا اؤزوموزله گۆتورمك ايستهينده
 اونلار غريبه-غريبه اوزوموزه باخيرديلار.

- بو لئشلىر نيينيزه لازيمدى؟ اونسوز دا اؤزونوزو ده اونلارين
 يانينا گؤندرجييك؟

- اؤلوموز ده، ديريميز ده بير يثرده اولاجاق.

ارمنيلردن بيرى هيريلدادى:

- لاپ ياخشى. ديشينده بو اؤلورلرينيزى وئريب
 ديريلريميزى گئرى آلايىق.

اونلار بيزدن آيريلان او بيرى دسته نين قارشيميزا
 كئچه جكلريندن خبرسيز اولدوقلاريندان، يارغانين كنارييلا
 گئتمى مقبول بيلديلر. بيزى قاباقلارينا قاتيپ آپارديلار،
 گروه فرماندهين ساكت-ساكت ايريلمه سيني اؤتري ده
 اولسا گؤروردوم...

بيز يورولدوق، اونلاردان بيرى:

- قاباقدكى پستا دوغرو گنديريك.

- اورادا سيزه ياخشى، او مسئله - دئييب ساققاليلاردان
 بيرى گولدو، - يعنى دئدييم اودور كى، اؤلونوزو ده،
 ديرينيزى ده اوردا ايتلريميزه يئم اندجييك، باجاران ساغ
 قالسين...

ياراليلاريميزلا بيرليكه اون دؤرد نفرى، دؤرد شهيدى
 آپاران اوغوللاريميزين كسيب-دوغراسايدىن قانى
 چيخمازدى، اسير دوشمك اؤلومدن بئتر ايدى...

قفيل آتش سسيه دشمنلر آراسيندا يثره ييخيلانى
 گؤردوك. دشمن بيزى اونودوب مدافعه كئچنده بيز ده
 بير آندا يانيميزداكى ايكي دشمنى ووردوق. سلاخلاريني
 گؤتوروب دؤيوشه آتيلديق. خصوصى تعيناتلاريميزين او
 بيرى بؤلمه سى مئشه دن چيخانا كيمي دشمنه امكان
 وئريلمه دي، ايتكيميز اولماسين دئيه ياماچدا اونلارى
 پوسقويا سالميشديلار...

ايكى دؤيوشچوموز ده بورادا شهيد اولدو. دشمندن خلاص
 ائديلمىش ياراليلارى، شهيدلرى دشمن اينده قويمايان
 دؤيوشچو يولداشلاريميز بيزى خسته خانايا گؤندرمك
 اوچون حربى ماشينلارا قالديرديلار. من اونلارين
 آرخاسينجا باخيرديم...

ائيدرديلر. يارغانين كنارييلا گلن ارمنيى گؤرن هابيل تك
 تيرله ايكي سيني بير آندا يثره سردى. ياديگار
 قارشيسينداكى ارمنيى آليندان ووردو. مختار آغاچا
 ديرماشيپ، نشان آلاق، اوردا گيزلنميش ارمنيين
 اوزانديغى يثرده جه لئشيني آغاچدان يثره سالدى. من يان-
 يوره مده آچيلان آتش سسلريندن گوج-بلا ايله، آرابير
 گؤزليمى آچديقا ياراليلاريميزين دا سلاحي يثره
 قويمايغينين شاهدى اولوردوم.

دشمن تعين اولونان استقامته بير آز قالميش بيزى احاطه يه
 آلدى. اونلار سككيز-دوققوز نفر ايديلر.

باخيش غضبله قيشقيردى:

- سيزه ساغ جان وئرم، ملعونلار.

سلاحينى قالديرماق ايسته سه ده ديزيندن دين گلوله دن
 ديز چؤكدو:

- سيزى ساغ، يارالى، اؤلموش، فرقى يوخدور، هامينيزى
 اسير گؤتورجييك. سيزه دونيانين عذابلاريني وئرجييك -
 دئين ساققاللى ارمنى تتيى چكميشدى.

سلاحلى ارمنى باغيردى:

- تسليم اولون. ترپنسيز هامينيزى محو ائدريك، - دئييب
 شاهبازين باشينين اوستونو آلدى.

شاهباز مقاومت گؤسترميين معناسيز اولدوغونو دوشونوب
 نندسه منيم يانيمدا چؤكدو. ياواش سسله:

- دئديكلرينه عمل ائدك. بيلمك اولماز قارشيدا بيزى نه
 گؤزليير. بيزى اسير گؤتورسeler، بارى ساغ قالانلاريميز دا
 اولسون.

ساققاللى اونون پيچيلتيسيني ائشيديب بيزه ياخينلاشدى:

- نه دانيشيرسان؟ - روسجا اوندان سوردو.

- چوخلو قان ايتيريب، وضعيتيني سوروشورام.

- حكيمسن؟

- طبى يارديمچيام.

- لاپ گؤزل. بونلارين ساغ قالماسى اوچون چاليش.
 هايدى، قالخين، گنديريك.

آذربایجانین میلی دؤولتچیلیک تاریخینده گؤرکملی قادینلار

AZƏRBAYCANIN MİLLİ DÖVLİTÇİLİK TARİXİNDƏ GÖRKƏMLİ QADINLAR

خصوصن ده اونلارین عوئمانلی سولطانلاری ایله اولان موناسیبتلری صفویلر دؤولتی نین اینکیشافیندا چوخ بؤیوک رول اوینامیشدی.

۱ شاه ایسماییل ختائییه باباسی شئیخ جونئیددن، آتاسی شئیخ حیدردن میراث قالان دؤولتچیلیک ایدئولوگیاسی و دینی باخیشلار سیستمی شاه تهماسیبین زامانیندا بیر قدر ده تکمیلشدیریلدی. بو ایشده اونون ان یاخین مصلحتچیلریندن بیرى ده قیزی پریجان خاتون ایدی. شاه تهماسیبین دؤولتی ایشلرینه نوفوذ ائدن بو قیز یئگانه واریث قادین ایدی کی، سارای عیانلاری ایله بیرلیکده موزاکیره لرده ایشتیراک ائدیر. فیکیر یورودور، مولا حیظه لر ایره لی سوروردو. شاهین عاغلینا، ایستعدادینا خصوصی احتیرام بسله دیگی. چوخ واخت دا حسابلاشدیغی پریجان خاتون اونا اولان ائتمادی قیسموددتللی حاکیمیتی دؤورونده ده دوغرولتموشدو.

۱ شاه تهماسیبین اؤولادلاری ایچریسینده پریجان خاتونلا عئینی سوییه ده سئودگی دوققوز اوغلو ایچریسینده جاوان یاشلاریندان سرکرده لیک مہارتی ایله مشهورلاشان، سونرالار آدی تاریخه ۲-جی شاه ایسماییل کیمی داخل اولان ایسماییل میرزه ایدی.

سارای عیانلاری نین ایسماییل میرزه نی رقیب حساب ائتمه سی ۱ شاه تهماسیب چوخ بؤیوک آجیلارا باشا گلیمیشدی. عیانلارین و آراووران مأمورلارین فیتنه سی نتیجه سینده ۱۴ یاشیندان سیاسته قوشولان، ۱۸ یاشیندا عوئمانلی سولطان ۱ سولئیمان دؤورونده قودرتلی عوئمانلی اوردوسونا، ارضوروملو ایسگندر پاشایا قالیب گلن، قهرمانلیغی نا و ایگیدلیگینه گؤره " دلی ایسماییل " لقبی قازانان اوغلونو شاه قهقهه قلاسینا سالمیشدی. ۱ شاه تهماسیب آز سونرا سهوینی آنلا ییراق، اوغلونو قوروماق اوچون قالایا خصوصی موحافیظه چیلر قویوموشدو.

دکتر ملاحت حسنووا ایبراهیم قیزی

شرف جلیلی

برگردان: دکتر حسین شرقی دره جک

پریجان خاتون

آذربایجانین میلی دؤولتچیلیک تاریخی نین قیزیل صحیفه لریندن بیرى اولان صفویلر دؤولتی نین تمیلینی ۱ شاه ایسماییل ختائی قویدو. آذربایجانین بو قودرتلی سرکرده خاقانی نین زامانیندا اونون سرحدلری گئنیش اراضیلری، مونبیت تورپاقلاری، بول سولو چاپلاری و قلبی داغلاری چئورله دی. ان اساسی ایسه آنا دیلیمیز دؤولت دیلی ائلان اولونموش، مؤحتشم ادبی-فلسفی جریانلارین تملی قویولموشدو. بوتون ساحه لرینده حیاتا کئچیردیگی سوسیال، مدنی ایصلاحاتلار اهالی نین اینتئلئکتوال سوییه سی نین آرتماسینا تکان وئرمیشدی.

بو قودرتلی خاقانین حاکیمیتی اوندان سونرا اوغلو ۱ شاه تهماسیب طرفیندن داوام ائتدیریلیمیشدی. قونشو دؤولتلرله آپاریلان بالانسلاشدیریلیمیش سیاست،

صفوېلر د دۆلتي ايله باغلي فوندامنتال تدقيقاتلاردان بېرىنده يازيلير: تصوير اولونان حاديه لر باش وئردىگى زامان شاهزاده ايسماييل قهقهه قالاسيندا، ۱ تهماسب گؤندردىگى يئددى قورچى نين موحافىظه سى آلتيندا ايدى. آتاسى نين وفات ائمه سى و شاهزاده حيدر ين ؤلدورولمه سى خبر لرى اونا چاتاندا قالا رئيسى خليفه انصار قاراباغلى اووا چيخميشدى. ايسماييل خليفه انصارا اينانمير، اونو حيدر ين طرفدارى حساب ائيدردى. بوندان علاوه . او، قزويندن گلن خبر لره ده شوبهه ايله ياناشير، بونلارى اؤزونه قارشى مهارتله دوشونولموش تله ساييردى. او، هر احتيمالا قارشى اؤز تهلوكه سيزليگىنى تامين ائتمك اوچون تدبير لر گؤروردو " . قالادا كئشيك چكن خليفه انصار ين آداملارى قوروجولارين كؤمگى ايله اله كئچيريلمىش و ضررسىز لشديرمىشديلر. اونلار قالانين چيخىش و گيرىش يوللاريندا باش وئره بيله جك هوجوم احتيمالينا قارشى مانعه لر قوروموشدولار. خليفه انصار ايسماييل ين طرفدارلارى نين پايتاختدا قاليب گلمه سى خبرىنى آليب قالايا قايداركن دفعه لرله ايطاعت ائتدىگى نين بيلديريلمه سينه باخمايaraq، ايسماييل اونو قالايا بوراخمايمىشدى.

روملو، افشار، تورکمان، شامیی، قاجار، ذوالقدر، بایات،
 وارساق طایفالاریندان اولان حوسئینقولو خلیفه، امیراسلان
 بی، ماحمود بی افشار، سولئیمان بی تورکمان، خان اوزیر
 بی باهارلی، دایبسی شامخال بی چرکز پریجان خاتونین

آزاتماغي، مدنی ایصلاحتاتلار آپارماغي، صنعت-سۆز
آداملارینی حیمایه ائتمگی طلب ائدیردی. " حقیقی "
تخلوصو ایله شعرلر یازان، باباسی شاه ایسماییل ختائی
نین سازینی سینه سینه سیخیب " یورد یئری " ، "
شاهسئوه نی " هاوالارینی مهارتله ایفا ائدن پریجان خاتون
قارداشینی قیلینچ و قلمین وحدتیندن قورولان دؤولترینی
قوروماغا چاغیریدی. مدرسه لر، مکتبلر آچان، شرقین
مشهور فیلسوفی عالیملرینی، نققاش، خطاط، معمار و
رساملارینی صفویلر سارایینا جلب ائدن پریجان خاتون
سوندا سارای عیانلاری نین فیتنه سینه، چکیشمه لرینه
قوربان اولموشدور.

قهقهه قالاسیندا ۱۹ ایل ایشیغا حسرت قالان ۲ شاه
ایسماییل قارداش-باجی آراسینا سالینان نیفاق نتیجه
سینده اونو سلطنت نورونا غرق ائدن باجیسی نین طالع
گونشینی ابدی اولاراق قارالدير..

حقیقی ایلاهی عشقه یول حساب ائدن " حقیقی "
تخلوصو ایله یازدیغی شعرلره روحونو کؤچورن، عاغلی،
ذاکاسی، مودریکلیگی و مغرورلوغو ایله بوتون شرقده،
صفویلر دؤولتینده مشهور اولان پریجان خاتون ادبی-
فلسفی اثرلرین باش قهرمانینا چئوریلیمیشدیر.

شرقین مشهور سۆز صرافلاریندان بیرى، عبدی بی
شیرازی تکمیل-ات-اللاخبار " اثرینی صفویلر سارایی
نین اینجیسی اولان پریجان خاتونا ایتحاف ائتمیشدیر.

صفویلر دؤولتینی ظریفلیگی، مودریکلیگی ایله نورا غرق
ائدن پریجان خاتون دوز ۳۰ ایل سارایدا باش خاتون
اولموشدو. بو زیروه نی او، مودریکلیگی، مغرورلوغو،
جسارتی و لیاقتی ایله فتح ائتمیشدی. بشریتین نیجاتینی
حقیقتده گۆرن پریجان خاتون سون آنینا کیمی قارداشی
ابی شاه ایسماییلی حاقا، ایلاهی عشقه و اینسان
سئوگیسینه سسله میشدی!

اوستوندن یوز ایللر اؤتندن سونرا بئله یئر اوزو بو مودریک
خاتونون اوز سؤیکه دیگی، اوغروندا قیلینجی قلمه، قلمی
قیلینجا چئویردیگی حقیقته دوغرو جان آتماقدادیر!

صفویلر سارایی نین اینجیسی، آذربایجان گۆزه لی و
اصلینده حاق عاشیقی پریجان خاتونا بوندان آرتیق بیر
سلطنت و سعادت ده گرک دئییلدی!

یالنیز اوچ گون سونرا، آذربایجانین جنوب حیصه
سینده خالق کوتله لری و پایتاخت عیانلاری نین
نوماینده لری قالا اتکلرینه آخیشیب گلنده قالا قاپیلاری
تای با تای آچیلیمیشدی " ...

ایسماییل قهقهه قالاسیندان چیخدیقدان سونرا باجیسی
شاهزاده پریجان خاتونون گؤندردیگی حیدر سولطان
چابوک تورکمانین آلاچیغیندا دایانمیش و بیر نچه گون
سونرا ایسه قیزیلباشلارین موشاییعتی ایله اردبیلده
اجدادلاری نین مزارینی زیارته یولا دوشموشدور. زنجان
چمنلیگینده اونو پریجان خاتونون گؤندردیگی شاهزاده
ایبراهیم، وزیر میرزه سالمان، آتالاری نین زامانیندان قالان
دؤولت مأمورلاری و عیانلار قارشیلایمیشدیر. سارایدا ایسه
همیشه اولدوغو کیمی، هامی پریجان خاتونون مصلحتلری
ایله حرکت ائدر، اونون عاغیللی، اوزاقگۆرن سییاستی ایله
حسابلاشاردی. قارداشی نین تاخت-تاج اوغروندا موباریزه
سینی دستکله ین، اونو قهقهه قالاسیندان، ۱۹ ایلیک
حبسخانا اسارتیندن خیلاص ائدن پریجان خاتونون موباریزه
سی سایه سینده ۱۵۷۶-جی ایل آوقوستون ۲۲-ده
قارداشی ایسماییل میرزه ۲ شاه ایسماییل آدی ایله صفویلر
دؤولتی نین باشینا گلیمیشدیر.

پریجان خاتونون آذربایجانین میللی دؤولتچیلیک
تاریخینده ان بؤیوک خیدمتلری ده محض بو آندان
باشلامیشدیر. زیندانلاردا چکدیگی عذابلاردان بئزن، ان
دوغما آداملارینا بئله اؤگئی موناسیبت بسله ین، هر
کسی اؤزونه رقیب سایان ۲ شاه ایسماییل قتلر و
اعدملارلا حاکیمیتی نین عؤمرونو اوزاتماغا جهد
ائدیردی. بئله بیر زاماندا سارایداخیلی ایشلره، عیانلار
آراسینداکی موناسیبتلره موداخیله ائتمک، یئرتیدیگی
سییاستین سحو اولدوغونو شاها آنلاتماق بؤیوک
جسارت و ایراده طلب ائدیردی.

صفوی لر دؤولتی نین اسکی عنعنه لرینی یاشاتماق،
اونو اینکیشاف ائتدیرمک نامینه یئنی ایقتیصادی و
حربی ایصلاحتاتلاری ضروری سایان پریجان خاتون،
قارداشی ایله دیالوقلار آپاریر، اونو عیانلار آراسینداکی
ایکیتیره لیگه، اهالییه غئیری-اینسانی موناسیبته
سون قویماغا، عدالت، حاقا سسله یردی. اهالییه
دؤولت اطرافیندا سیخ بیرلشدیرمک اوچون وئرگیلری

ئەلەسۋەر بى دەمىر
ELSEVƏR BƏYDƏMİR

QÜRBƏTDƏ DARIXMAĞIN SİRRİ
قوربت دە دارىخماغىن سىررى

روحوم دارقېن ايسه، اورييم خسته،
بيليرم، گۆينه يەن يئرى وپندير.
گۆزلريم يول چكير، قولاغيم سسته،
قوربت دە دارىخماق سىررى وپندير.

يورۇ-يورۇ يوللار بيتمز نديرسە؟
يولون دوغرو يول دور، حاكا گئديرسە.
بورنومون اوجونو نه گۆينه ديرسە،
بىرى آناديرسا، بىرى وپندير.

گۆردويون بير شئيه قايناسا قانين،
دئمك كى، هارداسا قاليب بير يانين.
"نه واخت گله چك سەن؟" - دئيهن آتائين،
چوخور گۆزلرينين فرى وپندير.

قوربت دويغولارى نه بلاسا دا،
قريبى ايسيتمز اود قالاسا دا.
قوربت دە گونونه گون جالاسا دا،
گوزاراني قوربت، سري وپندير.

شعير يميز - شاعير يميز
ŞƏİRİMİZ - ŞAİRİMİZ

HER YERDE SEN VARSIN,
HER YER HATIRAN
Gülsüm GÜLMEZ

هئر يئردە سئن وارسين،
هئر يئر حاطيران
گولسوم گولمئز

گئچمىدى، گئچمئدين، گئچمئزسين جاندان
هئر يئردى سئن وارسين، هئر يئر حاطيران
ياستيغيم ياس توتموش، عاكليما زيان
اۆزلئنن او گونلئر، يادىمدا اينان
هئر يئردى سئن وارسين، هئر يئر حاطيران...

هانى دئردى، كئندىرى، كئنارا آتپ
آى ايشيغيندان، كانديللئر ياپپ
فئلكتئن شۇيلئى، بير گئجى چالپ
گولدوغوموز او گونلئر، يادىمدا اينان
هئر يئردى سئن وارسين، هئر يئر حاطيران...

آيدىن لانير ائيلول دئە، كاپكارا گئجى
سئودالى بئستە ئلئر، هئپ هئجى هئجى
كاه هوززام، كاه ماهور شاركيلار ديلدى
سؤيلئديغيميز او گونلئر، يادىمدا اينان
هئر يئردى سئن وارسين، هئر يئر حاطيران...

اٺلسۆر بی دمیر

ELSEVƏR BƏYDƏMİR
DÜŞƏRSƏN YADIMA ARA BİR

دوشورسن یادیمآ آرابیر ایندی

اٺشیتدیم کی، سنی یولا وئرمه ییب،
منیم بوشلوغوما قویدوغون آدام
بیر گولون اوستونه باشقا گول دریب،
منیم اتیری می دویدوغون آدام.

من سهو اٺلمیشدیم، سنه نه اولدو؟
بیری سهو ائدنده باغیشلار بیری.
بیر اوشاق لیق ائتدیم، بهانه اولدو،
ایندی اوریمیز بوش بیر یورد یئری.

آیری لیقدان سونرا ایکینجی ختان،
قلبینی اؤزگه یه باغلاماق ایدی.
بلکه ان دوغرو یول – علیندن توتان،
داش باسیب قلبینه آغلاماق ایدی.

بلکه گۆزلسیدین قاییدیشی می،
سن اولان بوداغا قوناردیم یئنه.
زمانی آشماق می، قئید دیشی می؟
بلکه چاغیرسایدین دؤنردیم یئنه.

ایندی دئسه ن: "چیخ، گل، هسرتین اوخدور"،
او کٚچمیش ده قالان ووصالاریم دی.
گٚتمه یه بیر آیری یئرن ها یوخ دور،
یئنه پناه یئرن خیالاریم دی.

ساچلاریم یاغیب آغ گونون قاری،
کؤنلومون گؤزونده ارییب آرتیق.
بیر وخت ایستسک ده عینی باهاری،
کؤچوم باشقا یؤنه یورویوب آرتیق.

ایندی حرامیم سان، سنه باخمارام،
بیر ایشه یارامیر مین فیکیر ایندی.
من سنین یادیندان یقین چیخمارام،
دوشورسن یادیمآ آرابیر ایندی.

اٺلسۆر بی دمیر

ELSEVƏR BƏYDƏMİR
YARPAQDAN ASILI ÖMÜR

یارپاقدان آسیلی عۆمور

گۆی دن اود ال بن گونشه رغما،
اؤز ظریفلیینی یئنه قورو یور.
اما دیرشمیر پاییز یئلین،
نه وخت بوداغیندان دوشسه، قورو یور.

اینسانین دا، اٺله بیلیمیر نیه،
بیر یارپاقدان اؤته گومانی یوخ دور.
بلکه سینه گریر مین چتین لییه،
بیر جه قوجالیغا درمانی یوخ دور.

لئوحي-ماحفوظ آغاجینین بور جونا
بیر یارپاغا یازیلیمیش اؤمروموز.
نه وخت سا، سون یارپاق دوشر اوو جونا-
بیر یارپاقدان آسیلیمیش اؤمروموز.

فصیلره قاریشدیقجا باشیمیز،
یارپاق کیمی تیتیریلمیش اؤمروموز.
یارپاق-یارپاق چوخالیدیقجا یاشیمیز،
یارپاق-یارپاق اریگیرمیش اؤمروموز.

اڻلسُور بي دمير

ELSEVƏR BƏYDƏMİR
MƏNDƏN YADİGAR

مندن يادىگار

بزه خاطره‌نى، زر يئتمه‌دى مى؟
قبول ائيله بير ده مندن يادىگار.
باشينا بو قدر شر يئتمه‌دى مى؟
ساخلا بير خئيير ده مندن يادىگار.

زمان منگه‌نه‌دى، تورپاق سيرر دويان،
سيخيب ديشلرينى، سوناجان دايان.
ايكيميژه مخصوص، اللهآيان-
آراميزدا سيرر ده مندن يادىگار.

پايلاشماق سئوميين سارى سيمى ده،
كيمه آچمالييديم كؤز ايچى مى ده؟
اؤز درددين يئتميرميش، اؤز دردلى مى ده
سانجاقلاديم درده مندن يادىگار.

بير نبزه نبزىنى توتا بيلديم‌سه،
توتيه بيل، من سنى بوتا بيلديم‌سه،
اؤمرونه خوش رنگلر قاتا بيلديم‌سه-
بير ياشانميش پرده مندن يادىگار.

سونسوزدان بير نيدا روحومدا دويدوم،
ابد يوچوسويام، من ائله بويدوم.
داريخسان، اختارما، آييريپ قويدوم
قلبينه بير يئر ده مندن يادىگار.

بلكه خيالىندا اوزوم قالاجاق،
دئمزديم، آرخادا گؤزوم قالاجاق.
قالسا مندن سونرا سؤزوم قالاجاق-
قالسين بو شئير ده مندن يادىگار.

الله آغوشونا آلاز قولونو،

تورپاق آشاغييا چكر چولونو.

بايرامدان بايراما گؤزلر يولونو -

بير تنها قبير ده مندن يادىگار.

اڻلسُور بي دمير

ELSEVƏR BƏYDƏMİR
NƏSƏNDƏN ÖNCƏSİ NƏ SƏNDƏN SONRASI

نه سندن اؤنجه‌سى، نه سندن سونرا

حيات دا، دونيا دا سيررينى وئرمز،
نه سندن اؤنجه‌سى، نه سندن سونرا.
طالع اوزه گولمز، ييغوال گتيرمز،
الينى اوميددن كسه‌ندن سونرا.

هره‌يه بير دفعه وئريلير آزي،
هسرتى موسانين سيرلى اساسى.
كيمدن ايسته‌يه‌سى، كيمدن اوماسى -
قيسمتى يازاندان كوسه‌ندن سونرا.

عؤمور ده فصيلدى — دوز، ناخيش ائيله،
ايستر باهار ائيله، ايستر قيش ائيله.
باشقا بير عالمه بير - ييغيش ائيله،
كولك گونباتاندان اسندن سونرا.

يول هاردان باشلايير، سونو هارادى؟
حياتين يارى آغ، يارى قارادى.
اؤمرونه نه چك‌سهن، جيزما - قارادى -
الله ين چكديى دئسه‌ندن سونرا.

چوخو سونسوز ايميش، آزي دا چوخوموش،
يول ازلدن گليب، ابده چيخميش.
بير سيرره وارديم كى، ائى رببيم، يوخوموش:
نه سندن اؤنجه‌سى، نه سندن سونرا

هانسى ائوده دىر بوساتى؟
كىم ده آختارير مهرينى -
الله بيلير...

سئوھن كىم دى، ترك ائدن كىم؟
اوز چئویره نى حاقلى دىر،
يوخ سا گۆزله بهن مى معصوم؟
بعضا ترك ائتميين اؤزو
قالماقدان طمطراقلى دىر.
بعضا باغرينا داش باسيب
گۆزله مك ده ماراقلى دىر.
هانسى سا گونده بير باخيش
بير طالعه سو چيله دى...
هانسى سا گونده بير قارغيش
كىمه دى دى، كول ائلدى -
الله بيلير...

اوشاقلارين سوچو ندى؟
نيه يئتيم دوغولورلار،
سونرا بو ظالم دونيانين
سيناغيندا بوغولورلار
آخى نيه حسرت قالير
بير آتا نوازشينه،
ياخود آنا قايعى سينا؟
يئم اولوب ظلمون ديشينه،
ياشايرلار سينا-سينا...
كىملر آغ گونه تلسير؟
كىمى نيه يئتيم سئچير؟
كىم دن نىي، نيه كسير،
كىمه هانسى پايى بيچير -
الله بيلير...

ائلسؤر بى دمير
ELSEVƏR BƏYDƏMİR
ALLAH BİLİR
الله بيلير

بعضا سوسوب سوروشمورام،
چونكى جاوابلار الله دا.
نه واخت ائنديريله يئره؟
كىمه گوناھ يازيلماقدا،
كىمين دعاسى گؤيلره
حزين-حزين يول آلماقدا؟
باش آچميرام هر نه ايشدى -
كىمين بير تنھا گۆز ياشى،
كىمين عمرونو ديشدى -
الله بيلير...

ايچيم ده سينميش آينالار
كىمين اليه قيريل دى؟
كىمين سؤزويله چاتلادى؟
اوريم كيمه داريلدى -
سؤزوم يوخ...
بو قيرىقلارى كيم يىغار،
كىم اولار منيم سينيقچيم؟
نه واخت روحوما گون دوغار -
الله بيلير...

نيه يوللار هاچالانير،
آيريليغا سبب نى دى؟
كىمين اوجوز بير صحبتى
كىملرين خترينه دى دى؟
كؤنوللرى آيرى اولان
بؤلوشور فانى حياتى،
چكىر بير-بيرين قهرينى...

«الله بۇيۇك دور» دئيرسن.

بعضا دعان قبول اولور،

سئوينج دن لباس گئيرسن.

باخيرسان، كيمسه داردادير،

چكيب عصيان بايراغيني

سيزلايير: «الله هارهادير؟»!

كيمه اوزادار عليني،

كيمين ايمدادى هئچ گلمز؟

كيمين اوخشايار تئلينى،

كيمين ايشلرى دوزلمز-

الله بيلير...

گور نه قدر دونيادا سيرر،

سيرلر وار سيرلر ايچينده...

الله اوچون جاوابى بير-

وار اولماغين دا، هئچين ده.

عقل بيرين درك ائنده

او بيرينى اينكار ائدير.

كيم هانسى ايشدهن اودوزور،

كيم هانسى ايشدهن كئر ائدير؟

كيميني ياخشيا يوزور،

كيمه دونياني دار ائدير-

الله بيلير...

الْأَبَدِ كَرِ اللَّهُ
تَطْمِئِنُّ الْقُلُوبُ

VECTOR . CALLIGRAPHY

كيميه بير قفيل اولوم،

تام دا حياتا گولركن...

صحنه-صحنه، بولوم-بولوم

گنجلييني ياشاياركن

نيه كسيلر نفسى؟

كيمين نفسى ووروب كئچير،

كيمين دم گوزو، هوهسى؟

بلكه ده بير نورانينين

دعاسينين گئچيكمهسى

الله بيلير...

مزارينا ييغيشانلار

هانسى حيسسلرى بولوشور؟

هانسى غضبيني اودور،

كيملر آرخادان گولوشور؟

قارا تورپاغا باخاندا

كيم آغلايير حقيقت ده،

كيم سئوينمه يه چاليشير-

الله بيلير...

هانسى بوغچانين ايچينده

نه قدر سس سيز هاراي وار؟

گولهن اوزلرين آلتيندا

نه اولچوده آه و واي وار؟

هانسى آخان گوز ياشيندا،

هانسى بير سيرلى اولاي وار؟

هانسى گوستریش دن آخير،

هانسيندا گئرچك دن پاى وار

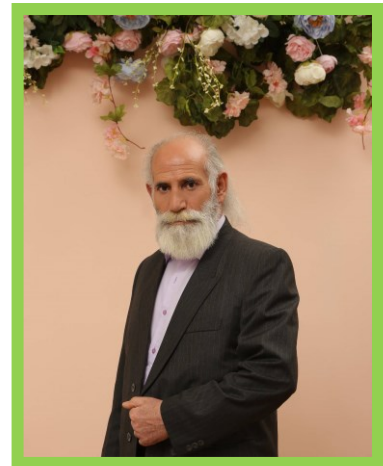
الله بيلير...

عذابلارين چمبرينده

يانيب قلوبيني يئيرسن،

اما يئنه ازبرينده

پ ب کئیوان حسینی اوغلو تورک دونیاسیندایام

دونیامیزین گرک دردینی چکم
شاعیرم اولو تورک، دونیاسیندایام
خالقا قوللوق ائدم قارشیندا چوکم
شاعیرم اولو تورک، دونیاسیندایام

دؤنیا حیات مۆلکۆم جاندا، جانیم دیر
داماردا دولانان قیزیل قانیم دیر
تۆرک دیللی اۆلکه لر شاه داماریم دیر
شاعیرم اولو تورک، دونیاسیندایام

آرامیزدا سرحد اولسادا بیریک
آیریلیغی دیدن بیز اولمه مز اریک
آدیمیزدان بللی موقددس پیریک
شاعیرم اولو تورک دونیاسیندایام

قافقازدان آلتایا اوره ییمیزدی
ساوالان، قوشقاری به، به ییمیزدی
"تۆمروز" زینب پاشا "مله ییمیزدی
شاعیرم اولو تورک دونیاسیندایام

دؤغما دیلیمیزده یازدی "شهریار"
"مفتوم قولو" یسوی "اولمز" بختیار

"یونیس امره" یازدی جانیم سان دیار
شاعیرم اولو تورک دونیاسیندایام

"علیشیرنویایی" میللت دایاغی
بیرلیک حسرتینده هئی دئدی آغی
یاراماز اوجاغین قالدی یاغی
شاعیرم اولو تورک، دونیاسیندایام

"علی پولاد" کیمی قانان لاری وار
"ابازر" تک قلبی یانان لاری وار
اوز کورلویه جانین قویان لاری وار
شاعیرم اولو تورک، دونیاسیندایام

میللی سرداریمیز اولو ستارخان
توراندیر باشا - باش کیریمز ایران
ساتقینلار اونونده اویوماز "کئیوان"
شاعیرم اولو تۆرک دؤنیاسیندایام
شاعیرم اۆلمز تورک، دونیاسیندایام

پ. ب. کئیوان حسینی اوغلو کوچمه دیم دنیا

سئودییم نعمتدن سئودییم قدر
دویونجا یئمه دیم ایچمه دیم دنیا
یاخین اولا اول حسرت یاشادیم
اریدیم عشقیندن کوچمه دیم دنیا

قارنیمدا دویسادا گوزوم دویمادی
دوداقلاشدیق دئیدی اوزوم دویمادی
نازیمی چوخ چکدی نازیم دویمادی
لذتیندن بیر آن گئچمه دیم دنیا

اونونده باش ائیدی یارانمیش اینسان

پ. ب "کئیوان" حسنین اوغلو
گوزوم آدوניה

صبح دن یئری یوردو هی قاشیرام
ترلیمیشم گورمور گوزوم آدوניה
توز تورپاق ایچینده ائله ایتیبدیر
دوزو بئلی دئییل اوزوم آدوניה

قوللاریم آغزیما گلیر دردیمن
آغریلار باغریمی دلیر دردیمن
آغلامیر اوریم گولور دردیمن
حیاتدان دویموشام اوزوم آدوניה

سوروندوم دیزلریم پارچالاندی باخ
ائله بیل اوستومه بیرخالاندی داغ
تالاندی گوزومده قوردوغوم اوجاق
سونمز اولدو سونمز کوزوم آدوניה

دئیرلر کیشیدی باشیندا پاپاق
دویغولار جانیمی هی سوکور آنجاق
توتورام مزاریم داشیندان سوراق
سئویرم اوستومه دوزوم آدوניה

پ. ب "کئیوان" حسنین اوغلو
سوز گوتورمه دی

اوزونه گولسه ده یاخین اوزاقلار
بیلیرم گلشن گوز گوتورمه دی
حاقدان حقیقتدن دانیشدین ائله
نادانلار اینجیدی سوز گوتورمه دی

باشینی خورافات قاتانلار بیلمز
یوز ایل یاشاسادا اوزونه گلمز

زیارت ائله بیر دوشونن قانان
عشقیله حیاتدا سورورم دووران
نئجه معمادی سئچمه دیم دونه

سئوگی دونیاسیدی شیریندن شیرین
اینانمیرام وئره بیر نعمت یئرن
آی "کئیوان" هر یئن بیلمز دئییه رین
اوزومه دونوندان بیچمه دیم دونه

پ. ب "کئیوان" حسنین اوغلو
قوشالاشدیرا

اریتدی شام سایاق ائولاد دردیله
آپاردی تورپاقلا قوشالاشدیرا
بیزی حسرت قویا اینصافسیر فلک
باجسیر اوتاقلار قوشالاشدیرا

درده دوچار اولدو آنا اوریی
جاوانکن ایچینده اولدو دیله یی
اوزو قارا اولسون ظالیم فلکه یی
لامپاسیر یاتاقلار قوشالاشدیرا

کیم یانارمیش آنا قدر ائولادا
هر ایشی مین کلک تله دونیادا
آنا نئجه دوزدون بو سونمز اودا
سئودی فلک داغلا قوشالاشدیرا

دئیشدین دونیانی آلیشدیم یاندیم
بو سونسوز عالمی افسانه ساندیم
"کئیوان" نلر چکیر دوشوندوم قاندیم
گوزلریم بوقلا قوشالاشدیرا

دو نیا وار پیسلر اولمه ییب اولمز
دوشوندو ایرینی دوز گوتورمه دی

پ. ب "کئیوان" حسنین اوغلو
اوریی گولسون

سویله اود آلماغا گل میشیدین مکر
گلشین گئدیشین اولدو مخته سر
یانان اورکلر توتدو قم کدر
اوشیونلر سندن کوز گوتورمه دی

"قاراداغ" کونلومده "اورمو" قانیما
"همدان" تله سیر گوروشه گل سین
پشوازینا چیخیر "موغان جئیرانی"
تالانمیش "ورزیکان" اوریی گولسون

"آیازی" دویمایان "سورگون" دویماز
آچار سفراسینی "کئیوانی" سایماز
اوزو یاتان کسلر آسان آییلماز
اوزاتدین تورپاغا توز گوتورمه دی

"کلیر" جییننه آل شالین سالیب
قورخو "سامیرنی" بورویوب قارداش
دونیا یادداشیندا جانلانیر "حلب"
"تبریزده" "اوختایی" سئچیدیر سیرداش

پ ب "کئیوان" حسنین اوغلو
آی گوزل

بیر باخیشلا اویوموشام جامالینا آی گوزل
تایسیز اولان گوزللییین تانیریم وئریب پای گوزل
مینلر شوکور نقاشیینین وارلیغینا حئیرانام
اوز روحوندان باغیشلا ییب محبتین یای گوزل

اینتیظارین چکیر "اردبیل" "سراب"
"قوشا چایلا" "سولدوز" اللرین سیخسین
گوز تیکیب "آغا بی" کندینه "زنجان"
"قاراباغدا" حسرت قالاسین بیخسین

کاش توتایدیم اللریندن قوشا دووران سوره یدیک
اوجاق قوروب ائل رسميله کونلوموزه سره دیک
قوشالاشیب عالم آرا عشقه چلنک حوره یدیک
آختارایدین بیر بهنانه گئتیره یدین چای گوزل

"بيله سوار" "جولفا" "آستارا" چوخدان
آچیب قوللارینی قارداش اؤزونه
"مراغه" "میانه" مین قوربان دئییر
بوکولسون گوزلری "مرد" گوزونه

اوزوندن چوخ خبرسیزنس اوریمی آپاردین
باخیشینلا کیملیییدن وارلیغیمی قورتاردین
منیم کیمی وورولسایدین مین خیالا هوپاردین
تابلشمازدین درده بئله تنز سالارین های گوزل

"شهابدین" "بازیز" گویر قاتینا
"اهرده" یازیلیب "شئور" ووقارلی
اونوتماز ائلینی "شهریاری" کیمی
اؤلمز "بختیار" تک دوم دوز ایلقلاری

یاناقلارین آل گونشدی دوداقلارین گؤل چیچک
محبتین اسیریئم گل باشیما بیر ال چک
"کئیوان" سنین قوللوغوندا دایانیبدیر لاپ کوورک
گل حورولک آل ال اله بیز دردلریمی سای گوزل

"عیصمتی" دنیانی حئیرتده قویان
آراز قوجاغیندا قازدیردی مزار
سئودا زنجیرله بیر قیفیل ووردو
سئوینج حسرتینده چوروسون اغیار

من کرم اعظم لالانلی
«لالان» قاراداغین خدافرین بؤلگه
سینین آشاغی لالان (لالانسفلی)
کندینده ۱۳۴۷ جی گۆنش ایلینده
گۆز آچمشام بئشینجی صینیفه
قدر قونشو کندیمیز لته جان دا
تحصیل آلمشام سوئرا تبریزه
کوچوب دیپلومدا اوردان آلمشام

۱۴۰۳ دن شعر یازماغا باشلامشام .

کرم اعظم لالانلی ال چکنمیرم

قلبیم یامان سندن اؤت قورق دؤی قن قور
وورولموشام سنه ال چکنمیرم
هجران حسرت نه واخت سونا یتئجک
بیلیر اوریممی ائل چکنمیرم

یارانمیشان بئله دردیمه درمان
وئیرسن هر زامان کونلومه فرمان
جانیمدان کوزه ریر سانکی بیر وولقان
هر بیر آنیم اولور ایل چکنمیرم

سن یانیرسان منه منده کی سانا
نئجه کی لیلی چوخ یاندی مجنونا
کیم تاپیلار بیزی اؤرکدن قانا
مجنون تک مسکنیم چول چکنمیرم

"لالاندا" حوسنونه اولوبدی باغلی
حسرتینده یاشیر اوریی داغلی
وورولوب ائلینه قالما ییب عاغلی
اؤلوبدور وارلیغی کول چکنمیرم

"ساوالان" "قوشقارین" اونوتما یاجاق
"پامیرلا" "هشته سر" بیر نفس چکیر
"آغریله" "سهندین" باخ هارایینا
"صمدین" باشینا هله آند ایچیر

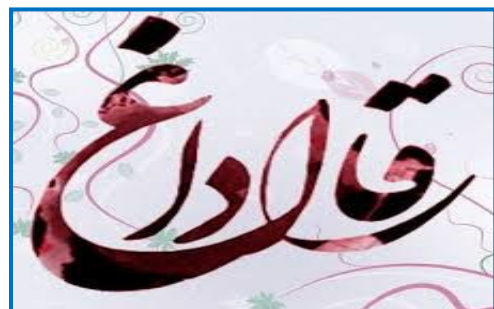
بولدولر نئچییه تورک دونیاسینی
"تورکمن" "گولوستان" آدیله بئله
خزیرین آدینی دئییشدیردیلر
اوز به اوز ائتدیلر بیزی یاد ائله

آشیریب داشیرتدی درد آرپا چایین
"قافقازدان" "آلتایا" ائشیتدی ائلر
دوردو آرخاسیندا شانلی میللتین
"نباتی" عشقیله یاراتدی سئلر

دوشوندوم وارلیغین اولو یوردومون
ارئلر مسکنی ارلر اولکه سی
حوریئتده بیردی تاپیلماز تایی
"وورغونون" "مشفیقین" "شمسین" بولگه سی

"دمیر قاپی دربند" "تورکوییه" "باکی"
"اوزبکم" "قضاغام" "اویغور" "کرکوکم"
"قولعلی" "نوه سی" "حسئین" اوغلو
آتالی بابالی تورک اوغلو تورکم

تورک دونیاسی یازدیم قلیبمه آدین
جان کیمی آنلادیم فریادین دادین
سونمز گوردوم "کئیوان" هر زامان اودون
افسوس امدادینا چاتان اولمادی

کرم اعظم لالانی اینجیدیم

اؤز یئرینی دۆشونمه یئن قوناقلاردان اینجیدیم
اؤز دییینه ایشیق سالماز چیراقلاردان اینجیدیم
یارانمشلار عذاب چکیر باشا دۆشم قور علتین
کئچل باشدا مییدان آچان داراقلاردان اینجیدیم

حقیقین یولون گئدنلرین باشیندا تۆرپ اکدیله
جارچیلارین دیلین کسب دؤداقلارین تیکدیله
اٹل دردینی چکنلرین تئملینی سوکدۆله
دؤغما یۆردۆن گۆزدن سالان اوشاقلاردان اینجیدیم

حق دانیشان دوستاقلارین قوجاغیندا ارییه
انسانلیقدادادان دوشوب لئشین چاققال س قوروی قور
تولکو فرمان وئرن گوندن اصلانلاردا کرییه
بو دهشته سئوینج ائدن آخماخلاردا اینجیدیم

چاققاللاردا فرمان وئیر اصلانلاری درد آلیه
عدالت سیز حاکم لردن دۆش وئنی قم دالیر
قوردلار داها گئتن باخیر تۆلکلرده یئرسالیر
آنلایانلار زنداندادی دوستاقلاردان اینجیدیم

«لالان» دۆران ترسه گلیب آغلادی گۆی یئریده
ایسته ییدی دوز اینسانین کۆره سینده اریده
تورک دیلینین مکتبی یۆخ ساخلایبیدی گئریده
آلچاقلارین کلکیندن دؤزاقلاردان اینجیدیم

کرم اعظم لالانسفلی "لالان"

یان گئدیر.

ازلدن گلمیشم باختی قارا من
ترلان کۆنلۆم ندن دوشدوم تورا من
قویمامیشام عومور بویو بارا من
الیندن توتدوغوم ندن یان گئدیر

آچدیقجا گۆللریم، خار قوجاقلادی
ایشیقلی یولومو تار قوجاقلادی
بوینومو یالانچی یار قوجاقلادی
بیلدی چتیندئیم دای توان گئدیر

دئدی دیریلیغیم هر زمان سندن
دوشنده مشکله قاشمادین مندن
چتینلیگه دوشدوم آیریلدین شندن
منی گۆرجک دئییر یان گئدیر

بایلیغا چیخاندان تانیمر منی
فرحله یاشاییرام نئییرم سنی
یۆخ احتیاج سنه اولموشام غنی
داها باخمئر منه سانکی خان گئدیر

لالان یاخشیلیق ائت گتیرمه دیله
آرخالان هر زامان آرخاندا ائله
بوتون پاخیللیق آخیتما سئله
یاخشینین باشیندان چن دومان گئدیر

یازانی کرم اعظم "لالان"

تهمتله یاشیر

کیمی سی سارایدا مین بیر آرزولا
کیمی سیده نینده تهمتله یاشاییر
بیر یازیق چالیشیر گئجه گۆندوزو
تاپمیر ایسته دییین ذللتله یاشاییر

ازلدن یارانیب دنیا دا بئله
قور تارمایب تبعیض چوخالیر هله
بو سبب دن ملت قالیب موشکوله
تاپماییر خوش گونونو منتله یاشاییر

خسرو حسنعلی زاده (هاتف ماکویی)

مکتبه خوش گلیبسیز
مکتب آچیلیشی اوچون اوشاق ادبیاتی

اوشاقلار آی اوشاقلار
آی قلبی یوموشاقلار
مکتبه خوش گلیبسیز
چوخذاندی دینجه لیبسیز
گلین وئرک ال - اله
سلاق بوردا ولوله

پاییز گلیب یئتیردی
غوصه لری بیتیردی
مدرسهر آچیلدی
بیزه ایشیق ساچیلدی
آی قیزلار آی اوغلانلار
سؤزه یاخشی باخانلار

بوشلایین دا یاتماغی
باشی یئر آتماغی
چانتالاری گؤتورون
مکتبه تئز یئتیرین
اؤزوزه یولداس تاپین
یاخشیجا سیر داش تاپین

گلین - گلین عزیزلر
آی ال - اوزو تمیزلر
درسیمیزی اوخویاق
ائله شنلیک توخویاق
یازی - پوزو اؤیره نک
هر ایشده قابیلشک
دئیه ک - گولک شاد اولاق
غوصه دن آزاد اولاق

بیری بازارلاردا ملتی تالاییر
یازیق اینسانلارین تاپداغین آلیر
یغیر تلیسلره پؤلو تاپدالاییر
یوخسولدا تاپماییر جرعتله یاشاییر

بیری پول قالااییر تایی تای اؤسته
بیری قمله یاشاییر اولوبدور خسته
بیری چؤرک تاپمر اولوب وابسته
قالیب چتین گؤنه محنتله یاشاییر

لالان باخیر بو پیس چرخه گردیشه
حققا بازلیق داها اولوبدور پئشه
یازیق انسانلاردا دوشوب تشویشه
گلجک قورخودان حیرتله یاشاییر.

کرم اعظم "لالان"

قوشا قافییه دوداق دئیمز دیوان

داغلادین سن

دونیا نییه اولدون یالان یاخچیلاری داغلادین سن
کسلر اولدو سنده قالان دوز اولانی اوخلادین سن
آلچاقلاردا ائتدی تالان دوشوننی دالادیلار
دانیشیرلار آشکار یالان گیجلیده چاغلادین سن

اینسانلاری ائتدین تالان گؤنده قویدون آهی زارا
نییه اولدون خالق چالان یوخسوللارا ووردون یارا
آزغینلاردا افعی ایلان دیلی باغلی گونو قارا
قانانلاری اودا سالان ناکسلی ساخلادین سن

"لالان" دنیا فورست آلان هی آتاندی هی ساتاندی
کسلرده وار درده دولان دردی درده هی قاتاندی
سند کی هی دردی اولان دردلرینه ال چاتاندی؟
واردی گوزو داردا اولان حسودلاری حاخلادین سن

کیرمان روستم‌لی

KİRMAN RÜSTÖMLİ

دیلیم، دیلیم‌دیر.

دیل تک انسیت واسطه‌سی دئیل، او هم ده میلی
ثروتیمیزدیر. بو دیلیمیزین بیر آدی وار: تورک دیلی.

مهدی اعظم منش (حکیم) لالان

آیننده

آیننده پالاتارین جیبینده پولون
اولماسا گونوونو اوزون آغلا سن
نقدر دوز دئسن هچ سایان اولماز
اولمه میش حیاتدا دوزون باغلا سن

پئله سی اولمایان سئلجم اولار
أوزونده ر غم اونون مجسم اولار
یاوان چورک تاپسا آن ملحم اولار
پولونو گورنده سوزون باغلا سن

یوخسول یاشماقدان اولوم یاخشیدی
یوخسولا باخیشلار نکبت یاخشیدی
قئزیل فرشین اوسته آیی ناخشیدی
باخما میشدن اول یوزون باغلا سن

(حکیم) الی بوشلوق نه یامان دردی
بوخسولا یاشاماخ گویی داشدان بئرددی
حیاتدا دولانماق اونا بیر شرطدی
دونبادان گئتماغا گوزون باغلا سن

مهدی اعظم منش (حکیم) لالان

پوزمه ایلاهی

زامان طوفانیندا قالان هر کسین
اومودون هر یئردن اوزمه ایلاهی
نعمتیندن بول وئر کسمه روزیسین
اوچورتما ائوجین پوزمه ایلاهی

سنین "هاییر" ین دا گؤزل دیر منه،
"اوت" دئیئجئک سن، او دا شیریندیر .
تکی سن قوجاق آچ، سنی سئوه نه،
بیزی بیرلشدیره ن دیلیم، دیلیم‌دیر .

آیاغیم آلتیندا گزدیم تورپاق،
توراندا خالی دیر، ایلمه، کیلیم‌دیر .
من وئریم سیزله تورکلوک دن سوراق،
بیزی بیرلشدیره ن دیلیم، دیلیم‌دیر .

دونیا یا بل‌لی دیر داماردا قانیم،
تورکلویوم کیتاب دیر ، بیلیم، بیلیم‌دیر .
سنینله بوی آتیر، شوهر تیم، شانیم،
بیزی بیرلشدیره ن دیلیم، دیلیم‌دیر .

سن اوردا دوغولدون، من ده بورادا،
سنین او "بیل" لارین، منیم ایلیم‌دیر .
دوغولدوق، بؤیودوک بیز کی بیر یورددا،
بیزی بیرلشدیره ن دیلیم ، دیلیم‌دیر .

اوغوزام، تورکمنم، کرکوک دور آدیم،
یئرده قالانلار دا منیم گیلیم‌دیر .
تورانام، آرزودان دوغور مورادیم،
بیزی بیرلشدیره ن دیلیم ، دیلیم‌دیر .

عمورلوک چالیشسین وئر سلامتین
پوزما آرزولارین خوش علامتین
هچ کسه چوخ گورمه اوز عدالتین
غملری اوستونه دوزمه ایلاهی

نجات وئر کدردن غمدن قانانی
خالقینا ائلینه جانان یانانی
حامییا انسان تک حورمت سانانی
زهری جامینه سوزمه ایلاهی

(حکیم) ایستر یازا دوز شریعتدن
اوزاق سالما اونو سن معرفتدن
مهلت وئر یازماغا سوز حقیقتدن
یازمامیش قبرینی قازمه ایلاهی

مهدی اعظم منش (حکیم) لالان

قوینولو قوزولو

قوینولو قوزولو چوللره بیر باخ
لاله دن چمنندن آچیلان هانی
گوللر سارالیبدی باغلاردا گول یوخ
ذلتده یاشایان انسانلار قانی

چول بایر سارالیب لذتی یوخدو
میوه لر قارالیب نفرتی چوخدو
درمگه انساندا مثلیده توخدو
باخاندا انسانین اورکی یانی

قورویوب چایلاری یوخدو شلاله
یاغیشسیز یاغمیرسیز آچمیب لاله
اورک قانه دونور باخسا هلاله
دئیرم آی انسان حکمتی تانی

آی (حکیم) گونوزلر اود قالخیر گویه
قیامت آزالیب فکریمه دئییه
آنقرب انسانلار بیر بئری یئییه
غم کدر آییندن آییامی سانی

مهدی اعظم منش (حکیم) لالان

دونیانی

دونیانی نقدر سئوسن آی انسان
اوریین ایسته مز قان گتتمه لی سن
حالالان حارامدان یغیبی توپلایب
دونیاان ترکینی بیل ائتمه لی سن

انصافی ایتیریپ اتمه جفانی
دونیاا کیم تاپیب آخر وفانی
بیلمدن ترک ائندی ذوق صفانی
سندو بو دونیاان دای اوتمه لی سن

نه قدر یغاسان مال و دولتین
اوزونده بیلمیرسن اولان عللتین
باجارسان خدمت ایت بیلین ملتین
تورپاغین آییندا تام یاتمه لی سن

(حکیم) عملیندن گوزله آماندی
قاباخدا وار گور عذابی یاماندی
عمور باشا یتیر سر نهاندی
انسانسان آلاها سن یتمه لی سن

مهدی اعظم منش (حکیم) لالان

قانون طبیعت

قانون طبیعت بئله دی قارداش
بیرین گویه چکیر بیرده یئرده
بیری قاناد آچیر اوچور گویلره
بیری سجده ائدیر یادا کی پیرده

قارا دئوین عومرونون شوشه سینی قالدیریپ داشلارا چالمایینجا!

اؤزگورلوک یالان اولار، شریعت پالان اولار

وار، یوخون تالان اولار

آزغین قان سورانلارین،

قودوز دیشلرین چکیب، قویروغون یولمایینجا!

دئییب، گولمه یه جکدیر، دؤزه بیلمه یه جکدیر

کریم اوْلمه یه جکدیر!

ظولمون چنه سین چکیب،

فاتحه سین اوخیوب، نامازین قیلمایینجا!!

کریم گول اندام

Kərim Güləndam

Mənə düşdü منه دوشدو

کۆنلوم قوشو جوولان ائله دی گولشنه دوشدو،

گولشنه گۆزو گوللر ایچینده سنه دوشدو!

آغ اوزده ایکی باده ی سرخوش، گۆزو بیردن

لاله لبین اوستو نده قارا بیر، دنه دوشدو!

گزدی باغی آخشام چاغی آیریلما دی، یارب

بیریول تورا دوشموشدو گومانیم یئنه دوشدو!

عشقه گیره لی هئچ نه کۆنول بیلدی نه ده من

হারدان یانار اود گلدی بیزیم خرمنه دوشدو!

گولشن سارالیب، گون دارالیب، قاش قارالیبدی

کۆنولوم! دلی فریادینا دؤزمک منه دوشدو!

سیزلادی یارام یوخدو چارام، درده دوچارام!

بیر شانی اوزوم تک، پاییما منگنه دوشدو!

داغلار اوچوروم، یوللار اوزون، فورصتین آزدیر

آلدریما کریم، اینجیمه عومرون چنه دوشدو!!

بیری سحرنگاهدا گوزل یاریله

بیریده یاشایر ثروت واريله

بیرعدّه جان وئیریر دوز وبقاریله

بیری قصریده دی بیریده درده

بیر عدّه آقادی بیر عدّه نوکر

بیر عدّه آئینده شالاقی چکر

بیر عدّه بویوندا گاوئیین اکر

بیر عدّه ناچاردان اولوبدو بئرده

آی(حکیم) دونن لر چورک تاپمایان

بیر آویج اُون تاپیب ساجا یاپمایان

باجاریب بیر تیکه چورک قاپمایان

ایندی پاشا اولوب اوتوروب سرده

کریم گوا اندام

KəRİM GÜLəNDAM

SON ÇARə!

سون چاره!

اینقلاب کیمه لازیم، قافالارین ایچینده اینقلاب اولمایینجا!؟

هیجان نه یه گرک، بئیینلرین کاساسی بیلیمه دولمایینجا!؟

میللت آغ گونه حسرت، قالیب یئنه قالاجاق،

قاراگون چوخالاجاق

بیرلیکدن کۆرپو سالیب، ظفر چالیب

آغ گونون یولونو بولمایینجا!

کوتله، کهلیک اولاجاق!،

باشی قاردا قالاجاق!، آزقالا بوغولاجاق!

قوزغونلار جاینایندان، بوغازینی قورتاریب

نفسین، آلمایینجا!

قارانلیق ماغارادا، هریتتن بیر

چارادا! چیخیش یولو هارادا!؟

کلیبر لی آشیق صیاد جعفرزاده دیر

حیاتین سنین

بوشعری قارداشیم دکتر حسین شرقی اوچون

بیزدن سلام اولسون حسین قارداشا
خوش اولسون هرزaman حیاتین سنین
مال دولتین آراز تک جوشوب داشا
خوش اولسون هرزaman حیاتین سنین

ایسترم تانریدن ایشین دوزلسین
آل آتسان گوی داشا زر زیورگلکسین
بدخواهیوین قلبین آلاهییم دلسین
خوش اولسون هرزaman حیاتین سنین

هیچ غم چکمیاسان بو دونیاده سن
گورمیپام پیس گونی بو دونیاده من
آلسین دوربری شهرت ایله شن
خوش اولسون هرزaman حیاتین سنین

"صیاد" آرزواییلرنه توینو
تئزلیکله گوره سن نوه بویونو
کسه سن توینوندا قوزو قویونو
خوش اولسون هرزaman حیاتین سنین

حسین صادقی

هستم که بار دگر بشنوم صدای تورا .
نظر کنم رخ زیبای دلگشای تو را .
بگیرم سلسله ی موی تو بر دیده نهم .
بکنم قبله ی عشق چشم دلربای تورا .
کی ام مجال وصال تو دست خواهد داد .
که غرق بوسه کنم روی مه لقای تورا .
مباد دمی مرا ای چراغ امید .
شبی ببینم بی تو من سرای تورا .

رامیز رؤوشن

بو شهرده آن گوژل ایش
سنی سئومکدی، سئومک!
سنی بو شهرین هر قاریشیندا
یازیندا، یابیندا، قیشیندا سئومک
سنی قارانلیقدا، ایشیقدا سئومک
تئلرینی توک به توک
آلرینی بارماق-بارماق سئومک
هر گون سنه شئیر یازیب
سنی وراق-واراق سئومک

واراغا هوپان مورککب کیمی سنه هوپماق
هر گنجه اوژومو سنده ایتیریپ
هر سحر یئنه تاپماق

دیشدیم من سنی گورندن بری
منه نه ائتدینسه، تکجه سن ائتدین
سنسبز بو شهر ده غریبیر، غریب
منه بو شهر ی سن وطن ائتدین

بوردا تکجه سنی قازانمیشام من
بختیم اوژ ایشینی بیلیرمیش دئمه
یوز یول بو شهرده یول آزمیشام من
بوتون یوللار سنه گلیرمیش دئمه

قیرمیزی یاللیقدا یولدان اؤتوردون
قانییم داماریمدا دوندو دایاندیم
دلی تک سوردویوم بو جاوان عؤمرون
قیرمیزی ایشیغی یاندی دایاندیم...

نیست گلستان دلم غنچه بسان دهنـت .
 به سرای دل من نقش ثریا داری .
 کوچه باغ دل من بوی تو جانانه دهد .
 خوشتر از لاله و سوسن رخ زیبا داری .
 نبود خانه ی دل نقش بجز نقش رخت .
 تو در این خانه ی دل نقش مسیحا داری .
 بس کن این جور و جفا با من دیوانه صفت .
 گر چه در جو رو جفا مذهب ترسا داری .
 کرده دیوانه امین نرگس بیگانه پرست .
 نه فقط نرگس مست خنده ی گیرا داری .

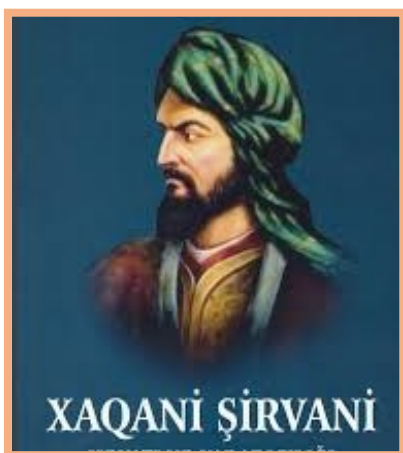
حسین صادقی

این دل پرملال را درگه تو کشانمش .
 گرچه قرارندارد او بر درتو نشانمش .
 هرچه دراین بهار عمرچیده گلی و یاسمن .
 درهوس وصال تو در قدمت فشانمش .
 گربنوازی این دلم محرم راز من شوی .
 مهرتورا یقین سحراوج فلک رسانمش .
 عشوه ی جان ستان تو کرده جهان دل خمار .
 غیرخیال نازنین از در دل برانمش .
 آکه مرام مابجز مهر تو نقش نه بسته است .
 گربود این مرام ما غیر تو وا رهانمش .
 چنان خمارم ای قمر از رخ دلگشای تو .
 تاصبح محشر این دل و در پی تو دوانمش .
 مهر تو تا زل نشست بر دل بی قرار من .
 نام تو بس به هر زبان هر دم و آن بخوانمش .
 عشق تو حال و روز من وصل تو آرزوی من .
 گرده می مژده ی وصال دل همه وا ستانمش .
 قال ومقال من تویی جمله بهار من تویی .
 خنده ی بی مثال تو مرهم دل بدانمش .
 مهر تو شعله زد امین صبح قیامت هم هنوز .
 بر در و کوی نازنین لاله ز دل فشانمش .

بعد این همه رنجی که می کشد دل من .
 بوس کنم آن لب چون غنچه جانفزای تورا .
 دل افسرده ای من کی چو غنچه باز شود .
 مگر به من برساند صبا هوای تورا .
 چنانکه حک شده دل نقش دلربای تو بس .
 نگیرد کس به دلم جای پر صفای تورا .
 نرود یاد من آن خنده ی زیبای تو صبح .
 که خدا کرده نصیب همدم و لقای تو را .
 جمال دلربای تورا سزا من نیستم .
 خدا کند زمانه خوب دهد سزای تورا .
 مرا نیست سخنی جز هوای کوی تو صبح .
 شرح دهم عالم و آدم که ماجرای تورا .
 نبوده در چمن عشق جز تو شور انگیز .
 مسلم شد به دلم جمله آشنای تورا .
 به مطلع زیبای عشق پاک قسم .
 که امین نگسلد به قیامت وفای تورا .

حسین صادقی

ای که در خانه ی دل مسکن و مأوا داری .
 دلم آن وا دی طور منصب موسی داری .
 به تماشای تو صبح گو نه منم جمله جهان .
 که به صدگو نه به دل راز تما شا داری .
 سر موئی نخرم جمله جهانداران را .
 تا که تو در دل دیوانه ی من جا داری .
 تا ابد بسته دلم بر رخ جانانه ی تو .
 مرحبا بر تو چو من عاشق شیدا داری .
 ناآشنا نشنود این راز مرا دمدم صبح .
 چه مبارک سحری با دل دریا داری .
 هر که را نیست بصیرت که ببیند من و تو .
 نکند فهم و نبیند تو چه با ما داری .
 همدم هر شب من خاطره های تو بود .
 خرم اوقات که با من همه شبها داری .
 آفت چرخ فلک قامت ناز مصون باد .
 که چنان سرو چمن قامت رعنا داری .

جانیم نه قدر وار منه جانان سن اولارسان
جانان دا عزیز اولسا بیر اینسان سن اولارسان

سن ایندییه دک قلبیم اوچون قلب دین ای یار
بوندان سورادا جانیم اوچون جان سن اولارسان

هر یارهم ایر اولسا اونون مرهمی سنسن
هر دردیم اولارسا اونا درمان سن اولارسان

کۆنلون نئجه ایسترسه ائيله وئر منه فرمان
عؤمروم نه قدر وار منه سولطان سن اولارسان

ائیلرسم اگر شرحینی ایمانیله کوفرون
باش حرفیله سرلوحه دیوان سن اولارسان

بوندان بئله آلا دتما منی کوفرله دین له
خاقانیه هم کوفر و هم ایمان سن اولارسان

خاقانی نه دیر گلشن اگر ای گؤزو شهلا
الته کی خاقانیه خاقان سن اولارسان

قاریشیب دونیانین یاخشی-یامانی،
عذاب، لذتی، سئوینجی، غمی.
گؤرونديو کیمی گؤردوم دونیانی،
چوخ واخت گؤرتمه دیم اولدوغو کیمی.

گلدیم دنیا ایله چوخ واخت دؤش-دؤشه،
بعضن آلا بیلدیم اؤز ایسته ییمی.
حیات قورتارادی، اگر همیشه -
دوניה گؤرونسه یدی اولدوغو کیمی.

دوניה چالین-چارپاز داغلیان کسی،
اؤزگه سینه سئوینج پایلایان گؤردوم.
ان بؤیوک سئوینجده آغلیان کسی،
درده قول گؤتوروب اوینایان گؤردوم.

آرزو تنلییینده، حیسّ تنلییینده،
توتور آغ قارانی، بم سس زیل سسی.
بیرلشیر دویغونون درین لییینده،
سئوینجین ذیروه سی، دردین ذیروه سی.

ائی کۆنول، دونیادان نه کوس، نه اینجی،
سئوینجده غمی گؤر، غمده سئوینجی!...

راميز عبد الله يئو

Ramiz Abdullayev

هر دفعه بخش ائلدين سن، منه هيچران، بس ائدر
هر دفعه بخش ائلدين سن، منه هيچران بس ائدر،
اينصافين يوخدو دئييم كي، سنه قوربان بس ائدر .
جوخ اولوب دردي-قميم گل، بونو آرتيرما بئله،
راحت اولمور اورييم كي، سئير ائدم دان، بس ائدر.
آيري ليق خوش دو سنه سئوگي لي جانام دئيه سن،
ناراحت من اولورام ائي گولو خندان، بس ائدر.
بيلميرم كي، سئوينر يا دا كي آغلار بو گوزوم،
عهدي پئيماني پوزورسان، بئله هر آن، بس ائدر.
صبحه جاغيم سان گوزليم، سئيرينه گلديم يئنه ده،
ائي حبيبيم، اول منيم درديمه درمان، بس ائدر،
راميزه ائيله رحم كي، بير قدر ده، ياشاسين،
گل گوزل دونياني بخش ائت، منه جانان، بس ائدر.

راميز عبد الله يئو

Ramiz Abdullayev

GƏLƏRSƏN

گلرسن؟

پاييز گئتدي، قيش دا گئتدي، ياز گلير،
سؤيله بو ياي، بيزه قوناق گلرسن؟
گوزلر يول دا، كيپريک چپر، گوز يومور،
بلکه بو ايل، يئنه ياي دا گلرسن؟

آپارديغين اورييمله گل باري،

اونوتموسان دئه سئوديين من ياري؟

من سولموشام، سارالميشام ساپ-ساري،

رحم ائيله ييب، همين آي دا گلرسن؟

سولاييرام سن اکديين قوللاري،

سوپورورهم توز باسماسين يوللاري،

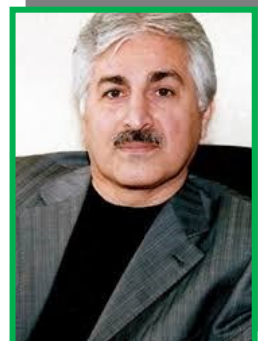
راميز، والاه آچاچاغام قوللاري،

گئچ اولماسين يئنه ماي دا، گلرسن؟

راميز عبد الله يئو

Ramiz Abdullayev

GÖRMEDİM Kİ

گورمديم كي، من گوره م گورمک ايسترکن، گورمديم

گورمديم كي، من گوره م گورمک ايسترکن، گورمديم،
دونياني غم-قصه ده بيرجه دفعه شن، غورمديم.

دؤور ائدير نيزام ايله، يئر کوره سي هر بير زامان،

تانرينين شاه اثری باشقا بيرين تن، گورمديم.

ال توتوب دوست-آشنايا جکديم باتاق ليقدان دوزه،

نه سخاوت، نه وفا نه مرهمت من، غورمديم.

غورمديم كي، من گوره م ديلبر ده شربت، باده سين،

دادی-طامي، بيلمه يه دادرکن هردن، گورمديم.

يیغما سن وار-دؤولتی گلن دئييل او، کارينا،

ايسته سنده، او گله گلمز اؤلرکن، گورمديم،

گلمه دي فرهاد اؤلرکن، هئچ شیرين ده، دادينا،

يوخدو راميز، بيل وفا من آختارارکن، گورمديم.

نصرت کسمنلی

اوشاقلار نئجه کی کۆرپدیرلر، آنا
لا یلا سینا اویویورلار.
ائله کی بیر آز بؤیودولر، آخشاملار
آتالاریندان ناغیل ایستیرلر.
منیم بیلدییم ناغیللار ایسه چوخ دئییل.
آخشاملارین بیرینده ناغیللاریم قورتاراندا
فیکیرلشدیم کی اؤز طالعیمن
ناغیلینی سؤیلییم...

اولان اولوب، کئچن کئچیب بلکه ده،
ایندی داها کؤورلمیین یئری یوخ.
عومروم بویو بئله گلیب منیمکی
اولیندن بیرى واردی، بیرى یوخ.
اوزاقدای دی من ایستین اوجاقلار،
اوریمدن گلیب کئچدی سازاقلار.
آتالیی دی، آنالیی دی اوشاقلار،
بیزیم ائوده بیرى واردی، بیرى یوخ.

گۆزلیمه دولدورموشام یاغیشی،
بیر کۆینکده چیخارمیشام من قیشی.
شالوار-پننچک گئیینیردی تای-توشوم،
منده ایسه بیرى واردی، بیرى یوخ.

اوزوم گولدو، قلبیم دئینده،
ساخیلیردیم دوست پئنجهی گئینده.
معلمه دیل تاپا بیلمینده
قیمتیمین بیرى واردی، بیرى یوخ.

قلبیم یاندی ایلک سئوگیمدن، عشقیمدن،
دارا دؤشدوم، ال اوممادیم هئچ کیمدن

رامیز عبد الله یئو

RAMİZ ABDULLAYEV
AZƏRBAYCAN DİLİ

آذربایجان دیلی

اوشاق ایکن وطنی، بیزلره سئودیردی بو دیل،
اوریین، سئوگی و قصه سینى، بیلدیردی بو دیل،
یئتمیش ایل، اولدو اسیر، «کیملى» دیندیردی بو دیل؟
یئتر آرتیق، دانیش آزاد، سنین قوربانین اولوم.
ایفبام، قوللوق اندیب، باشقا اؤلکه دیلیرینه،
قاریشیب صحبتیمیز، باشقا دیلین، دیلیرینه،
قورخاراق، یئتمیش ایلى، ووردوق قولاق، دیلیرینه،
یئتر آرتیق، دانیش آزاد، سنین قوربانین اولون.

سؤیله رامیز آزادام، دیل دئسه، گۆزله گوله جک،
سوسما دانیش، یوخ سا، باشقالاری، لال بیله جک،
دانیشار سا یاشارام، سئوینیب دیل سؤیله یه جک،
آذربایجان! وطنیم، من سنین قوربانین اولوم.

رامیز عبد الله یئو

Ramiz Abdullayev

HAL ƏHLİ CƏSARƏTLİ OLURMUŞ DƏM OLANDA

حال اهلی جسارتلی اولورموش دم اولاندا

حال اهلی جسارتلی اولورموش دم اولاندا،
قلبین ده اویوب سونرا اویانمیش قم اولاندا.
دردین علاجی می دولو باده توت الینده،
گول اوزلو سنهمله اوز-اوزه همدهم اولاندا.

دونیا ایشینین جارخی ایلمیش داها گئتمیر،
آلما وئجه مجلس اؤزو شاد خرم اولاندا.
هر اینسانا سؤز قودرتی تأثیر ائده بیلمز،
نانکورلا پاخیل بیرگه اولارکن جمع اولاندا.

خوش دور آوازی موسیقینین بیل کی، اوزاقدا،
ظولمت گئجه ده شؤعله سالان بیر شام اولاندا.
رامیز عومورو خوش کئچرک گل بو زامان دا،
قم قصه نی آت قویما یاخین گۆز نم اولاندا.

مجلسلرده جان دئییب جان ائشیدن
دوستلاریمدان بیرى واردی، بیرى یوخ.

من اوردویا نلر گۆروب گئتمیشدیم،
اۆرک آلیب، اورک قریب گئتمیشدیم.
ایکی قیزا کۆنول وئریب گئتمیشدیم،
قاییداندا بیرى واردی، بیرى یوخ...

اوزاق گزدی عمی، دایی، بیبیلر،
سۆزاراسی منه «ئولن» دئدیله.
نیشان اۆچون ایکی شئی ایسته دیلر،
منده ایسه بیرى واردی، بیرى یوخ.

واخت گله جک بو گۆنو گۆر جکسن،
چوخ سولا گۆزونو دئیجکسن.
واخت گله جک سن اۆزون دئیجکسن،
دئیجکسن: «بیرى واردی، بیرى یوخ!»

ووقار احمد
Vüqar Əhməd

چوخلاری ایشدهن چیخدی،
بیرجه منظر چیخمادی.
یاندیردی، ائولر بیخدی،
یئنه ایشدهن چیخمادی..
منظر یاندیردی، یاخدی،
هامی اوزاقدان باخدی،
خالقی اینک تک ساغدی،
یئنه ایشدهن چیخمادی.
عالیم اؤلودور، ساغ دیر؟
آلمادی بیر کس وئجه،
او، صبحه جن اویاقدی،
نئجه اولاجاق، نئجه؟
دیلنمه پروفیسور،
دیلنمک سنه چوخ زور،
گۆزلرینه گلیب تور،

بیرجه معاش قالخمادی.
ان آشاغی مواجیب-
سنین قیسمتینده دیر،
باشین دولو، بوش دو جیب،
عذاب کولفتینده دیر.
سئچسه لر آکادئمیک،
سن ده بیر گون - گۆررسن.
۲-۳ مین پول آلیب،
یاواش - یاواش یئیرسن.
اصیل علمی توللا، آت،
سن ده یاز پلاگیات،
«شئئورلر» گل یارات،
بیرجه ماش قالخمادی.
شوکر آلدیق تورپاغی،
قوودوق بیز یاد قوناغی،
قالدیرمیشیق بایراغی،
بیرجه ماش قالخمادی.
دانیش سوسما، اولما لال،
مدعالیق ائت، آل مئدال،
موکافاتلار دالبادال،
نئیلییرسن ماشی؟
قم هایقیران اوزان یوخ،
سوفره نیده قازان یوخ،
کورو ندر، سازان یوخ،
بیرجه معاش قالخمادی.
تمننا هئچ بیلمدین،
بیر اورکدن گولمدین،
صیفت وار ها، اؤلمدین،
بیرجه ماش قالخمادی.
بو شعر چاپ اولونسا،
دوشه جه م من رادارا،
حاقی سؤیله، حاق آرا،
منظر ایشدهن چیخمادی.
دئیینمدیم خلوتی،
چوخ چکمیشیک زحمتی،
دینله ووقار احمدی:
منظر ایشدهن چیخمادی.

Xudafərin

Türkçə - Farsca

Oktyabr (Ekim) 2025 İL 22 - SAY 241- ELMİ-ƏDƏBİ-KÜLTÜRƏL DƏRGİ

<http://www.khudafarin.ir>

<https://t.me/xudafarindargisi>

DÜNYA TÜRKLERİNİN GEYİMLƏRİ

